

ภาคผนวก

ผนวก ก. รายชื่อนายกรัฐมนตรีไทยภายใต้การปกครองระบอบประชาธิปไตย
(ระหว่าง พ.ศ.๒๔๗๕ - ๒๕๑๘)

ชุกที่	ชื่อนายกรัฐมนตรี	ดำรงตำแหน่งระหว่าง	หมายเหตุ
๑	พระยามโนปกรณนิติธาดา	๒๘ มี.ย. ๒๔๗๕ - ๘ ธ.ค. ๒๔๗๕	หัวหน้าผู้บริหาร ราชการแผ่นดิน ชุกที่ ๑ มีตำแหน่ง เป็นประธานกรรม การราษฎร
๒	พระยามโนปกรณนิติธาดา	๑๐ ธ.ค. ๒๔๗๕ - ๑ เม.ย. ๒๔๗๖	
๓	พระยามโนปกรณนิติธาดา	๑ เม.ย. ๒๔๗๖ - ๒๐ มี.ย. ๒๔๗๖	
๔	พันเอกพระยาพหลพลพยุหเสนา	๒๔ มี.ย. ๒๔๗๖ - ๒๕ ธ.ค. ๒๔๗๖	
๕	พันเอกพระยาพหลพลพยุหเสนา	๑๖ ธ.ค. ๒๔๗๖ - ๒๑ ก.ย. ๒๔๗๗	
๖	พันเอกพระยาพหลพลพยุหเสนา	๒๒ ก.ย. ๒๔๗๗ - ๘ ส.ค. ๒๔๘๐	
๗	พันเอกพระยาพหลพลพยุหเสนา	๘ ส.ค. ๒๔๘๐ - ๒๐ ธ.ค. ๒๔๘๐	
๘	พันเอกพระยาพหลพลพยุหเสนา	๒๑ ธ.ค. ๒๔๘๐ - ๑๑ ก.ย. ๒๔๘๑	
๙	พันเอกหลวงพิบูลสงคราม	๑๖ ธ.ค. ๒๔๘๑ - ๖ มี.ค. ๒๔๘๕	
๑๐	จอมพล ป. พิบูลสงคราม	๗ มี.ค. ๒๔๘๕ - ๒๔ ก.ค. ๒๔๘๗	
๑๑	พันตรีควง อภัยวงศ์	๑ ส.ค. ๒๔๘๗ - ๑๗ ก.ค. ๒๔๘๘	
๑๒	นายทวี บุณยเกตุ	๓๑ ส.ค. ๒๔๘๘ - ๑๗ ก.ย. ๒๔๘๘	
๑๓	ม.ร.ว.เสนีย์ ปราโมช	๑๗ ก.ย. ๒๔๘๘ - ๒๔ ม.ค. ๒๔๘๘	
๑๔	พันตรีควง อภัยวงศ์	๓๑ ม.ค. ๒๔๘๘ - ๑๘ มี.ค. ๒๔๘๘	
๑๕	ดร.ปรีดี พนมยงค์	๒๔ มี.ค. ๒๔๘๘ - ๘ มี.ย. ๒๔๘๘	
๑๖	ดร.ปรีดี พนมยงค์	๑๑ มี.ย. ๒๔๘๘ - ๒๑ ส.ค. ๒๔๘๘	
๑๗	พลเรือตรีถวัลย์ ธำรงนาวาสวัสดิ์	๒๓ ส.ค. ๒๔๘๘ - ๓๐ พ.ค. ๒๔๘๐	
๑๘	พลเรือตรีถวัลย์ ธำรงนาวาสวัสดิ์	๓๐ พ.ค. ๒๔๘๐ - ๘ พ.ย. ๒๔๘๐	
๑๙	นายควง อภัยวงศ์	๑๐ พ.ย. ๒๔๘๐ - ๖ ก.พ. ๒๔๘๑	
๒๐	นายควง อภัยวงศ์	๒๑ ก.พ. ๒๔๘๑ - ๗ เม.ย. ๒๔๘๑	

รหัสดูคดี	ชื่อนายกรัฐมนตรี	คำร้องตำแหน่งระหว่าง	หมายเหตุ
๒๑	จอมพล ป. พิบูลสงคราม	๘ เม.ย. ๒๔๙๑ - ๒๔ มี.ย. ๒๔๙๒	
๒๒	จอมพล ป. พิบูลสงคราม	๒๕ มี.ย. ๒๔๙๒ - ๒๘ พ.ย. ๒๔๙๔	
๒๓	จอมพล ป. พิบูลสงคราม	๒๙ พ.ย. ๒๔๙๔ - ๕ ธ.ค. ๒๔๙๔	
๒๔	จอมพล ป. พิบูลสงคราม	๖ ธ.ค. ๒๔๙๔ - ๒๔ มี.ค. ๒๔๙๕	
๒๕	จอมพล ป. พิบูลสงคราม	๒๔ มี.ค. ๒๔๙๕ - ๒๕ ก.พ. ๒๕๐๐	
๒๖	จอมพล ป. พิบูลสงคราม	๒๖ มี.ค. ๒๕๐๐ - ๑๖ ก.ย. ๒๕๐๐	
๒๗	นายพจน์ สารสิน	๒๖ ก.ย. ๒๕๐๐ - ๒๖ ธ.ค. ๒๕๐๐	
๒๘	พลโทถนอม กิตติขจร	๑ ม.ค. ๒๕๐๑ - ๒๐ ก.ค. ๒๕๐๑	
๒๙	จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์	๙ ก.พ. ๒๕๐๒ - ๘ ธ.ค. ๒๕๐๒	
๓๐	จอมพลถนอม กิตติขจร	๙ ธ.ค. ๒๕๐๒ - ๑๔ ก.ค. ๒๕๑๒	
๓๑	นายสัญญา ธรรมศักดิ์	๑๕ ก.ค. ๒๕๑๒ - ๒๒ พ.ค. ๒๕๑๓	
๓๒	นายสัญญา ธรรมศักดิ์	๓๑ พ.ค. ๒๕๑๓ - ๒๖ มิ.ย. ๒๕๑๔	
๓๓	ม.ร.ว.เสนีย์ ปราโมช	๑๕ ก.พ. ๒๕๑๔ - ๒ มี.ค. ๒๕๑๔	
๓๔	ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ ปราโมช	๑๓ มี.ค. ๒๕๑๔ - ปัจจุบัน	

ศูนย์วิจัยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ผนวก ข.

ลำดับเหตุการณ์ทางการเมืองของไทยระหว่าง พ.ศ. ๒๔๗๕ - ๒๕๑๘

วัน เดือน ปี	เหตุการณ์
๒๔ มิถุนายน ๒๔๗๕	เกิดการปฏิวัติเปลี่ยนแปลงการปกครองจากระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ มาเป็นระบอบประชาธิปไตย โดยคณะราษฎร
๑๗ มิถุนายน ๒๔๗๕	ประกาศใช้พระราชบัญญัติธรรมนูญการปกครองแผ่นดินสยามชั่วคราว
๒๘ มิถุนายน ๒๔๗๕	พระยามโนปกรณนิติธาดาเป็นประธานกรรมการราษฎร
๑๐ ธันวาคม ๒๔๗๕	ประกาศใช้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยฉบับถาวร พุทธศักราช ๒๔๗๕
๑๐ ธันวาคม ๒๔๗๕	พระยามโนปกรณนิติธาดา เป็นนายกรัฐมนตรี
๑ เมษายน ๒๔๗๖	พระยามโนปกรณนิติธาดา ปกีสภาผู้แทนราษฎร และงดใช้รัฐธรรมนูญบางมาตรา
๒๐ มิถุนายน ๒๔๗๖	เกิดรัฐประหารโดยคณะราษฎร
๒๔ มิถุนายน ๒๔๗๖	พันเอกพระยาพหลพลพยุหเสนา เป็นนายกรัฐมนตรี
๑๒ - ๒๗ ตุลาคม ๒๔๗๖	เกิดกบฏบวรเดช
๒๕ ตุลาคม ๒๔๗๖	ตราพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลพิเศษ พุทธศักราช ๒๔๗๖
๑๒ พฤศจิกายน ๒๔๗๖	ตราพระราชบัญญัติจัดการป้องกันรักษารัฐธรรมนูญ พุทธศักราช ๒๔๗๖
๑๕ พฤศจิกายน ๒๔๗๖	มีการเลือกตั้งทั่วไป ครั้งแรก
๒ มีนาคม ๒๔๗๘	พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว สละราชสมบัติ และพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวอานันทมหิดล ขึ้นครองราชย์
๓ สิงหาคม ๒๔๗๘	เกิดกบฏนายสิบ
๓ สิงหาคม ๒๔๗๘	ตราพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลพิเศษ พุทธศักราช ๒๔๗๘
๗ พฤศจิกายน ๒๔๘๐	มีการเลือกตั้งทั่วไป ครั้งที่ ๒
๑๒ พฤศจิกายน ๒๔๘๑	มีการเลือกตั้งทั่วไป ครั้งที่ ๓
๑๖ ธันวาคม ๒๔๘๑	พันเอกหลวงพิบูลสงคราม เป็นนายกรัฐมนตรี
๒๔ มกราคม ๒๔๘๒	เกิดกบฏพระยาทรงสุรเดช

วัน เดือน ปี	เหตุการณ์
๓ กุมภาพันธ์ ๒๔๘๒	ตราพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลพิเศษ พุทธศักราช ๒๔๘๒
๘ ธันวาคม ๒๔๘๔	ญี่ปุ่นบุกประเทศไทย
๗ มีนาคม ๒๔๘๕	จอมพล ป. พิบูลสงคราม เป็นนายกรัฐมนตรี
๒๒ กรกฎาคม ๒๔๘๗	จอมพล ป. พิบูลสงคราม ลาออกจากตำแหน่งนายกรัฐมนตรี
๑ สิงหาคม ๒๔๘๗	พันตรีควง อภัยวงศ์ เป็นนายกรัฐมนตรี
๓๑ สิงหาคม ๒๔๘๗	นายทวี บุญยเกตุ เป็นนายกรัฐมนตรี
๑๗ กันยายน ๒๔๘๗	หม่อมราชวงศ์เสนีย์ ปราโมช เป็นนายกรัฐมนตรี
๒ มกราคม ๒๔๘๘	มีการเลือกตั้งทั่วไป ครั้งที่ ๔
๓๑ มกราคม ๒๔๘๘	พันตรีควง อภัยวงศ์ เป็นนายกรัฐมนตรี
๒๔ มีนาคม ๒๔๘๘	ดร.ปรีดี พนมยงค์ เป็นนายกรัฐมนตรี
๕ พฤษภาคม ๒๔๘๘	ประกาศใช้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๔๘๘
๕ มิถุนายน ๒๔๘๘	พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวอานันทมหิดล สวรรคต และพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช ขึ้นครองราชย์
๑๑ มิถุนายน ๒๔๘๘	ดร.ปรีดี พนมยงค์ เป็นนายกรัฐมนตรี
๒๔ สิงหาคม ๒๔๘๘	พลเรือตรีถวัลย์ ธำรงนาวาสวัสดิ์ เป็นนายกรัฐมนตรี
๓๐ พฤษภาคม ๒๔๘๙	พลเรือตรีถวัลย์ ธำรงนาวาสวัสดิ์ เป็นนายกรัฐมนตรี
๘ พฤศจิกายน ๒๔๘๙	เกิดรัฐประหาร โดยคณะทหารบก
๕ พฤศจิกายน ๒๔๘๙	ประกาศใช้รัฐธรรมนูญฉบับชั่วคราว พุทธศักราช ๒๔๘๙
๑๑ พฤศจิกายน ๒๔๘๙	พันตรีควง อภัยวงศ์ เป็นนายกรัฐมนตรี
๒๕ มกราคม ๒๔๘๙	มีการเลือกตั้งทั่วไปครั้งที่ ๕
๒๑ กุมภาพันธ์ ๒๔๘๙	พันตรีควง อภัยวงศ์ เป็นนายกรัฐมนตรี
๒ เมษายน ๒๔๘๙	พันตรีควง อภัยวงศ์ ถูกคณะรัฐประหาร ๒๔๘๙ บังคับให้ลาออกจากตำแหน่งนายกรัฐมนตรี แล้วจอมพล ป. พิบูลสงคราม ขึ้นเป็นนายกรัฐมนตรี

วัน เดือน ปี	เหตุการณ์
๑ ตุลาคม ๒๔๘๑	เกิดกบฏนายพล (หรือกบฏเสนาธิการ)
๒๖ กุมภาพันธ์ ๒๔๘๒	เกิดกบฏวังหลวง
๒๓ มีนาคม ๒๔๘๒	ประกาศใช้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยพุทธศักราช ๒๔๘๒
๒๕ มิถุนายน ๒๔๘๔	เกิดกบฏแมนฮัตตัน
๒๕ พฤศจิกายน ๒๔๘๔	เกิดรัฐประหารเงี้ยว
๒๖ กุมภาพันธ์ ๒๔๘๕	มีการเลือกตั้งทั่วไปครั้งที่ ๖
๘ มีนาคม ๒๔๘๕	ประกาศใช้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยพุทธศักราช ๒๔๘๕
	แก้ไขเพิ่มเติมพุทธศักราช ๒๔๘๕
๒๔ มีนาคม ๒๔๘๕	จอมพล ป. พิบูลสงคราม เป็นนายกรัฐมนตรี
๑๐ พฤศจิกายน ๒๔๘๕	เกิดกบฏสันติภาพ
๒๖ กันยายน ๒๔๘๘	ประกาศใช้พระราชบัญญัติพรกการเมืองพุทธศักราช ๒๔๘๘
๒๖ กุมภาพันธ์ ๒๕๐๐	มีการเลือกตั้งทั่วไปครั้งที่ ๗
๒ มีนาคม ๒๕๐๐	นิสิตนักศึกษาและประชาชนเดินขบวนประท้วงการเลือกตั้ง และ
	จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ใ้รับการยกย่องให้เป็น "วีรบุรุษ" ใน
	วิกฤตการณ์ที่สะพานม้าวานา
๒๑ มีนาคม ๒๕๐๐	จอมพล ป. พิบูลสงคราม เป็นนายกรัฐมนตรี
๑๖ กันยายน ๒๕๐๐	จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ นำคณะทหารทำการรัฐประหาร
๒๘ กันยายน ๒๕๐๐	นายพจน์ สารสิน เป็นนายกรัฐมนตรี
๑๕ ธันวาคม ๒๕๐๐	มีการเลือกตั้งทั่วไปครั้งที่ ๘
๑ มกราคม ๒๕๐๑	พลโทถนอม กิตติขจร เป็นนายกรัฐมนตรี
๒๐ ตุลาคม ๒๕๐๑	จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ นำคณะทหารทำการรัฐประหาร ยุบสภา
	และยกเลิกพระราชบัญญัติพรกการเมืองพุทธศักราช ๒๔๘๘
๒๘ มกราคม ๒๕๐๒	ประกาศใช้รัฐธรรมนูญปกครองราชอาณาจักร พุทธศักราช ๒๕๐๒

วัน	เดือน	ปี	เหตุการณ์
๓	กุมภาพันธ์	๒๕๐๖	ประกาศแต่งตั้งสมาชิกสภาร่างรัฐธรรมนูญ
๕	กุมภาพันธ์	๒๕๐๖	จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ เป็นนายกรัฐมนตรี
๘	ธันวาคม	๒๕๐๖	จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ถึงแก่อสัญกรรม
			จอมพลถนอม กิตติขจร เป็นนายกรัฐมนตรี
๒๐	มิถุนายน	๒๕๑๑	ประกาศใช้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยพุทธศักราช ๒๕๑๑
๑๖	ตุลาคม	๒๕๑๑	ประกาศใช้พระราชบัญญัติพรรคการเมืองพุทธศักราช ๒๕๑๑
๑๐	กุมภาพันธ์	๒๕๑๒	มีการเลือกตั้งทั่วไปครั้งที่ ๕
๗	มีนาคม	๒๕๑๒	จอมพลถนอม กิตติขจร เป็นนายกรัฐมนตรี
๑๗	พฤศจิกายน	๒๕๑๔	จอมพลถนอม กิตติขจร นำคณะทหารทำการปฏิวัติ ประกาศยกเลิกรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยพุทธศักราช ๒๕๑๑ และประกาศตั้งสภานิติบัญญัติทำหน้าที่ร่างรัฐธรรมนูญ
๑๔	ตุลาคม	๒๕๑๖	นิสิตนักศึกษา ครู อาจารย์ นักเรียน และประชาชนทั่วประเทศส่วนใหญ่ কেনขบวนเรียกร้องรัฐธรรมนูญ เกิดวิกฤติการณ์หาวิปโยค
๑๕	ตุลาคม	๒๕๑๖	ศาสตราจารย์สัญญา ธรรมศักดิ์ เป็นนายกรัฐมนตรี
๗	ตุลาคม	๒๕๑๗	ประกาศใช้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยพุทธศักราช ๒๕๑๗
๑๕	ตุลาคม	๒๕๑๗	ประกาศใช้พระราชบัญญัติพรรคการเมืองพุทธศักราช ๒๕๑๗
๒๖	มกราคม	๒๕๑๘	มีการเลือกตั้งทั่วไปครั้งที่ ๑๐
๑๕	กุมภาพันธ์	๒๕๑๘	ศาสตราจารย์ ม.ร.ว.เสนีย์ ปราโมช เป็นนายกรัฐมนตรี
๖	มีนาคม	๒๕๑๘	ศาสตราจารย์ ม.ร.ว.เสนีย์ ปราโมช พ้นตำแหน่งเนื่องจากได้คะแนนเสียงจากสภาฯรับรองนโยบายของรัฐบาลไม่ถึงกึ่งหนึ่งตามรัฐธรรมนูญ
๑๔	มีนาคม	๒๕๑๘	ศาสตราจารย์ ม.ร.ว.กึกกฤษ์ ปราโมช เป็นนายกรัฐมนตรี

ผนวก-ค.

การขอเปิดอภิปรายทั่วไปไปรัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงคราม ของกลุ่มสมาชิกวุฒิสภา

สำเนา

วันที่ ๑๒๘๒/๒๕๕๔ วันที่ ๑ ต.ค. ๕๔

สำนักงานเลขาธิการรัฐสภา

เวลา ๑๐.๓๐ นาฬิกา

รัฐสภา

วันที่ ๑ ตุลาคม ๒๕๕๔

เรื่อง ขอเปิดอภิปรายทั่วไป

เรียน ประธานวุฒิสภา

เนื่องด้วย ในระหว่างปิดสมัยประชุมของรัฐสภาครั้งที่แล้วมา ได้มีเหตุการณ์ร้ายแรงเกิดขึ้นเมื่อวันที่ ๒๕ มิถุนายน ๒๕๕๔ ยังผลให้มี การเสียชีวิตและชีวิตของคนไทย ตลอดจนทรัพย์สินของรัฐและเอกชนเป็นอันมาก เท่าที่รัฐบาลและหน่วยราชการบางหน่วยได้แถลงหรือชี้แจงไปบางแลวนั้น ยังไม่กระจ่างแจ้งทุกกระทงความ

โดยที่ความสำคัญแห่งเรื่องนี้มีอยู่เกินกว่าที่จะตั้งกระทู้ถาม ขาพเจ้าผู้ลงลายมือชื่อข้างท้ายนี้ จึงเข้าชื่อกันเสนอญัตติขอให้เปิดอภิปรายทั่วไปในวุฒิสภาตามมาตรา ๑๓๐ ของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย ตามหัวข้อต่อไปนี้ คือ

เรื่องการกบฏจลาจลเมื่อวันที่ ๒๕ มิถุนายน ๒๕๕๔

- (๑) เหตุและผูกเหตุ
- (๒) การปราบปรามและการควบคุมสถานการณ์และผลของการเหล่านั้น
- (๓) ค่าใช้จ่ายและการใช้จ่ายในการปราบปราม
- (๔) ผลเสียหายแก่ชีวิต ร่างกาย จิตใจ และทรัพย์สินของประชาชน ตลอดจนทรัพย์สินและกำลังของชาติ

- (๕) การให้ความช่วยเหลือแก่ผู้เสียหาย
 (๖) การป้องกันเหตุการณ์ทำนองเดียวกันมิให้เกิดขึ้นอีกในอนาคต

ขอแสดงความนับถืออย่างยิ่ง

(ลงชื่อ)	พระยาศรีธรรมราช	พระยาอภัยสงคราม
	พระยาปรีดา	หลวงชลาบุสสร
	พระยาเมษาศิปกี	พระยาอาณาจักร
	พระยาวิบูลอายุรเวท	พระยาวิจิตรสถ์
	สมันตรัฐบุรินทร์	หลวงเทวฤทธิ์พันธุ์
	เลขา อภัยวงศ์	น.อ.พรปรีชา กมลาคัน ร.น.
	พระยาศรภักย์พัฒนา	เสนาณรงค์ฤทธิ์
	จรินทร์ กฤษณะภักดี	หลวงประกอบนิติสาร
	เพชรศิริ	พระอุดมโยธาธิยุต
	พล ร.ต.เล็ก สุมิตร	พระอภัยนันทราพาพิศาล
	พระนิคินัยประสาน	พระยาสาริกพงศ์ ธรรมพิลาศ
	พระยาภิบาลราชไมตรี	สุรียานุวงศ์
	พระยาสุรพันธ์เสนี	พระยาอรรถกรมมฤตคี

(คัดจาก เลขาธิการรัฐสภา, สำนักงาน รายงานการประชุมวุฒิสภาครั้งที่ ๓/๒๕๕๔,
 (สามัญ) ชุดที่ ๒ วันเสาร์ที่ ๒๗ ตุลาคม พุทธศักราช ๒๕๕๔ หน้า ๑๑๕ - ๑๒๐)

ผนวก ง.

ปฏิทินการเมืองพุทธศักราช ๒๕๐๐

วัน	เดือน	เหตุการณ์
๒๕	กุมภาพันธ์	หนังสือพิมพ์ภาคหัวข่าวว่า "พบไฟไฟเคลื่อนกรุง" พร้อมกับให้รายละเอียดว่า มีผู้พบเห็นสำหรับลงคะแนนเสียงเลือกตั้ง บรรจุบัตรของผู้สมัครพรรคเสรีมนั่งคึกคัก หมายเลข ๒๕ - ๓๓ ซึ่งประทับตรานายอำเภอคุสิด อย่างถูกต้องจำนวนหนึ่งในเขตเลือกตั้งคุสิด
๒๖	กุมภาพันธ์	มีการเลือกตั้งทั่วประเทศครั้งที่ ๓
๒	มีนาคม	<p>รัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงคราม ประกาศภาวะฉุกเฉินทั่วประเทศ โดยให้เหตุผลว่า เพื่อเตรียมรับสถานการณ์การคุกคามจากต่างชาติและคอมมิวนิสต์ ในวันเดียวกัน ก็ได้มีประกาศห้ามชุมนุมในที่สาธารณะเกินกว่า ๕ คน ห้ามตีพิมพ์และโฆษณาข้อความในทางการเมือง พร้อมกับประกาศแต่งตั้งจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ เป็นผู้บัญชาการฝ่ายทหาร ดำเนินการสั่งใช้กำลังกองทัพบก กองทัพอากาศ และตำรวจได้โดยเด็ดขาด</p> <p>เวลา ๑๒.๐๐ น. มีการชุมนุมของนิสิตนักศึกษา ณ บริเวณหอประชุมจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ เดินทางไปถึง โลกกล่าวคำปราศรัยและขอให้เชิญต่างชาติ (ที่นิสิตตกลงลงประท้วงการเลือกตั้ง) ขึ้นสู่ยอดเสา นิสิตปฏิบัติตาม พร้อมกับถามถึงการเลือกตั้งว่าสกปรกไหม ? จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ตอบว่า "สกปรกด้วยกันทั้งนั้น" นิสิตขออนุญาตเดินขบวน จอมพลสฤษดิ์ตอบว่า "ยอมทำได้แต่ขอให้ไปช่วยความเรียบร้อย"</p> <p>เวลา ๑๕.๓๐ น. นิสิตนักศึกษาหลายมหาวิทยาลัย และประชาชนประมาณ ๓๐๐๐ คน เดินขบวนไปยังกระทรวงมหาดไทย ระหว่างทางมีประชาชนสนับสนุนและเข้าสมทบอีกเป็นจำนวนมาก เมื่อไปถึงได้ตั้งข้อเรียกร้อง ๖ ข้อ พร้อมกับขอให้พลตำรวจเอกหลวงชาติตระการโกศล อธิบดีกรมมหาดไทยซึ่งออกมาชี้แจง เป็น</p>

วัน เดือน	เหตุการณ์
๑๖ สิงหาคม	พรรคฝ่ายค้าน นำโดยพรรคประชาธิปัตย์ และสหภูมิ ยื่นญัตติขอเปิดอภิปรายทั่วไปไปรัฐบาลแบบไม่มีการลงมติ ตามรัฐธรรมนูญ มาตรา ๙๕
๑๐ สิงหาคม	บุคคลสำคัญของคณะทหาร ประกอบด้วย จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ พลโทถนอม กิตติขจร พลอากาศโทเฉลิมเกียรติ วัฒนางกูร และพลตรีประภาส จารุเสถียร ขอลาออกจากตำแหน่งรัฐมนตรี
- ๓๐ สิงหาคม	มีการอภิปรายทั่วไปไปรัฐบาล ของกลุ่มพรรคการเมืองฝ่ายค้าน ขอให้จริงจังที่มีการเปิดเผยข้อเท็จจริงของรัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงคราม และหนังสือพิมพ์รายงานข่าวให้ประชาชนโดยละเอียด ได้ชี้ให้เห็นถึงการบริหารที่ไม่มีประสิทธิภาพ มีข้อบกพร่อง และขาดความรับผิดชอบต่อประชาชน
๕ กันยายน	จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ลาออกจากรองหัวหน้าพรรคเสรีมนังคศิลา
๘ กันยายน	นิสิตนักศึกษาจำนวนหนึ่ง เดินขบวนไปยังทำเนียบรัฐบาล เรียกร้องให้รัฐบาลลาออก
๑๐ กันยายน	คณะทหารซึ่งประกอบด้วย จอมพลสฤษดิ์ และ ส.ส.ประเภทที่ ๒ ฝ่ายทหารจำนวน ๔๖ คน ได้ลาออกจากสมาชิกภาพของพรรคเสรีมนังคศิลา
๑๒ กันยายน	มีพระบรมราชโองการฯ ให้จอมพลสฤษดิ์ พลโทถนอม พลอากาศโทเฉลิมเกียรติ และพลตรีประภาส พ้นจากตำแหน่งรัฐมนตรี ตามที่ขอลาออก
๑๓ กันยายน	คณะทหารยื่นมติขอเรียกร้องให้จอมพล ป. พิบูลสงคราม ลาออกและให้พลตำรวจเอกเผ่า ศรียานนท์ ลาออกจากตำแหน่งทุกตำแหน่ง
๑๔ กันยายน	จอมพล ป. พิบูลสงคราม เรียกประชุมคณะรัฐมนตรี (ควน) และไคมีแถลงการณ์

วัน เดือน	เหตุการณ์
๑๕ กันยายน	<p>ให้ประชาชนทราบทางวิทยุกระจายเสียงแห่งประเทศไทยว่า " นายกรัฐมนตรีได้ปรับปรุงคณะรัฐมนตรีให้เป็นไปตามระบอบประชาธิปไตย โดยให้รัฐมนตรีถอนตัวออกจากกิจการค้า พร้อมกับมีมติให้แยกข้าราชการประจำออกจากข้าราชการการเมือง และบัดนี้ พลตำรวจเอกเผ่า ศรียานนท์ ก็ได้ลาออกจากตำแหน่งอธิบดีกรมตำรวจแล้ว ขอเสนอของคณะกรรมการเห็นว่า ควรตกไปด้วยเหตุผลดังกล่าว จึงไม่มีเหตุผลอะไรที่รัฐบาลจะต้องลาออกไปทั้งคณะ "</p> <p>คณะกรรมการมีการประชุม และได้ยื่น "มติกำขาด" ขอให้จอมพล ป. พิบูลสงคราม นำคณะรัฐมนตรี กราบถวายบังคมลาออก และได้รับคำตอบว่า จะแจ้งการตัดสินใจให้ทราบในวันพรุ่งนี้ เวลา ๑๐.๐๐ น.</p> <p>ประชาชนเปิด "ไฮด์ปาร์ก" อภิปรายโจมตี และตำหนิติเตียนการปฏิบัติงานของรัฐบาล ที่สับสนหลง แฉวหลังจากนั้นก็พากันเดินขบวนไปยังทำเนียบรัฐบาล ไห่ร้องขับไล่รัฐบาล และเรียกร้องให้แขวนคอพลตำรวจเอกเผ่า ศรียานนท์ ในตอนค่ำวันเดียวกันนั้น ประชาชนก็พากันเดินขบวนไปยังบ้านพักจอมพลสฤษดิ์ ษณะรัชต์ รออยู่จนพบ และเรียกร้องให้จอมพลสฤษดิ์ เป็นผู้นำประชาชน ดำเนินการแก้ไขวิกฤติการณ์ของบ้านเมือง</p>
๑๖ กันยายน	<p>เวลา ๑๐.๐๐ น. จอมพล ป. พิบูลสงคราม ปฏิเสธการไปพบกับคณะกรรมการ หอประชุมกองทัพบก เพราะเกรงประชาชนตำราญ ขอให้จอมพลสฤษดิ์ ไปพบที่ ทำเนียบรัฐบาล คณะทหารไปพบ แต่ไม่อาจตกลงอะไรกันได้ จอมพล ป. พิบูลสงคราม ขอเวลาเข้าเฝ้าพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว แล้วจะแจ้งคำตอบให้ทราบในวันรุ่งขึ้น</p> <p>เวลา ๑๓.๐๐ น. จอมพล ป. พิบูลสงคราม เรียกประชุมบุคคลสำคัญของคณะรัฐบาล และ ส.ส.ประเภทที่ ๑ ที่สังกัดพรรคเสรีมนังคศิลา ณ ที่ทำการพรรค</p>

วัน เดือน	เหตุการณ์
	<p>บ้าน "มิ่งกสิลา" มีการลงมติให้ ดำเนินการจับกุม จอมพลสฤษดิ์ และบุคคลสำคัญ ๆ ของคณะทหาร ขอหากฎตามกฎหมายอาญามาตรา ๑๑๓ โดยไว้กำลังตำรวจในบังคับบัญชาของพลตำรวจเอกเผ่า ศรียานนท์ เริ่มดำเนินการเวลา ๐๓.๐๐ น. (๑๗ ก.ย.)</p> <p>เวลา ๑๘.๐๐ น. มีการประชุม "คณะเสนาธิการ" ของคณะทหาร ณ กองบัญชาการกองพลที่ ๑ ลงมติให้ทำการรัฐประหาร.</p> <p>เวลา ๒๓.๐๐ น. จอมพลสฤษดิ์ ชนะวัชต์ นำคณะทหารทำการรัฐประหาร หลังจากนั้นมีการประกาศพระบรมราชโองการฯ แต่งตั้งจอมพลสฤษดิ์ เป็น ผู้รักษาพระนครฝ่ายทหาร</p>
๒๑ กันยายน	มีพระบรมราชโองการฯ แต่งตั้ง นายพจน์ สารสิน เป็นนายกรัฐมนตรี
๑๕ ธันวาคม	มีการเลือกตั้งทั่วไปครั้งที่ ๘
๒๑ ธันวาคม	จอมพลสฤษดิ์ ชนะวัชต์ จัดตั้งพรรคชาติสังคม เพื่อรวมสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร ให้ได้เสียงข้างมากพอที่จะจัดตั้งรัฐบาล
๑ มกราคม พ.ศ. ๒๕๐๑	มีพระบรมราชโองการฯ แต่งตั้ง พลโทถนอม กิตติขจร เป็นนายกรัฐมนตรี

ผนวก จ.

รายชื่อพรรคการเมืองที่จัดตั้งตามพระราชบัญญัติพรรคการเมือง พุทธศักราช ๒๕๕๘

ระหว่าง พ.ศ. ๒๕๕๘ - ๒๕๖๑

๑. พรรคเสรีมนังคศิลา

บุคคลสำคัญที่รวมก่อตั้งพรรคนี้ได้แก่สมาชิกของคณะรัฐประหาร พ.ศ. ๒๕๕๐ หรือคณะรัฐบาลเป็นส่วนใหญ่

๑.๑	จอมพล ป. พิบูลสงคราม	หัวหน้าพรรค
๑.๒	พลตำรวจเอก เภา ศรียานนท์	เลขาธิการพรรค
๑.๓	จอมพล ปิ่น ชูณหะวัณ	สมาชิกพรรคฝ่ายทหาร
๑.๔	จอมพลเรือหลวงยุทธศาสตร์โกศล	
๑.๕	จอมพลอากาศพัน รณนภากาศ ฤทธาคนี	
๑.๖	จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์	
๑.๗	พลเรือเอกหลวงสุนาวินวิวัฒน์	
๑.๘	พลเอกเกษ เกษประคิยุทธ	
๑.๙	พลอากาศเอกหลวงเชิดวุฒากาศ	
๑.๑๐	พลโท หลวงสวัสดิ์ศรีสรยุทธ	
๑.๑๑	พลเอกสวัสดิ์ สวัสดิ์กรแรงก	
๑.๑๒	พลตรีสุรใจ พูลทรัพย์	
๑.๑๓	พลอากาศโท เฟื่อง เฟื่องวิสิราญ	
๑.๑๔	พันเอก ชวง เชาวศักดิ์สงคราม	
๑.๑๕	พลเอกเภา เพียรเลิศ บริภัณฑ์ยุทธกิจ	
๑.๑๖	พลอากาศโท ทวี จุลทรัพย์	
๑.๑๗	พลตรีประมาณ อติเรกสาร	
๑.๑๘	พลโทบัญญัติ เทพหัสดินทร	
๑.๑๙	พลเรือเอก หลวงชำนาญอรุณยุทธ	

๑.๒๐ พลอากาศตรี เฉลิมเกียรติ วัฒนางกูร

๑.๒๑ นางแรม พรหมบดิน บุญประสพ

สมาชิกพรรคฝ่ายพลเรือน

๑.๒๒ พระยาบริรักษ์เวชการ

๑.๒๓ หลวงสัมฤทธิ์ชุมวาท

๑.๒๔ นายโชติ กุณะเกษม

๑.๒๕ พระยาดัดพิชิตกรมประคลัง

๑.๒๖ หลวงอรรถพรพิศาล

๑.๒๗ นายสุรพงษ์ ตวีรัตน์

๑.๒๘ พระยาสาส์นวิภากร

๑.๒๙ ขุนคงฤทธิศึกษากร

๑.๓๐ นายเพ็ทหาย อมาตยกุล

๑.๓๑ พันเอก นายวรการบัญชา

๑.๓๒ พระยาประชาศรียศเรช

๑.๓๓ นายเทียม ณสงขลา

๒. พรรคประชาธิปไตย

๒.๑ พันตรี กวาง อภัยวงศ์

หัวหน้าพรรค

๒.๒ นายใหญ่ ศรีทชาติ

เลขาธิการพรรค

๒.๓ นายไถง สุวรรณทัต

สมาชิกพรรค

๒.๔ พระยาอุกมพงศ์เพ็ญสวัสดิ์

๒.๕ หลวงอังกณานุรักษ์

๒.๖ พระยาศราภย์พิพัฒน์

๒.๗ พลตรีหลวงสรสิทธิยานุการ

๒.๘ นายถวัลย์ สุทธิสงคราม

๒.๙ พันตำรวจตรี หลวงจำเริญคำรวจ

๒.๑๐ นายอุกม ชอกิตติศิลป์

๒.๑๑ ม.ร.ว. เสนีย์ ปราโมช

- ๒.๑๒ พลเรือตรี ทหาร ขำศิริชัย
- ๒.๑๓ พลเรือตรี ชลิต กุลกำมธิ์
- ๒.๑๔ น.ถ.พระประยูรทศชลธิ์
- ๒.๑๕ นายมนัส สุวรรณทัต
- ๒.๑๖ นายบุญเที่ยง ทองสวัสดิ์
๓. พรรคเสรีประชาธิปไตย
- ๓.๑ นายเมธ รัตนประสิทธิ์ หัวหน้าพรรค
- ๓.๒ ร้อยโทจาง.บุศกร เรื่องสุวรรณ เลขาธิการพรรค
๔. พรรคกรรมกร
- ๔.๑ นายประกอบ โตลักษณะล้ำ หัวหน้าพรรค
- ๔.๒ นายไคล ชุมพะจันท์ เลขาธิการพรรค
๕. พรรคเศรษฐกิจ
- ๕.๑ นายเทพ ไชตินุชิต หัวหน้าพรรค
- ๕.๒ นายแก้ว นรปติ เลขาธิการพรรค
๖. พรรคชาวนา
- ๖.๑ นาย.รี อิศรางกูร ณ อยุธยา หัวหน้าพรรค
- ๖.๒ นายเกษม เสงสวัสดิ์ เลขาธิการพรรค
๗. พรรคสังคมนิยมประชาธิปไตย
- ๗.๑ นายสุเทพ สัจจกุล หัวหน้าพรรค
- ๗.๒ นายฉวน ไชคิทรัพย์ เลขาธิการพรรค
๘. พรรคสงเคราะห์อาชีพและการกุศล
- ๘.๑ ม. .ว.อกินพ นวรัตน์ หัวหน้าพรรค
- ๘.๒ นางสาววัฒนา ศรีเงิน เลขาธิการพรรค
๙. พรรคธรรมมาธิปไตย
- ๙.๑ ผู้ช่วยตำรวจเอก เปี่ยม บุญยะโชติ หัวหน้าพรรค
- ๙.๒ นายล้วน เวชชาลิกานนท์ เลขาธิการพรรค

๑๐. พรรคชาตินิยม
 ๑๐.๑ ร้อยตรี เนตร พูนวิวัฒน์ หัวหน้าพรรค
 ๑๐.๒ นายไพศาล ชาคบุตร เลขาธิการพรรค
๑๑. พรรคสหกรรกร
 ๑๑.๑ นายอุณ ฌ นครพนม หัวหน้าพรรค
 ๑๑.๒ นายสุวิชัย กองทรัพย์ เลขาธิการพรรค
๑๒. พรรคสังคมนิยม
 ๑๒.๑ นายวิศิษฐ์ ศรีภักตรา หัวหน้าพรรค
 ๑๒.๒ นายสุพจน์ โออ่อนศรี เลขาธิการพรรค
๑๓. พรรคขบวนการไฮด์ปาร์ค
 ๑๓.๑ นายทวีศักดิ์ ตรีพลี หัวหน้าพรรค
 ๑๓.๒ นายชวน รัตนวราหะ เลขาธิการพรรค
๑๔. พรรคชาติประชาธิปไตย
 ๑๔.๑ พันโท ม.ร.ว.นำเพชร เกษมสันต์ หัวหน้าพรรค
 ๑๔.๒ นายอรุณ นกเทศ เลขาธิการพรรค
๑๕. พรรคหนุ่มไทย
 ๑๕.๑ นายไชยวุฒิ อัครถาวร หัวหน้าพรรค
 ๑๕.๒ นางเกษม บัวปลั่ง เลขาธิการพรรค
๑๖. พรรคสหพันธ์เกษตรกร
 ๑๖.๑ พันเอกพระยาราชอัครนิรักษ์ หัวหน้าพรรค
 ๑๖.๒ นายจำลอง วิวทอง เลขาธิการพรรค
๑๗. พรรคราษฎร
 ๑๗.๑ นายชวลิต รุจิตร หัวหน้าพรรค
 ๑๗.๒ นายประมวล จันทนพิมพ์ เลขาธิการพรรค
๑๘. พรรคคนดี
 ๑๘.๑ นายใหญ่ สิมะสิงห์ หัวหน้าพรรค
 ๑๘.๒ นางละเอียด สิมะสิงห์ เลขาธิการพรรค

๑๙. พรรคอิสระ
- ๑๙.๑ นายเกตุ วงศ์คำไสย หัวหน้าพรรค
- ๑๙.๒ นายเรืองยศ ทองโรจน์ เลขาธิการพรรค
๒๐. พรรคประชาชน
- ๒๐.๑ นายสมภรณ์ อุทัยากร หัวหน้าพรรค
- ๒๐.๒ นายยัญญู คงสมมติตร เลขาธิการพรรค
๒๑. พรรคศรีอารีย์เมตไตร
- ๒๑.๑ ร้อยตำรวจเอก เฉียบ (ชัยสงค์) อัมพุนันท์ หัวหน้าพรรค
- ๒๑.๒ นายโกวิท พันธุ์โกศล เลขาธิการพรรค
๒๒. พรรคไทยมุสลิม
- ๒๒.๑ นายธัญยิประโยชน์ คำสุวรรณ หัวหน้าพรรค
- ๒๒.๒ นายวัชรินทร์ ชินะโชติ เลขาธิการพรรค
๒๓. พรรคสยามประเทศ
- ๒๓.๑ นายอัมพร อำพันธ์พงษ์ หัวหน้าพรรค
- ๒๓.๒ นางสุรีย์พร อำพันธ์พงษ์ เลขาธิการพรรค
๒๔. พรรคสหภูมิ
- ๒๔.๑ นายสุกิจ นิมมานเหมินทร์ หัวหน้าพรรค
- ๒๔.๒ นายสงวน จันทร์สาขา เลขาธิการพรรค
๒๕. พรรคขบวนการสหพันธ์รัฐสภาคนนิยม
- ๒๕.๑ นายจารุบุตร เรืองสุวรรณ หัวหน้าพรรค
- ๒๕.๒ นายบุญ ศรียากัย เลขาธิการพรรค
๒๖. พรรคอีสาน
- ๒๖.๑ นายสุวรรณ คุณพงษ์ หัวหน้าพรรค
- ๒๖.๒ นายวิเชียร โคตะสิน เลขาธิการพรรค
๒๗. พรรคชาติสังคมน
- ๒๗.๑ จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ หัวหน้าพรรค

๒๗.๒ พลโทถนอม กิตติขจร	รองหัวหน้าพรรค
๒๗.๓ นายสุกิจ นิมมานเหมินทร์	รองหัวหน้าพรรค
๒๗.๔ พลโทประภาส จารุเสถียร	เลขาธิการพรรค
๒๗.๕ นายสงวน จันทรสาขา	รองเลขาธิการพรรค
๒๗.๖ พลเอกไสว ไสวแสนยากร	สมาชิกพรรค
๒๗.๗ พลเรือเอกหลวงชำนาญอรุณบุต	
๒๗.๘ พลอากาศโทเฉลิมเกียรติ วัฒนางกูร	
๒๗.๙ พลอากาศโทบุญชู จันทรเบกษา	
๒๗.๑๐ พลโทจิตติ นาวีเสถียร	
๒๗.๑๑ พลเรือโทสนอง ชนะศักดิ์	
๒๗.๑๒ พลตรีประเสริฐ รุจิรวงศ์	
๒๗.๑๓ พลตรีชลอ จารุกุลส์	
๒๗.๑๔ พลตรีภุช ปุณณกันต์	
๒๗.๑๕ พลตรีอัมพร จินตกานนท์	
๒๗.๑๖ พลตรีสุรใจ พูลทรัพย์	
๒๗.๑๗ พลจัตวาภุชณ สีวะระ	
๒๗.๑๘ ม.ล.เป็นไทย มีลาภกุล	
๒๗.๑๙ นายเจ๊ะ อับดุลลาห์ หลังปูเต๊ะ	
๒๗.๒๐ หลวงอรุณพรพิศาล	
๒๗.๒๑ นายญาติ ไทวดี	
๒๗.๒๒ นายทองหยด จิตตะวีระ	
๒๗.๒๓ นายพีร บุนนาค	
๒๗.๒๔ นายอารีย์ ตันติเวชกุล	
๒๗.๒๕ นายทง นียมะสินธุ์	
๒๗.๒๖ นายเลิศ สัมพันธ์รักษ์	

๒๘. พรรคปิตุภูมิ
- ๒๘.๑ นายยงโชค จิ่งแย้มกลิ่น หัวหน้าพรรค
- ๒๘.๒ นายเฉลิม ตุงกะมณี เลขาธิการพรรค
๒๙. พรรคประชาราช
- ๒๙.๑ พลตรี เฉลิม พงษ์สวัสดิ์ หัวหน้าพรรค
- ๒๙.๒ นายจรัส กมลเพชร เลขาธิการพรรค
๓๐. พรรคสหพันธ์ประชาธิปไตย
- ๓๐.๑ ดร. โชติ คุ้มพันธ์ หัวหน้าพรรค
- ๓๐.๒ นายโอภาส สาครวาสี เลขาธิการพรรค

ศูนย์วิทยพัทธยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ผนวก ฉ.

การฟ้องเลือกตั้ง (๒๖ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๐๐) เป็นโมฆะของพรรคการเมืองฝ่ายค้าน

คำร้องคดีหมายเลขคำที่ /๒๕๐๐
คดีหมายเลขแดงที่ /๒๕๐๐
 ศาลแพ่ง

ระหว่าง นายทวง อภัยวงศ์ กับพวกผู้ร้อง ๘ คน ปรากฏตามบัญชีรายชื่อท้ายคำร้อง
 ร้องขอให้ศาลสั่งว่าการเลือกตั้ง ในเขตเลือกตั้งจังหวัดพระนคร เป็นไป
 โดยมิชอบ

ข้าพเจ้านายทวง อภัยวงศ์ กับพวกผู้ร้องรวม ๘ คน ปรากฏตามบัญชีรายชื่อ
 ท้ายคำร้อง เชื้อชาติไทย สัญชาติไทย อาชีพ เกิดวันที่ ๑๗ เดือน พฤษภาคม พ.ศ. ๒๔๔๕ อายุ
 ๕๕ ปี อยู่บ้านเลขที่ ถนน ตรอก หรือ ซอย ใกล้เคียง ตำบล อำเภอ จังหวัด ชอยื่น
 คำร้องมีข้อความที่จะกล่าวต่อไปนี้

ข้อที่ ๑ โดยที่พระราชบัญญัติการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร พุทธศักราช
 ๒๔๕๕ บัญญัติว่า ถ้าการเลือกตั้งในเขตเลือกตั้งใดมิได้เป็นไปโดยชอบ เมื่อผู้มีสิทธิยื่นคำร้องคัดค้าน
 ต่อศาลจังหวัด ซึ่งเขตเลือกตั้งนั้นตั้งอยู่ ศาลมีอำนาจที่จะสั่งให้มีการเลือกตั้งใหม่ในเขตเลือกตั้ง
 นั้น ถ้าเห็นว่าการเลือกตั้ง เป็นไปโดยมิชอบ

เมื่อวันที่ ๒๖ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๐๐ ได้มีการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร
 ในเขตเลือกตั้งจังหวัดพระนคร ตามประกาศพระราชกฤษฎีกาให้มีการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทน
 ประเภท ๑ พุทธศักราช ๒๔๕๕ การเลือกตั้งในเขตเลือกตั้งจังหวัดพระนครทั้ง เขตมิได้เป็นไป
 โดยชอบ กล่าวคือ ประชาชนผู้มีสิทธิออกเสียงทั้งเขต ไม่ได้มีโอกาสที่จะใช้สิทธิใช้เสียงโดยเสรี
 และผลของการเลือกตั้งมิได้เป็นไปตามความประสงค์อันแท้จริงของผู้มีสิทธิออกเสียงเลือกตั้ง
 ผู้ร้องในฐานะเป็นผู้เลือกตั้งและสมัครรับเลือกตั้งในจังหวัดพระนคร ในนามพรรคประชาธิปัตย์
 ซึ่งมีส่วนไต่สวนเสียโดยตรงในการช่วยดำรงไว้ซึ่งหลักการระบอบประชาธิปไตย ให้เป็นไปด้วย
 ความสะอาดบริสุทธิ์ และถูกต้องจึงขอยื่นคำร้องต่อศาลเพื่อสั่งให้มีการเลือกตั้งใหม่ ในเขต

เลือกตั้งจังหวัดพระนคร ภายเหตุผลคงจะกราบเรียนต่อไปนี้

ก. เหตุการณ์ก่อนวันเลือกตั้ง

(๑) เพื่อให้การใช้สิทธิออกเสียงของราษฎรในเลือกตั้งเป็นไปโดยเสรี ย่อมเป็นการมิชอบอย่างยิ่งที่เจ้าหน้าที่ชั้นผู้ใหญ่ผู้มีหน้าที่เกี่ยวข้องโดยตรงกับการเลือกตั้ง จะประกาศเปิดเผยไปในทางหนึ่งทางใดที่จะยังให้เกิดความหวั่นเกรงต่ออิทธิพลในหมู่ประชาชน ก่อนการเลือกตั้งปรากฏว่า พล.ต.อ.เผ่า ศรียานนท์ ได้ไปร่วมประชุมเลี้ยงอาหารและกล่าว คำปราศรัยขอความร่วมมือจากเหล่าอันธพาลทั่วทั้งจังหวัดพระนคร ให้ร่วมมือกับพรรคเสรีมนังคศิลา ในการเลือกตั้งนี้ ๓ บ้าน พ.ต.ท.เชาว์ ธนสุกาญจน์ บางชื่อ และได้มีการเลี้ยงดูเหล่าอันธพาล ขอความร่วมมือช่วยเหลือการเลือกตั้ง ๓ บ้านนายตำรวจชั้นผู้ใหญ่อีกหลายครั้งหลายหน ต่อขอ ส่งสัยของหนังสือพิมพ์ว่าเหตุใด พล.ต.อ.เผ่า ศรียานนท์ จึงไปบุคคลจำพวกเหล่าอันธพาล เป็นเครื่องมือในการหาเสียงเลือกตั้งให้แก่พรรคเสรีมนังคศิลา พล.ต.อ.เผ่า ศรียานนท์ กลับ ยกย่องเชิดชูเหล่าอันธพาลว่าเป็นคนดี กว้างขวาง ได้รับความนับถือจากประชาชนทั่วไป นอกจากนั้นเมื่อก่อนวันเลือกตั้ง พล.ต.อ.เผ่า ศรียานนท์ ยังได้ให้สัมภาษณ์แก่หนังสือพิมพ์ด้วยความ แน่ใจว่า ผู้สมัครในนามพรรคเสรีมนังคศิลา สำหรับพระนคร จะได้รับเลือกตั้ง ๕ คน ทั้งใน ต่างจังหวัดก็จะได้รับเลือกตั้งเข้ามาเป็นส่วนมาก ซึ่งถ้าการเลือกตั้งได้เป็นไปโดยชอบ อาศัยมติ มหาชนอย่างตรงไปตรงมาแล้วเจ้าหน้าที่ชั้นผู้ใหญ่ในราชการ เช่น พล.ต.อ.เผ่า ศรียานนท์ ย่อม ทำนายผลของการเลือกตั้งล่วงหน้าดังนี้ไปไม่ได้ และผลของการเลือกตั้งก็ปรากฏว่าใกล้เคียงกับ คำทำนายของ พล.ต.อ.เผ่า ศรียานนท์ เป็นอย่างยิ่ง ดังจะได้กราบเรียนต่อไปในคำร้องนี้ ต่อมาก่อนการเลือกตั้งเล็กน้อย ได้มีข่าวแพร่สะพัดออกไปในหมู่ประชาชนว่า จะมีอันธพาลไป รบกวนบรรดาผู้ไปใช้สิทธิออกเสียงเลือกตั้ง อาจจะต้องฆ่าฟันกันตายเป็นเหตุให้ประชาชนบางคน ไม่ไปใช้สิทธิออกเสียงเลือกตั้ง ผู้รวบรวม ๕ คนสมัครรับเลือกตั้งเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร ในเขตจังหวัดพระนครครั้งนี้ด้วย ในวันเลือกตั้งปรากฏว่าเจ้าหน้าที่ตำรวจในความบังคับบัญชาของ พล.ต.อ.เผ่า ศรียานนท์ มิได้ทำการตามหน้าที่ในการปราบปรามผู้กระทำความผิดและให้ความคุ้มครอง แก่ประชาชนผู้ไปใช้สิทธิออกเสียงเลือกตั้ง พฤติกรรมของ พล.ต.อ.เผ่า ศรียานนท์ ดังว่ามานี้ จึงมุ่งชี้ไปในทำนองที่แสดงว่า ได้มีแผนการณ์เพื่อปฏิบัติการอันมิชอบในวันเลือกตั้ง

(๒) ตามวิธีการลงบัตรเลือกตั้งนั้น ผู้ที่จะมีสิทธิลงบัตรได้จำเป็นต้องมีรายชื่อในบัญชี ซึ่งฝ่ายกรรมการอำเภอและเทศบาลเป็นผู้จัดทำขึ้นไว้เสียก่อน ดังนั้น บัญชีรายชื่อนี้จึงเป็นสิ่งสำคัญอย่างที่สุด เพราะแม้ประชาชนผู้ใดจะมีสิทธิออกเสียงเลือกตั้งโดยฉวยโอกาสตามกฎหมาย ถ้าไม่มีชื่อในบัญชีรายชื่อแล้วก็จะอาจลงบัตรใช้สิทธิออกเสียงของคนได้ไม่ การทำบัญชีรายชื่อผู้มีสิทธิออกเสียงเลือกตั้งโดยทั่วไป ไป ทุกอำเภอและโดยเฉพาะอำเภออุบลรัตน์ได้ด้วยความบกพร่องจนผิดพิสัยที่จะเชื่อถือ บกพร่องตามธรรมดา เช่นปรากฏมีชื่อคนตายแล้วในบัญชีเปลี่ยนแปลงชายให้เป็นหญิง หญิงให้เป็นชายเพิ่มเติมชื่อเอาเอง ให้อยู่ในบ้านใครบ้านหนึ่ง เหล่านี้เป็นต้น ชาวบางแห่งไม่ปิดประกาศไว้ให้ประชาชนตรวจดูและคัดค้าน ไกมา ปิดเอาในวันสุดท้ายที่ประชาชนจะใช้สิทธิคัดค้านความผิดพลาดของบัญชีรายชื่อนั้น ทั้งที่กฎหมายเลือกตั้งมาตรา ๓๑ วรรค ๒ บัญญัติให้นายอำเภอปิดประกาศรายชื่อไว้ก่อนการเลือกตั้งไม่น้อยกว่า ๑๐ วัน และกรรมการอำเภอมีเวลาถึง ๑ ปี ที่จะทำบัญชีรายชื่อให้เรียบร้อย และปิดประกาศไว้ก่อนกำหนดเวลานั้นเป็นเวลานาน

ทั้งในวันเลือกตั้งก็มีอันพลาดทำการใช้สิทธิออกเสียงเลือกตั้งของผู้เลือกตั้งจริง ๆ

พล.ต.อ.เผ่า ศรียานนท์ ผู้ดำรงตำแหน่งเป็นรัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงมหาดไทย ซึ่งเป็นกระทรวงมีหน้าที่รับผิดชอบเกี่ยวกับการเลือกตั้งโดยตรง นอกจากนั้น พล.ต.อ.เผ่า ศรียานนท์ ยังเป็นอธิบดีกรมตำรวจ มีอำนาจควบคุมตำรวจ ซึ่งเป็นเจ้าพนักงานรักษาความสงบเรียบร้อยในวันเลือกตั้ง และเป็นเลขาธิการพรรคเสรีมนังคศิลา ซึ่งได้ส่งจอมพล ป.พิบูลสงคราม หมายเลข ๒๕ พลอากาศโท มุณี มหาสันตะเวช ยันตรังสฤษดิ์ ผู้สมัครหมายเลข ๒๖ พลเอกเอกา เพียรเลิศ บริรักษ์ยุทธกิจ ผู้สมัครหมายเลข ๒๗ พระยาอัคคพลธีรรมประภังค์ ผู้สมัครหมายเลข ๒๘ พลเอกมังกร พรหมโยธี ผู้สมัครหมายเลข ๒๙ พลโทบัญญัติ เทพหัสดิน ณ อยุธยา ผู้สมัครหมายเลข ๓๐ พลเอกหลวงสวัสดิ์ศรียุทธ ผู้สมัครหมายเลข ๓๑ พลเอกเกษ เกษปติยุทธ ผู้สมัครหมายเลข ๓๒ นายรักษ์ ปันยารชุน ผู้สมัครหมายเลข ๓๓

(๓) พระราชบัญญัติเลือกตั้งพุทธศักราช ๒๔๘๘ มาตรา ๒๕ บัญญัติห้ามมิให้บรรดาข้าราชการประจำการ นายกเทศมนตรี เทศมนตรี พนักงานเทศบาล หรือพนักงานสุขาภิบาล

ใช้อำนาจในตำแหน่งหน้าที่โดยมิชอบด้วยกฎหมาย กระทำการเป็นการอุปการะหรือเป็นโทษแก่ การเลือกตั้งของผู้สมัครรับเลือกตั้ง ก่อนการเลือกตั้งนี้ได้มีข้าราชการประจำการบางคน เช่น พระยารามราชภักดี ปลัดกระทรวงมหาดไทยทำการปราศรัยหาคะแนนเสียงนิยมให้แก่พรรค เสริม nang ศีลา อย่างเปิดเผยและขณะนี้กำลังถูกฟ้องร้องดำเนินคดียังศาลจังหวัดนครสวรรค์อยู่ พลเอก มังกร พรหมโยธี นายกรัฐมนตรีนครกรุงเทพฯ และรัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษา- ธิการ ใช้อำนาจในตำแหน่งหน้าที่โดยมิชอบ สั่งให้โรงเรียนต่าง ๆ หยุดทำการสอนเพื่อเกื้อกั- คุและนักเรียนมาฟังตนและพรรคเสริม nang ศีลาปราศรัยหาเสียงเลือกตั้ง นอกจากนี้ก่อนการ เลือกตั้งเล็กน้อย เพื่อก็กขวางการหาเสียงของผู้สมัครรับเลือกตั้งคนอื่น พลเอก มังกร พรหมโยธี ในฐานะนายกรัฐมนตรี นครกรุงเทพฯ ยังได้สั่งให้พนักงานเทศบาลใช้อำนาจในตำแหน่งหน้าที่ และใช้รถยนต์ของเทศบาลนครกรุงเทพฯ ทำการเก็บแผ่นป้ายโฆษณาหาเสียงเลือกตั้งของผู้สมัคร รับเลือกตั้งบางคนเช่น นางละเอียด จิตติเวช ซึ่งเป็นผู้สมัครรับเลือกตั้งคนหนึ่งในเขตจังหวัด พระนคร นายตำรวจชั้นผู้ใหญ่เรียกประชุมราษฎรบังคับให้ลงบัตร ให้ผู้สมัครในนามพรรคเสริม nang- กศีลา เช่นที่หน่วยเลือกตั้งอำเภอมีนบุรี การกระทำดังกล่าวล้วนแล้วแต่มิชอบด้วยตำแหน่งหน้าที่ และส่งผลโน้มเอียงให้การเลือกตั้งเป็นไปโดยมิชอบทั้งสิ้น

(๔) เหตุการณ์ก่อนวันเลือกตั้งซึ่งแสดงว่า การเลือกตั้งเป็นไปโดยมิชอบ ประการสำคัญที่สุดประการหนึ่งคือ ได้มีการจับบัตรซึ่งเรียกว่า "บัตรโงง" ได้เป็นอันมาก ซึ่ง เป็นบัตรปิดหมายเลข ๒๕ ถึง ๓๓ อันเป็นหมายเลขประจำตัวของผู้สมัครในนามพรรคเสริม nang กศีลา ทั้ง ๔ คน ลักษณะของบัตรที่โงง ปิดหมายเลข ๒๕ ถึง ๓๓ ดังกล่าว มีลักษณะรูปพรรณสัณฐาน ตลอดจนกระทั่งรอยประทับตราเป็นอย่างเดียวกับบัตรเลือกตั้งทุกประการ บัตรเลือกตั้งไม่ว่า จะทั้งโงงหรือไม่โงงได้พิมพ์ขึ้น ณ ที่แห่งเดียวและจำหน่ายแจกโดยบุคคลผู้มีหน้าที่รักษาและ จำหน่ายบัตรเลือกตั้งแต่เพียงบุคคลเดียว หรือคณะเดียวเท่านั้น ซึ่งเป็นเจ้าหน้าที่รับผิดชอบใน การเลือกตั้งโดยตรง แมจจอมพล ป.พิบูลสงคราม ในฐานะนายกรัฐมนตรีและรัฐมนตรีว่าการ กระทรวงมหาดไทย ผู้เป็นเจ้าพนักงานรักษาการเลือกตั้งให้ เป็นไปด้วยความบริสุทธิ์โดยตรง ได้ทราบบัตรโงงนี้ในคืนวันที่ ๒๕ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๐๐ ซึ่ง นายจรล วนะภูติ ผู้ว่าราชการ จังหวัดพระนคร ได้รายงานให้ทราบ แต่ก็มีได้มีความเคลื่อนไหวเกี่ยวกับการระงับปราบปรามแต่ อย่างไม่ ทั้งในวันเลือกตั้งก็ปรากฏว่ามีการลงบัตรโงงชนิดนี้ อันเป็นที่รู้กันอยู่ทั่วไปในคำว่า

ไฟฟ้คังกลาวก็คื ความประพฤติของกรรมาการคุมหนวยเลือกตังตาง ๆ ก็คื ความบกพรองในหนาที่ การงานของนายอำเภอ โดยเฉพาะอำเภอคูสิตเป็นผลใหนายชลอ วนะภูติ ยืนโปลาออกจากตําหนาง ผูวาราชการจังหวัดพระนคร เพราะโปลาสามารถหนคูเหตุการณอนนําอับอาย ผิดกฎหนายเชนนค้ไปค้ ปรากฎการณค้มาช้ชค้ว่า บัตรไฟฟ้ที่บค้หนายเลข ๒๕ ถึง ๓๓ ค้ถูกแอมยค้ไสลงในหีบบัตรเลือกตัง อยางแนนอน. เช่นเมือเปค้หีบบัตรที่บค้หนายเลข ๒๕ ถึง ๓๓ กอญอยู่ในหีบบัตรเป็นระเบียบเรียวรอย ช้งถาเป็นไปในลักษนะไสลงไปที่ละบัตรแลว บัตรจะอยู่ในลักษนะเชนนนค้ไปค้เป็นคน

ช. เหตุการณวันเลือกตัง

การเลือกตังจะเป็นไปโดยชอบค้ คอจค้ให้ค้เรอื่งมือค้เรอื่งช้ และอุปกรณ ตามหนวยเลือกตังแต่ละหนวย ปฏิบติงานค้วยความถูกคองสะอาคบริสุทธี ค้เรอื่งมือค้เรอื่งช้และ อุปกรณประกอบค้วยสถานทลงบัตร หีบลงบัตร บัตรเลือกตัง บัญชีรายช้ผูเลือกตัง กรรมาการคุม หนวยเลือกตัง เจาพนักงานคุมครองค้วยสงม เรียวรอยและค้วยความปลอดภัยแกประชาชน และวิธี การนับบัตร เป็นคน

(๓) กรรมาการคุมหนวยเลือกตังโปลาสามารถปฏิบติงานใให้เป็นไปค้วยความ ยุคิธรรม สะอาคบริสุทธีค้เพราะกรรมาการบางหนวย เช่นหนวยชอยกลวยนํ้าไทย อำเภอพระโขง เมือกรรมาการโปลายอมใให้เลลากรรมาการทาเรอื่ลลง พลรบไฟฟ้ที่กรรมาการทารายถึงสลบ แลวเลลาพลรบมก ลงบัตรไฟฟ้กันเองตามชอบใจ เจาหนาท้ทาวรช้งรักษากวณอยุ่ทนนก้ไปค้ทาหนาท้ชค้ชวาง ปราบปราม กรรมาการบางหนวยเชน หนวยเลือกตังลุมพินิ อำเภอปทุมวัน ถูกเลลาอันธพาลช้ อารุชบค้โกนบงค้บค้ใให้ปลีกตนออกไปจากสถานท้เลือกตัง ไม้ใให้ปฏิบติหนาท้ค้ใด บางหนวย เชนหนวย เขาคินวนา อำเภอคูสิต กรรมาการแจกบัตรเลือกตังใให้แกบุคคลท้ไม้มีสิทธีเลือกตัง และบางค้ถึง ก้กับประชาชนไปหีบบัตรเอาเอง โดยกรรมาการไม้ค้ทำงานตามหนาท้ กรรมาการประจําหนวย เลือกตังหลายสิบบหนวยไม้มาปฏิบติงาน กรรมาการบางหนวยไม้มาเลย บางหนวยมาเทียงคนสองคน แลวมีกรรมาการตั้งกรรมาการช้ขึ้นโดยไม้มีอำนาจเชน หนวยเลือกตังหลังกรรมาการสนามโปลา อำเภอคูสิต หนวยเลือกตังวัดโปล้สดสาบเสน อำเภอคูสิต หนวยเลือกตังวัดแค อำเภอคูสิต บางหนวยเทียงวัน แลวก็ยงบ้ค้ไปค้เปค้ให้ผูเลือกตังลงบัตร เชนหนวยเลือกตังหลังกรรมาการ สนาบเปา อำเภอคูสิต

วัดแค อำเภอกุสุมาลย์ วัดโบสถ์ สามเสน อำเภอกุสุมาลย์ บางหน่วยลวงพัน ๑๗ นาฬิกาไปแล้ว กรรมการ
ยังเปิดโอกาสให้ผู้เลือกตั้งลงบัตรได้

(๔) การลงบัตรเลือกตั้งของผู้มีสิทธิเลือกตั้ง รวมทั้งบัญชีรายชื่อผู้เลือกตั้ง
เต็มไปด้วยความสับสน ไม่ถูกต้อง บางคนไม่มีสิทธิลงบัตรก็ลงบัตร บางคนมีสิทธิลงบัตรแต่กลับมิได้
รับแจกบัตร กรรมการไม่แจกเลขให้ครบตามจำนวนของผู้สมัคร เช่นที่หน่วยเขาคินวนา อำเภอกุสุมาลย์
ผู้เลือกตั้งถูกเหล่าอันธพาลซึ่งไปประจำอยู่ตามหน่วยเลือกตั้ง ก่อวินวินให้ลงบัตรได้สะดวก เช่นที่
หน่วยโรงเรียนเทเวศร์ศึกษา อำเภอกุสุมาลย์ โดยเฉพาะหน่วยเลือกตั้งทำดินแดง อำเภอกุสุมาลย์ คณะ
กรรมการกำลังนับคะแนนบัตรเลือกตั้ง มีประชาชนคนหนึ่งพูดว่า "นายควงชนะแห่ง ๆ" ทันใดนั้นก็
ถูกผู้ร้ายเหล่าอันธพาลไขขวานฟันศีรษะผาดออกเป็น ๒ ซีก ลมลงซากใจตายแทบเหวต่ารวจ หาได้
จัดการจับกุม หรือมีที่ท้าวว่าจะปฏิบัติกาตบาหนาทของตน แม้แต่สักน้อยไป จนกระทั่งหน่วยบุญนิธิ
ชาวเงินหน่วยหนึ่งต้องมาจัดการห้ามศพผู้เคราะห์ร้ายนั้นออกไป ตัวอย่างต่อไปของการกระทำอัน
มิชอบของเหล่าอันธพาล และความเพิกเฉยไปปฏิบัติกาตบาหนาทของเจ้าพนักงานรักษาความสงบ
เรียบร้อย และความปลอดภัยของประชาชน คือขณะที่นายเกชา เปลี่ยนวิถี หัวหน้าคนหนึ่งของเหล่า
อันธพาล กำลังประชุมเหล่าอันธพาลแจกไฟไฟกันอยู่เชิงสะพานมอญนั้น ผู้สื่อข่าวหนังสือพิมพ์ไทรรายวัน
ไปถ่ายภาพไว้ นายเกชา เปลี่ยนวิถี กับพวกประมาณ ๗ - ๘ คน พร้อมด้วยอาวุธ รั้วขั้วรถยนต์
สองคันสะกดกันรถของหนังสือพิมพ์ไทรรายวันไว้ แล้วลงมาขู่เข็ญบังคับเอาฟิล์มซึ่งถ่ายภาพนั้นไป การ
ปล้นกลางวันแสด ๆ เช่นนี้ นับเป็นพฤติกรรมอันออกจาย่างยิ่ง แตนายตำรวจชั้นผู้ใหญ่สถานีตำรวจ
ชนะสงครามที่รับแจ้งความจากผู้เสียหายไว้ หาได้ดำเนินการตามกฎหมายแต่ประการใดไป

(๕) พฤติกรรมอันมิชอบของเหล่าอันธพาลก็ดี เหล่าพลรบก็ดี ยังมีซ้ำเจ้า
หน้าที่ตำรวจไม่ปฏิบัติกาตบาหนาทในวันเลือกตั้งก็ดี เป็นเหตุให้สุจริตชนไปสามารถทนอยู่อย่าง
เฉยเมยต่อไปได้ จึงได้เกิดการก่อตั้งหน่วยปราบอันธพาลกันขึ้นเอง อันประกอบด้วยทหารทุกเหล่า
และประชาชนพลเรือน เป็อได้ข่าวว่ามีอันธพาลไปลงพลรบไฟไฟกัน หรือกอกวนยังหน่วยเลือกตั้ง
ใด ก็รีบบุกนั้นเข้าไปควบคุมเหตุการณ์ทันที การกระทำของหน่วยปราบอันธพาลนั้น แทนที่ฝ่ายบริหาร
จะถือเป็นการดีความชอบกลับตั้งข้อรังเกียจ จนถึงกับ จอมพลฟื้น รมณภาส ฤทธาคนี แบทพิพอากาศ
และจอมพลเรือหลวงยุทธศาสตร์โกศล แบทพิพเรือ รวบกั้นระแวงจับหน่วยปราบอันธพาลนั้น แต่ส่วน
เหล่าอันธพาลและพลรบซึ่งกระทำการอันผิดกฎหมายด้วยประการต่าง ๆ รวมทั้งเป็นผู้รับจ้างทำลาย

หลักการปกครองระบอบประชาธิปไตย ซึ่งที่ท่าออกอาจต่อหน้าประชาชนผู้ไปใช้สิทธิออกเสียงเลือกตั้งทั่วไป กลับไปเจ้าหน้าที่ยาบริหารผู้ใดเอาใจใส่จับกุมปราบปรามเลย เช่นที่หน่วยเลือกตั้งวัดญวนสะพานขาว อำเภอคูสิต เจ้าหน้าที่ตำรวจได้รับแจ้งความจากประชาชนให้จับพลรบคนหนึ่ง ซึ่งอยู่ในกลุ่มพลรบที่ถูกชนใหญ่ลงไฟไปประมาณ ๓ - ๔ คันทร ตำรวจผู้นั้นจับไปแล้วพาเดินไป ๓ - ๔ เมตร ก็ปล่อยตัวไป ที่หน่วยเลือกตั้งเขตนคราเบ็รียล สาบเสน อำเภอคูสิต เจ้าหน้าที่ตำรวจจับตัวพลรบซึ่งจะลงบัตรไฟไปหมายเลข ๒๕ ถึง ๓๓ ได้ แล้วก็พาตัวไปสถานที่ตำรวจ แล้วก็ปล่อยตัวไปไม่ดำเนินการตามกฎหมาย

(๖) การนับคะแนนเสียงเป็นไปด้วยความเหลวแหลก โดยชอบเป็นที่สุด กรรมการเปิดและเข้บัตรเลือกตั้งจากหีบลงบัตรใส่เซ่ง แล้วนับจากเซ่งลงใส่หีบเช่นเคียวที่วัดทัศนาราม อำเภอคูสิต กรรมการนับคะแนนหมายเลข ๒๕ ในบัตรเสีย เช่นที่หน่วยเลือกตั้งบ้านศรีเมือง บางซอน อำเภอคูสิต หน่วยทัตยิศกรณามิติน อำเภอยานนาวา กรรมการเขียนคะแนนหมายเลข ๔ ให้เป็นหมายเลข ๒๕ กรรมการเพื่อบัตรที่ปิดหมายเลข ๒๕ ถึง ๓๓ เอาเอง กรรมการหีบบัตรเลือกตั้งที่ปิดหมายเลข ๒๕ ถึง ๓๓ ออกทิ้ง เช่นที่หน่วยเลือกตั้งสวนลุมพินี อำเภอปทุมวัน แกลงคัมไพขณะนับคะแนน ครั้งไฟเปิดปรากฏว่ามีบัตรเลือกตั้งปิดหมายเลข ๒๕ ถึง ๓๓ เพิ่มขึ้นอีกเป็นอันมาก เช่นที่หน่วยเลือกตั้งซอยทองหล่อ อำเภอพระโชนง บัตรในหีบบัตรมีจำนวนมากกว่าผู้มาใช้สิทธิเลือกตั้ง เช่นหน่วยสมาคมสตรีไทย อำเภอคูสิต กรรมการแกลงหีบเห็นยวนนับคะแนนลาซา โดยเฉพาะ ๑๓ หน่วยสุดท้ายของอำเภอคูสิต เพื่อเปิดโอกาสให้การนำบัตรหมายเลข ๒๕ ถึง ๓๓ บ่าใส่เพิ่มเติม คาบปคิการนับบัตรของผู้เลือกแต่ละหน่วยเลือกตั้งจะไม่เกิน ๓ - ๔ พันบัตร เริ่มต้นนับคะแนนตั้งแต่ ๑๗ น. วันที่ ๒๖ อย่างช้าคองเสร็จไปเกินวันที่ ๒๗ แต่ ๑๓ หน่วยสุดท้ายนี้ปรากฏว่ากว่าจะประกาศผลได้ ได้ใช้เวลานับคะแนนอยู่จนถึงเวลาเที่ยงของวันที่ ๒๘ ทั้งเมื่อพิเคราะห์หุคคามสถิติของผู้ลงบัตรในหน่วยเลือกตั้งอื่น ๆ แล้ว มีผู้ลงบัตรให้ผู้สมัครหมายเลข ๒๕ ถึง ๓๓ ตัว เฉลี่ยไม่เกินหน่วยละ ๒๕๕ ถึง ๕๐๕ คะแนน แต่เฉพาะ ๑๓ หน่วยสุดท้ายนี้เอง ผู้สมัครหมายเลข ๒๕ ถึง ๓๓ ได้รับการลงบัตรเพิ่มขึ้นถึงหน่วยละ ๘๗๑ ถึง ๑๑๘๓ คะแนน คือเพิ่มขึ้น ๑๒๕ ถึง ๒๘๗ เปอร์เซนต์ ซึ่งจะเกิดขึ้นจากความจริงไม่ได้ ตัวอย่างเช่น พลเอกเง็กร พรหมโยธี ผู้สมัครหมายเลข ๒๕ ก่อนที่จะประกาศผลของการนับคะแนน ๑๓ หน่วยสุดท้าย ปรากฏว่าได้รับคะแนนเป็นอันคัม ๑๐ ของผู้สมัครทั้งหมด และมี

คนลงบัตรให้ประมาณหน่วยละ ๓๐๘ คะแนน แต่ครั้งถึง ๑๓ หน่วยสุดท้ายนี้ พลเอกบังกร พรหมโยธี กลับโคะคะแนนเพิ่มขึ้นถึง ๔๗๑ คะแนน คิดเป็นเปอร์เซ็นต์ได้ ๒๒๑ เปอร์เซ็นต์ นอกจากนี้ยังมีตัวเลขแสดงให้เห็นชัดอีกคือ จอมพล ป.พิบูลสงคราม ผู้สมัครหมายเลข ๒๕ ได้รับความเพิ่ม... ขึ้นที่ ๑๓ หน่วยสุดท้ายนี้ ๑๒๕ เปอร์เซ็นต์ พลอากาศโท ฐนิ งามหาสันตนะ เวชยันตรังสฤษดิ์ ผู้สมัคร หมายเลข ๒๖ ได้รับความเพิ่มขึ้น ๒๒๔ เปอร์เซ็นต์ พลเอกเอกา เพ็ชรเลิศบริภัณฑ์ยุทธกิจ ผู้สมัครหมายเลข ๒๗ ได้รับความเพิ่มขึ้น ๒๖๕ เปอร์เซ็นต์ พระยาลัดพลีธรรมประคัลป์ ผู้สมัคร หมายเลข ๒๘ ได้รับความเพิ่มขึ้น ๒๔๐ เปอร์เซ็นต์ พลโทบุญญิตี เทพหัสดิน ณ อยุธยา ผู้สมัคร หมายเลข ๓๐ ได้รับความเพิ่มขึ้น ๒๔๐ เปอร์เซ็นต์ พลเอกหลวงสวัสดิ์ศรีสุรยุทธ ผู้สมัครหมายเลข ๓๑ ได้รับความเพิ่มขึ้น ๒๔๗ เปอร์เซ็นต์ ล้วนแต่เป็นคะแนนอาเพศ เฉพาะ ๑๓ หน่วยสุดท้ายนี้ เหตุผลชัดประจักษ์หนึ่งที่เชื่อใจได้ว่า จำนวนผู้มาลงบัตรเลือกตั้งให้ผู้สมัครพรรคเสรีนิยมงคศิลา... จะเป็นไปได้ด้วยความบริสุทธิ์นั้นก็คือ การหาเสียงของพรรคเสรีนิยมงคศิลาแต่ละครั้ง หากได้รับความสนใจจากประชาชนผู้เลือกตั้งเท่าเทียมหรือเกินกว่าพรรคอื่น ๆ ไป ตัวอย่างเห็นได้ชัดก็คือ ในวันที่ ๒๕ กุมภาพันธ์ ๒๕๐๐ จอมพล ป.พิบูลสงคราม และผู้สมัครอื่น ๆ ในนามพรรคเสรีนิยมงคศิลา เปิดการปราศรัยแก่ประชาชนที่เชิงสะพานพุทธยอดฟ้า... แต่ปรากฏว่ามีผู้มาฟังการปราศรัย ๔๐-๕๐ เท่านั้น จนกระทั่งจอมพล ป.พิบูลสงคราม ไม่ยอมปราศรัย ซึ่งในขณะที่เดียวกันมหาชนจำนวนแสนพากันไปฟังการปราศรัยหาคะแนนเสียงของพรรคประชาธิปัตย์ อันมีนายควง อภัยวงศ์ เป็นหัวหน้า ณ ท้องสนามหลวง ครั้งนี้เป็นต้น

ค. เหตุการณ์หลังวันเลือกตั้งเนื่องจากกวรเลือกตั้งครั้งนี้ได้รับความสนใจจากประชาชนผู้มีสิทธิเลือกตั้งอย่างยากขวยชนิดไม่เคยปรากฏมาก่อน ดังนั้นเหตุการณ์ก่อนวันเลือกตั้งและวันเลือกตั้งได้ดำเนินไปโดยมิชอบอย่างที่สุดนี้เอง ได้ส่งผลเกิดปฏิบัติการประนายการเลือกตั้งที่เป็นไปโดยมิชอบจากประชาชนทั่วพระนคร กล่าวคือ หนังสือพิมพ์ที่เป็นปากเสียงของประชาชนเช่น หนังสือพิมพ์สารเสรี ไทรยวัน เคลิบเบล ประชาธิปไตย สยามนิกร สยามรัฐ ฯลฯ ต่างลงข่าวและบทความโจมตีวิธีดำเนินการเลือกตั้งครั้งนี้อย่างรุนแรงที่สุด และเรียกร้องให้ทำการเลือกตั้งกันใหม่ ประชาชนวิพากษ์วิจารณ์ประนายการเลือกตั้งว่า เป็นไปโดยมิชอบอยู่ทุกหนทุกแห่ง ทำให้สถานการณ์ของชาติตกอยู่ในภาวะตึงเครียด จนจะเกิดการจลาจลหรือเดินขบวนคัดค้านการเลือกตั้ง อันเป็นเหตุให้รัฐบาลต้องประกาศภาวะฉุกเฉินทั่วราชอาณาจักร ท้าย

ประชาชนร่วมชุมนุมเกี่ยวกับการเมืองเกิน ๕ คน และทั้ง ๆ ที่ประกาศภาวะฉุกเฉิน ซึ่งผู้ใดละเมิดกฎหมายจะต้องโทษหนักกว่าปกติอยู่นี้เอง นิสิตหัวจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยได้แสดงความไม่พอใจอย่างยิ่ง ถึงกับลดธงชาติลงเหลือครึ่งเสา เป็นการไว้อาลัยให้แก่ประชาธิปไตยอันต้องเศร้าหมอง เพราะการเลือกตั้งอันมิชอบนี้ เปิดประชุมเสนอขอเรียกรองรัฐบาลให้ประกาศว่าผลของการเลือกตั้งเป็นโมฆะใช้ไม่ได้ แล้วพากันเดินขบวนไปยังกระทรวงมหาดไทย สมทบด้วยนักศึกษาจากมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ แพทยศาสตร์ เกษตรศาสตร์ ศิลปากร เทคนิค และประชาชนรวมกันประมาณแสนคน อันเป็นการแสดงออกซึ่งมติมหาชนชาวไทยอย่างรุนแรงที่สุด เป็นประวัติการณ์ เมื่อเจ้าหน้าที่เชิญประชาชนให้ไปพบ จอมพล ป. พิบูลสงคราม นายกรัฐมนตรี จึงพากันเดินขบวนไปยังทำเนียบรัฐบาล เพื่อฟังคำตอบแก้ชก ครั้นเดินไปถึงสะพานมัฆวานรังสรรค์ ถูกสกัดกั้นโดยหมู่ทหาร เกิดขว้างปาชกต่อยกันใกล้สักครุ จอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ และนายตำรวจชั้นผู้ใหญ่ก็ออกมาจับพากันเดินขบวนต่อไป จนถึงทำเนียบรัฐบาลอนุญาตให้นักศึกษาเข้าไปเป็นรายตัว แต่ประชาชนในฐานะเจ้าของประเทศไม่ยินยอม ต้องการเข้าไปร่วมรับรู้รับเห็นด้วย จึงพร้อมกันทั้งบ้านประตูทำเนียบและหลังไหลกันเข้าไปจนหมดสิ้น เมื่อจอมพล ป. พิบูลสงครามออกมาชี้แจงแก่เหล่านักชนทั้งหลายว่า ขอให้ศาลเป็นผู้ชี้ขาด การเลือกตั้งเป็นไปโดยชอบหรือไม่ กลับถูกให้เยาะเย้ยและประนามว่า เป็นคนขี้โกง ขี้โกหก จนถึงกับจอมพล ป. พิบูลสงครามเองต้องหลบหน้าหนีไป ณ สถานที่นี้เอง และอีกหลายแห่งหลายครั้ง จอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ ผู้บัญชาการทหารในภาวะฉุกเฉิน และรัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงกลาโหม แถลงยอมรับโดยเปิดเผยว่า การเลือกตั้งครั้งนี้เป็นไปโดยสกปรก ไม่ชอบและทำการเปิดคู่มือจดหมายจากประชาชนแสดงความคิดเห็นวิพากษ์วิจารณ์คณะรัฐบาลและการเลือกตั้งครั้งนี้ โดยเสรีทั้งไม่ยอมเข้าร่วมประชุมคณะรัฐมนตรีและพรรคเสรีมนังคศิลา ประกาศจะไม่ยอมเป็นสมาชิกประเภท ๒ ต่อไป นี่เป็นปฏิกริยาจากผลของการเลือกตั้งที่กระทบถึง จอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ โดยตรง พลอากาศโท มหาลักษณ์ เวชยันตรังสฤษดิ์ ประกาศลาออกจากอธิการบดีจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยทันที เพราะไม่สามารถระงับการแสดงออกซึ่งมติของเหล่านิสิตทั้งหมดได้ พ.อ. ม.ร.ว. นำเพชร เกษมสันต์ ผู้สมัครผู้แทนในพระนครคนหนึ่งแถลงแก่หนังสือพิมพ์ว่า ตนถูกปองร้าย จอมพลอากาศพื้น รณอากาศทูตชานนี้ แถลงต่อที่ประชุมหนังสือพิมพ์ว่า จะลาออกจากรองหัวหน้าพรรคเสรีมนังคศิลา พล.ต.อ. เวา ศรียานนท์ ซึ่งเป็นผู้มีกรณีพิพาทกับการเลือกตั้งครั้งนี้อย่างยิ่ง ถึงกับประกาศลาออกทุกตำแหน่ง

การเลือกตั้งล่วงไปแล้ว ๔ วัน วิทยูกรมประชาสัมพันธ์จึงได้ออกประกาศแถลงการณ์เลือกตั้งอัน
 เป็นไปโดยมิชอบครั้งนี้ กึ่งที่ผู้ร้องจะได้ยื่นทูลเกล้าในวันพิจารณา มีหนังสือพิมพ์และประชาชน
 ประนามต่อมาอีกเกือบ ๑ เดือน นายสะอาด ศิริวัฒน์ นายอำเภออุบลราชธานีผู้รับผิดชอบการเลือกตั้ง
 อันมิชอบครั้งนี้เป็นอย่างยิ่ง จึงได้ให้สัมภาษณ์หนังสือพิมพ์รายรายผ่าน

ข้อ ๒ ไม่ว่าจะพิจารณาจากข้อเท็จจริงที่ผู้ร้องกล่าวในคำร้องนั้นก็ จากคำ
 แถลงรับของฝ่ายบริหารผู้ควบคุมการเลือกตั้งก็ดี จากมติมหาชนก็ดี ล้วนแล้วแต่มีความเห็นตรงกัน
 ว่า การเลือกตั้งเป็นไปโดยมิชอบทั้งสิ้น สมควรที่ศาลจะสั่งให้มีการเลือกตั้งใหม่เป็นอย่างยิ่ง
 เพราะมิฉะนั้นแล้ว นอกจากจะไม่สามารถรักษาการระบอบประชาธิปไตยให้คงไว้ด้วยความชอบ
 ธรรมและถูกต้องใดต่อไปแล้ว ยังเป็นการเสื่อมเสียชื่อเสียงของประเทศไทยในสายตาของชาว
 ต่างประเทศทั่วโลก และขัดมติมหาชนถึงกับจะเกิดปฏิกิริยาอย่างรุนแรงจากประชาชนชั้นอื่นก็ได้

ข้อ ๓ นอกจากปรากฏตามข้อเท็จจริงซึ่งแสดงว่าการเลือกตั้งในเขตเลือกตั้ง
 จังหวัดพระนคร เป็นไปโดยมิชอบทั้งไต่ถามมาแล้ว ผู้ร้องยังเห็นว่าโดยข้อกฎหมายถือว่าการ
 เลือกตั้งในเขตเลือกตั้งจังหวัดพระนคร เป็นการเลือกตั้งที่เป็นไปโดยมิชอบอีกสถานหนึ่งด้วย จึงจะ
 ไต่ถามต่อไป

ก. รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย มาตรา ๑๑๕ ซึ่งอยู่ในบทเฉพาะกาล
 บัญญัติไว้ว่า "ภายใต้บังคับมาตรา ๑๑๖ ในวาระเริ่มแรกภายในระยะเวลา ๑๐ ปี นับตั้งแต่วัน
 ให้รัฐธรรมนูญนี้ ให้สภาผู้แทนราษฎรประกอบด้วยสมาชิก ๒ ประเภทมีจำนวนเท่ากัน _____"
 เมื่อมีบทบัญญัติไว้ให้สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร ๒ ประเภทมีจำนวนเท่ากันดังนี้ ก็ถือว่าการ
 กระทำใด ๆ อันจะเป็นผลให้สมาชิก ๒ ประเภทมีจำนวนไม่เท่ากัน (นอกจากการปฏิบัติตาม
 มาตรา ๑๑๖) เป็นการกระทำที่มีใ้เป็นไปโดยชอบเพราะขัดต่อรัฐธรรมนูญ

ข. สภาผู้แทนราษฎรในสมัยก่อนการเลือกตั้งทั่วไปเมื่อวันที่ ๒๖ กุมภาพันธ์
 พ.ศ. ๒๔๘๐๐ ประกอบด้วยสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรประเภทที่ ๑ มีจำนวน ๑๒๓ คน และสมาชิก
 สภาผู้แทนราษฎรประเภทที่ ๒ มีจำนวน ๑๒๓ คน เป็นจำนวนเท่ากันถูกต้องตามรัฐธรรมนูญ
 แล้วด้วย เหตุนี้เพื่อให้การเลือกตั้งเป็นไปโดยชอบ จะทำการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร
 ประเภทที่ ๑ ให้มีจำนวนเกินสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรประเภทที่ ๒ หาได้ไม่ เพราะตามรัฐธรรมนูญ
 ไม่มีบทบัญญัติให้เพิ่มสมาชิกประเภทที่ ๒ ขึ้นจากจำนวนเดิมเท่าที่มีอยู่แล้ว แต่ในใ้บังคับ

รัฐธรรมนูญได้ การเลือกตั้งทั่วไปที่กล่าวแล้วได้เลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรประเภทที่ ๑ เพิ่มขึ้นเป็นจำนวนทั้งสิ้น ๑๖๐ คน เฉพาะในเขตเลือกตั้งจังหวัดพระนคร ซึ่งจะทำให้การเลือกตั้งได้เพียงมีจำนวน ๒ คนเท่าเดิม แต่หากการเลือกตั้งมีจำนวนถึง ๕ คน คงปรากฏรายนามผู้รับสมัครเลือกตั้งซึ่งประกาศผลเมื่อวันที่ ๒๘ กุมภาพันธ์ พ.ศ.๒๕๐๐ ตามบัญชีท้ายคำร้องนี้

และเพราะเหตุดังกล่าว การเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรในเขตเลือกตั้งจังหวัดพระนครจึงเป็นการเลือกตั้งที่ไม่ปฏิบัติให้เป็นไปตามรัฐธรรมนูญ ต้องถือว่าเป็นการเลือกตั้งที่มีได้เป็นไปโดยชอบ

ข้อ ๔ อาศัยเหตุดังกล่าวแล้ว ขอศาลได้โปรดดำเนินการพิจารณาและมีคำสั่งให้มีการเลือกตั้งผู้แทนราษฎรในเขตจังหวัดพระนครใหม่ทั้งเขต ตามความในมาตรา ๑๖ แห่งพระราชบัญญัติการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร พุทธศักราช ๒๔๘๕

ควรมิถวเฒแฒจะไปรด

(ลงชื่อ) ม.ร.ว. เสนีย์ ปราโมช ผู้ร้อง

คำร้องนี้ ข้าพเจ้า ม.ร.ว. เสนีย์ ปราโมช ทนายผู้ร้องเป็นผู้เรียง
และนายวงศ์ กัลญาณคุปต์ เป็นผู้พิมพ์

(ลงชื่อ) ม.ร.ว. เสนีย์ ปราโมช ผู้ร้อง

(ลงชื่อ) ว. กัลญาณคุปต์ ผู้พิมพ์

ศูนย์กฤษฎีกา
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

คำร้องของ ม.ร.ว. คึกฤทธิ์ ปราโมช
สำเนา

คำร้อง คดีหมายเลขคำที่ /๒๕๐๐
คดีหมายเลขแดงที่ /๒๕๐๐
ศาลแพ่ง

วันที่ เดือน มีนาคม พุทธศักราช ๒๕๐๐
ความแพ่ง

ม.ร.ว. คึกฤทธิ์ ปราโมช ผู้ร้อง ร้องขอให้ศาลสั่งว่า การเลือกตั้ง
ในเขตระหว่าง เลือกตั้งจังหวัดพระนคร เป็นไปโดยมิชอบ

ข้าพเจ้า ม.ร.ว. คึกฤทธิ์ ปราโมช ผู้ร้อง เชื้อชาติไทย สัญชาติไทย
อาชีพ หนังสือพิมพ์ เกิดวันที่ ๒๐ เดือน เมษายน พ.ศ. ๒๔๕๔ อายุ ๔๖ ปี อยู่บ้าน
เลขที่ ๑๔๔ ถนน ตรอก หรือ ซอย สวนพลู ใกล้เคียง ตำบลยานนาวา อำเภอ ยานนาวา
จังหวัดพระนคร

ขอยื่นคำร้องมีข้อความตามที่จะกล่าวต่อไปนี้

ข้อ ๑ ข้าพเจ้า ม.ร.ว. คึกฤทธิ์ ปราโมช ผู้ร้องเป็น "ผู้เลือกตั้ง"
ในเขตเลือกตั้งจังหวัดพระนคร มีสิทธิร้องคัดค้านการเลือกตั้ง จังหวัดพระนครใด โดยชอบด้วย
กฎหมาย และข้าพเจ้าเห็นว่าการเลือกตั้งในเขตเลือกตั้งจังหวัดพระนคร ซึ่งได้กระทำเมื่อ
วันที่ ๒๖ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๐๐ เป็นไปโดยมิชอบ สมควรอย่างยิ่งที่ศาลยุติธรรมจะได้มีคำสั่ง
ให้มีการเลือกตั้งใหม่ โดยอาศัยเหตุดังต่อไปนี้

ก. รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย มาตรา ๑๑๕ ซึ่งอยู่ในบทเฉพาะ
กาล บัญญัติว่า "ภายใต้บังคับมาตรา ๑๑๖ ในวาระเริ่มแรกภายในระยะเวลา ๑๐ ปี นับแต่
วันใช้บังคับรัฐธรรมนูญนี้ ให้สภาผู้แทนราษฎรประกอบด้วยสมาชิก ๒ ประเภท มีจำนวนเท่ากัน..."
เมื่อมีบทบัญญัติไว้ให้สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรทั้ง ๒ ประเภทมีจำนวนเท่ากันดังนี้ ก็จะต้องถือว่า
การกระทำใด ๆ อันจะเป็นผลให้สมาชิก ๒ ประเภทมีจำนวนไม่เท่ากัน (นอกจากการปฏิบัติ
ตามมาตรา ๑๑๖) การกระทำนั้นก็ได้ชื่อว่า เป็นการกระทำที่ไม่ได้เป็นไปโดยชอบ เพราะขัดต่อ

รัฐธรรมนูญ

ข. สภาผู้แทนราษฎรในสมัยก่อนการเลือกตั้งทั่วไป เมื่อวันที่ ๒๖ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๐๐ ประกอบด้วยสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรประเภทที่ ๑ จำนวน ๑๒๓ คน และสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรประเภทที่ ๒ จำนวน ๑๒๓ คน เป็นจำนวนเท่ากันถูกต้องตามรัฐธรรมนูญอยู่แล้ว ด้วยเหตุนี้เพื่อให้การเลือกตั้งเป็นไปโดยชอบ จะทำการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรประเภทที่ ๑ ใหม่จำนวนเกินสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรประเภทที่ ๒ หาได้ไม่ แต่การเลือกตั้งทั่วไปที่กล่าวแล้วได้เลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรประเภทที่ ๑ เพิ่มขึ้นเป็นจำนวนรวมทั้งสิ้นถึง ๑๖๐ คน เฉพาะในเขตเลือกตั้งจังหวัดพระนคร ซึ่งจะทำการเลือกตั้งได้เพียงจำนวน ๖ คนเท่าเดิม แต่ได้ทำการเลือกตั้งมีจำนวนถึง ๕ คน ดังปรากฏรายชื่อนามผู้ได้รับเลือกตั้งซึ่งประกาศผลเมื่อวันที่ ๒๘ กุมภาพันธ์ ๒๕๐๐ ตามบัญชีท้ายคำร้องนี้

เพราะเหตุดังกล่าวแล้ว การเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรในเขตเลือกตั้งจังหวัดพระนคร จึงเป็นการเลือกตั้งที่ไม่ปฏิบัติให้เป็นไปตามรัฐธรรมนูญของถือว่าเป็นการเลือกตั้งที่มีใ้ไปโดยชอบ

ขอ ๒ อาศัยเหตุดังกล่าวมาแล้ว และตามที่นายผู้ร้องจะไต่ถามคำแถลงโดยละเอียดในข้อกฎหมาย ก่อนมีคำสั่งวินิจฉัยคดีได้โปรดดำเนินการพิจารณา และมีคำสั่งให้มีการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนในเขตเลือกตั้ง จังหวัดพระนครใหม่ตามความในมาตรา ๖๑ แห่งพระราชบัญญัติการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทน พุทธศักราช ๒๔๘๕

กรมการปกครองแล้วแต่จะโปรด

(ลงชื่อ) พระยาอรรธการีย์นิพนธ์ ผู้ร้อง

คำร้องนี้ พระยาอรรธการีย์นิพนธ์ นายผู้ร้องเป็นผู้เรียง และ นายจรูญ

ภาคิกพันธ์ เป็นผู้พิมพ์

(ลงชื่อ) พระยาอรรธการีย์นิพนธ์

ผู้เรียง

(ลงชื่อ) จ. ภาคิกพันธ์ ผู้พิมพ์

ศาลแพ่ง

วันที่ ๕ มีนาคม พุทธศักราช ๒๕๐๐ ระหว่าง นายคง อภัยวงศ์
กับพวกผู้ร้องรวม ๘ คน โจทก์

ร้องขอให้ศาลสั่งว่า การเลือกตั้งในเขตเลือกตั้ง จังหวัดพระนคร
เป็นไปโดยมิชอบ

เชื้อราภิ สัญชาติ อาชีพ

เกิดวันที่ เดือน พ.ศ. ๒๔ ... อายุ ปี อยู่บ้านเลขที่

ถนน ตรอก หรือ ซอย ใกล้เคียง

ตำบล อำเภอ จังหวัด

ขอยื่นคำร้องมีข้อความตามที่กล่าวต่อไปนี้

ขอ ๑ กรณีนี้ ผู้ร้องรวม ๘ คน ได้ยื่นคำร้องลงวันที่ ๒๕ มีนาคม สกั
ร้องขอให้ศาลสั่งว่าการเลือกตั้งในเขตเลือกตั้งจังหวัดพระนครเป็นไปโดยมิชอบ

ขอ ๒ และโดยที่ผู้ร้องได้ทราบว่า หลักฐานต่าง ๆ มีหีบบัตรเลือกตั้ง
ประกาศผลของการรวมคะแนน บัญชีรายชื่อผู้เลือกตั้ง ประกาศแต่งตั้งคณะกรรมการตรวจคะแนน
และเสมียนคะแนนประจำหน่วย ซึ่งเป็นหลักฐานในการเลือกตั้งคราวนี้ และเป็นหลักฐานของผู้
ร้องที่จะได้อ้างเป็นพยานในคดีนี้ ใ้กำลังถูกแก้ไขเปลี่ยนแปลงเพื่อให้ผิดแตกต่างไปจาก
ความเป็นจริง หรือพยายามแก้ไขหลักฐานต่าง ๆ เช่น จำนวนบัตรเลือกตั้งแก้ไขเปลี่ยนแปลง
ให้มีจำนวนตรงกับประกาศ ซึ่งจะเพิ่มหรือลดลงให้เท่ากับจำนวนที่ได้ประกาศโฆษณาไปแล้ว
เหล่านี้ เป็นต้น

ฉะนั้น เพื่อเป็นการยุติธรรมและเป็นการสมควร ผู้ร้องเกรงว่าหลักฐาน
ต่าง ๆ ที่ผู้ร้องจะได้อ้างเป็นพยานจะถูกทำลายหรือเพิ่มขึ้น หรือเปลี่ยนแปลงไปจากเดิมก่อนที่
จะเรียกมาศาลมีหลักฐานดังกล่าวต่อไปนี้

- (๑) หีบบัตรเลือกตั้งพร้อมทั้งถูกกุญแจ
- (๒) ประกาศผลของการนับคะแนน (ร. - ๒)
- (๓) รายงานผลของการนับคะแนน (ร. - ๓)

- (๔) บัญชีรายชื่อผู้เลือกตั้ง
 (๕) ประกาศผลการเลือกตั้ง
 (๖) ประกาศแต่งตั้งคณะกรรมการตรวจคะแนนและเล็มนคะแนน

ประจำหน่วยเลือกตั้ง

- (๗) บัญชีรายชื่อผู้มีสิทธิเลือกตั้ง
 (๘) ประกาศคะแนนประจำหน่วยเลือกตั้ง

ฉะนั้น ผู้ร้องจึงขอความกรุณาศาลได้โปรดไต่สวนคำร้องและสั่งอายุสิทธิหลักฐานดังกล่าวแล้วทุกหน่วยเลือกตั้ง ซึ่งอยู่ที่ศาลากลางจังหวัดพระนครศรีอยุธยา อำเภอบางบาล อำเภอบางปะอิน ในเขตเลือกตั้งนี้ ขอศาลได้โปรดอนุญาตด้วย

ควรมิควรแล้วแต่จะโปรด

ลงชื่อ	ม.ร.ว. เสนีย์ ปราโมช	ผู้ร้อง
คำร้องนี้	ข้าพเจ้า ม.ร.ว. เสนีย์ ปราโมช	ทนายผู้ร้องเป็นผู้เรียง
และนายวงศ์ กัลญาณุบุตร	เป็นผู้พิมพ์	
ลงชื่อ	ม.ร.ว. เสนีย์ ปราโมช	ผู้เรียง
ลงชื่อ	ว. กัลญาณุบุตร	ผู้พิมพ์

(กำลังศาล)

คำร้องที่ขอให้ศาลไต่สวนและอายุสิทธิหลักฐานนั้น ตามคำร้องไม่ปรากฏว่าผู้ร้องประสงค์จะให้ศาลทำอะไร โดยอาศัยกฎหมายบทใด ศาลได้พิจารณาแล้วเห็นว่า ตามกฎหมายไม่มีทางที่ศาลจะสั่งใดตามคำร้อง จึงให้ยกคำร้องเสีย

อรุณชจร นิติธรรม ๒๕ มี.ค. ๒๕๐๐

ผนวก ข.

รายชื่อคณะรัฐมนตรีวุฒิกที่ ๒๖

ดำรงตำแหน่งระหว่าง ๒๑ มีนาคม พ.ศ.๒๕๐๐ - ๑๖ กันยายน พ.ศ.๒๕๐๐

๑.	จอมพล ป. พิบูลสงคราม	นายกรัฐมนตรี
๒.	จอมพล ปิ่น รัตนากาศ ฤทธาคนี	รองนายกรัฐมนตรี
๓.	จอมพลเรือหลวงยุทธศาสตร์ โกลศล	รองนายกรัฐมนตรี
๔.	จอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์	รัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหม
๕.	พันเอก นายวรการบัญชา	รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการคลัง
๖.	พลตรี พระเจ้าวรวงศ์เธอ กรมหมื่นนราธิปพงศ์ประพันธ์	รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศ
๗.	จอมพล ปิ่น ชูณหะวัณ	รัฐมนตรีว่าการกระทรวงเกษตร
๘.	พลโท บุญญิต เทพหัสดิน ณ อยุธยา	รัฐมนตรีว่าการกระทรวงคมนาคม
๙.	นายพลตำรวจเอก เภา ศรียานนท์	รัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย
๑๐.	พระยาลัดพลีธรรมประคัลภ์	รัฐมนตรีว่าการกระทรวงยุติธรรม
๑๑.	จอมพลเรือหลวงยุทธศาสตร์ โกลศล	รัฐมนตรีว่าการกระทรวงวัฒนธรรม
๑๒.	พลอากาศโท มณี มหาสันตนะ เวชยันตรังสฤษดิ์	รัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการ
๑๓.	พลเอก เภา เพ็ญโรจน์ บริรักษ์พยุหกิจ	รัฐมนตรีว่าการกระทรวงเศรษฐการ
๑๔.	พลตรี ศิริ สิริโยธิน	รัฐมนตรีว่าการกระทรวงสหกรณ์
๑๕.	จอมพลอากาศ ปิ่น รัตนากาศ ฤทธาคนี	รัฐมนตรีว่าการกระทรวงสาธารณสุข
๑๖.	พลตรี ประมาณ อภิเรกสาร	รัฐมนตรีว่าการกระทรวงอุตสาหกรรม
๑๗.	พลโท ถนอม กิตติขจร	รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงกลาโหม
๑๘.	นายเสวต เปี่ยมพงษ์สานต์	รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงการคลัง
๑๙.	พันตรี วัชร ปันยารชุน	รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงการต่างประเทศ
๒๐.	นายพลตำรวจตรี ละม้าย อุทยานานนท์	รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงเกษตร
๒๑.	พลอากาศโท เฉลิมเกียรติ วัฒนางกูร	รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงคมนาคม
๒๒.	พลตรี ประภาส จารุเสถียร	รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงมหาดไทย
๒๓.	พันเอกหลวงบูรกรรมโกวิท	รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงมหาดไทย

๒๔. พลเอกหลวงสวัสดิ์ศรียุทธ	รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงการคลัง
๒๕. นายเลียง ไทยกาล	รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงวัฒนธรรม
๒๖. พลตรี เฉลิม พงษ์สวัสดิ์	รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงศึกษาธิการ
๒๗. ชุนคองฤทธิศึกษากร	รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงศึกษาธิการ
๒๘. นายสุรพงษ์ ตริรัตน์	รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงเศรษฐกิจ
๒๙. นายยศ อินทรโกมาลย์สุต	รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงสหกรณ์
๓๐. นายสวัสดิ์ คำประกอบ	รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงสาธารณสุข
๓๑. นายชิน ระวีวรรณ	รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงอุตสาหกรรม

(คัดจาก มนูญ บริสุทธิ์, คณะรัฐมนตรี, พระนคร : โรงพิมพ์สำนักทำเนียบนายกรัฐมนตรี, ๒๕๐๖
หน้า ๑๘๖ - ๑๘๙)

ศูนย์วิทยพัทธยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ผนวก ข.

รายชื่อคณะกรรมการจำนวน ๕๕ คน ที่ลงนามในเอกสาร "มติคำขาดของคณะกรรมการ"
เสนอต่อ จอมพล ป. พิบูลสงคราม นายกรัฐมนตรี เมื่อวันที่ ๑๓ กันยายน พ.ศ.๒๕๐๐

๑. พลตรี พงษ์ ปุณณกันต์	๒. พลจัตวา เพ็ญ ฤทธาคนี
๓. พลตรี เล็ก สงวนชาติสรไกร	๔. พลตรี วิชัย พงษ์อนันต์
๕. พลเอกหลวงสถิตยุทธการ	๖. พลเรือเอก สนั่น ธนะศักดิ์
๗. จอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์	๘. พลเอกหลวงสวัสดิ์กัลยยุทธ
๙. พลจัตวา สาย เชนยะวณิช	๑๐. พลเอก สุทธิ สุทธิสารณกร
๑๑. พลตรี สุรใจ พูลทรัพย์	๑๒. พลตรีขุนเสนาทิพ
๑๓. พลจัตวา เสถียร พจนานนท์	๑๔. พลเอก ไสว ไสวแสนยากร
๑๕. พลตรี อร่าม เมนะคงคา	๑๖. พันเอก อุดม สุขมาก
๑๗. พันเอก โชติ หิรัญชัยรัฐ	๑๘. พันเอก ประจวบ สุนทรางกูร
๑๙. ม.ล.ปิ่นไทย มาลากุล	๒๐. นายกมล พหลโยธิน
๒๑. พลตรี กาน จ้างงภูมิเวท	๒๒. นายเสรี วีรรัตน์
๒๓. นายเทพ สาริกบุตร	๒๔. พลจัตวาขุนชิตมงคล
๒๕. พลเรือตรี ชื่น สนั่นแจ้ง	๒๖. พลตรี ณรงค์ สาธุรัฐวิภาค
๒๗. พลตรี ตรี บุญยะกนิษฐ	๒๘. พลจัตวา ไทร เกษ ปันตระกูล
๒๙. พลโท ถนอม กิตติขจร	๓๐. นายพลตำรวจจัตวา ทม จิตรวิมล
๓๑. พลอากาศตรี เทพ เกษนุกี	๓๑. พลจัตวา บุญชัย บำรุงพงศ์
๓๓. พลอากาศโท บุญชู จันทร์เบกษา	๓๔. พันเอก ประจักษ์ โชติประศาสตร์
๓๕. พลตรี ประภาส จารุเสถียร	๓๖. พลจัตวา ประยูร หนูนภักดี
๓๗. พลตรี ประเสริฐ รุจิระวงศ์	๓๘. พลโท ประจักษ์ รังสิยานันท์
๓๙. พลจัตวา ปุ่น ปุณณะฤทธิ์เสนี	๔๐. พลตรี เฉลิม นิมิบุตร
๔๑. พลจัตวา กฤษณ์ สีวะรา	๔๑. พลโทหลวงกัมปนาทแสนยากร
๔๓. พลเรือตรี จรูญ เฉลิมเกียรติ	๔๔. พลจัตวา จำเป็น จารุเสถียร
๔๕. พลจัตวา อัคร เกษ บงยุทธ	๔๖. พลจัตวา จิตต์ สุนทานนท์

๔๗. พลโท จิตติ นาวิเสถียร	๕๘. พลเอกหลวงจตุตถยรรยง
๔๘. พลอากาศโทหลวงเจริญจรมพร	๕๙. พลโท เจริญ สุวรรณวิสุตร์
๕๐. พลโท เจียม ญาโนทัย	๖๐. พลอากาศโท เฉลิมเกียรติ วัฒนางกูร
๕๑. พลตรี ชลอ จารุกุลส์	๖๑. นายชวน จินรัฐ
๕๒. พันเอก สาณ บุญญสิทธิ์	๖๒. พลเรือเอกหลวงชำนาญอรุณฤทธิ์
๕๓. พลตรี กฤษ ปุณณกันต์	๖๓. พลตรี อัมพร จินตกานนท์

(หอจดหมายเหตุแห่งชาติ, การรัฐประหาร ๑๖ กันยายน พ.ศ.๒๕๐๐, แผ่นที่ ๒๑ หน้า ๔๒)

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ผนวก ฅ.

ประกาศ คำสั่ง และ แถลงการณ์ที่เกี่ยวข้องกับการรัฐประหาร พ.ศ.๒๕๐๐

แถลงการณ์ฉบับที่ ๑

พี่น้องชาวไทยทั้งหลาย

บัดนี้ บ้านเมืองอยู่ในสถานการณ์แสนยุ่งยาก และมีแต่จะนำความทุกข์ลำบากมาสู่ประชาชนชาวไทยทั้หัวขิ้นทุกวัน ฉะนั้น คณะทหารจึงเห็นว่าเป็นภาวะอันสุดแสนจะจำเป็นการโดยวิธีสงบ เพื่อแก้ไขสถานการณ์ไ้ค้ต่อไป จึงจำเป็นต้องส่งกำลังเข้ายึดพระนครและตำบลสำคัญต่าง ๆ ไว้แล้วโดยสันติวิธี

ฉะนั้น ขอให้พี่น้องประชาชนทั้งหลาย จงตั้งอยู่ในความสงบและคอยฟังประกาศของคณะทหารต่อไป

จอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์
ผู้รักษาพระนครฝ่ายทหาร

๑๒ กันยายน ๒๕๐๐

(ราชกิจจานุเบกษา, เล่มที่ ๗๔, ตอนที่ ๗๖ (ฉบับพิเศษ) วันที่ ๑๒ กันยายน ๒๕๐๐, หน้า ๔)

ประกาศพระบรมราชโองการ
ตั้งผู้รักษาพระนครฝ่ายทหาร
ภูมิพลอดุลยเดช ป.ร.

เนื่องด้วย ปรากฏว่ารัฐบาล อันมี จอมพล ป. พิบูลสงคราม เป็นนายกรัฐมนตรี ได้บริหารราชการแผ่นดินไม่เป็นที่ไว้วางใจของประชาชน ทั้งไม่สามารถรักษาความสงบเรียบร้อยของบ้านเมืองได้ คณะทหารซึ่งมีจอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ เป็นหัวหน้าได้เข้ายึดอำนาจการปกครองไว้ได้ และทำหน้าที่เป็นผู้รักษาพระนครฝ่ายทหาร ข้าพเจ้าจึงขอตั้งจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ เป็นผู้รักษาพระนครฝ่ายทหาร

กฎอัยการศึก พ.ศ.๒๕๓๕ แก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชกำหนดแก้ไขเพิ่มเติมกฎอัยการศึก พ.ศ.๒๕๔๕ จึงให้ใช้กฎอัยการศึกทุกขบถราชทัณฑ์ราชอาณาจักร ตั้งแต่วันที่ ๑๖ กันยายน ๒๕๐๐ เวลา ๒๓.๐๐ น. เป็นต้นไป ตามขอเสนอของผู้รักษาพระนครฝ่ายทหาร

ประกาศมา ณ วันที่ ๑๖ กันยายน พุทธศักราช ๒๕๐๐

จอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์

ผู้รับสนองพระบรมราชโองการ

(ราชกิจจานุเบกษา, เล่มที่ ๓๔, ตอนที่ ๓๖ (ฉบับพิเศษ) วันที่ ๑๖ กันยายน ๒๕๐๐ หน้า ๒ - ๓)

ประกาศผู้รักษาพระนครฝ่ายทหาร

เนื่องจากคณะทหารได้ยึดอำนาจการปกครองจากรัฐบาล และได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ข้าพเจ้าเป็นผู้รักษาพระนครฝ่ายทหาร ซึ่งได้ประกาศไปแล้ว จึงขอเชิญจอมพล ป. พิบูลสงคราม จอมพลเรือหลวงยุทธศาสตร์โกศล และพลตำรวจเอกเผ่า ศรียานนท์ มารับความเข้าใจ ณ กองบัญชาการฝ่ายทหารโดยความที่หอประชุมกองทัพบก ขอรับรองว่าคณะทหารจะให้ความปลอดภัยอย่างดีที่สุด

(ลงชื่อ)

จอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์

ผู้รักษาพระนครฝ่ายทหาร

คำสั่งผู้รักษาพระนครฝ่ายทหาร

ให้ พลตำรวจตรีขุนพิชัยมนตรี รองอธิบดีกรมตำรวจ เป็นผู้รักษาการในตำแหน่งอธิบดีกรมตำรวจ และให้พลตำรวจโท โชติ โชติชยาภิบาล เป็นที่ปรึกษาประจำกองบัญชาการฝ่ายทหาร ตั้งแต่วันนี้เป็นต้นไป

สั่ง ณ วันที่ ๑๗ กันยายน ๒๕๐๐

(ลงชื่อ)

จอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์

ผู้รักษาพระนครฝ่ายทหาร

(คัดจากหนังสือพิมพ์ข่าวไทยรายวัน, ฉบับวันที่ ๑๘ กันยายน พ.ศ.๒๕๐๐)

คำปราศรัย

จอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์
ผู้รักษาพระนครฝ่ายทหาร

พี่น้องประชาชนทั้งหลาย

บัดนี้บ้านเมืองอยู่ในสถานการณ์อันยุ่งยาก หากคนไทยทุกคน ซึ่งมี
จอมพล ป. พิบูลสงคราม บริหารราชการแผ่นดินสืบไป ก็มักจะนำความทุกข์ยาก
มาสู่ประชาชนชาวไทยทั่วยุ่ขึ้นทุกวัน คณะทหารจึงเห็นเป็นภาวะอันสุดแสนที่จะจำเป็น
การโดยวิธีสงบ เพื่อแก้ไขสถานการณ์ซึ่งได้ดำเนินการไปแล้วได้อีกต่อไป จึงจำเป็นต้อง
อย่างที่จะหลีกเลี่ยงไม่ได้ ที่จะต้องใช้กำลังทั้ง ๓ กองทัพเข้ายึดอำนาจจากรัฐบาล
เพื่อปราบปรามความวุ่นวายให้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ แต่งตั้งรัฐบาลชุดใหม่ต่อไป
บัดนี้ ฝ่ายเราได้ทำการเป็นผลสำเร็จโดยไม่เสียเลือดเนื้อเลย จึง
ได้นำความขึ้นกราบบังคมทูลทูลเกล้าฯ ของรัชสมัยพระบาท และให้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ
แต่งตั้งให้ข้าพเจ้าเป็นผู้รักษาพระนครฝ่ายทหาร ตามที่ประกาศให้ทราบแล้ว

ฉะนั้น จึงขอให้ประชาชนตั้งอยู่ในความสงบ และคอยรับประกาศของ
คณะทหารต่อไป

สำหรับชาวต่างประเทศ ข้าพเจ้าขอแจ้งให้ทราบว่า เราจะดำเนินการ
การทุกวิถีทางที่จะไม่ให้กระทบกระเทือนต่อความมั่นคง และประโยชน์ของท่าน

สำหรับหน่วยราชการพลเรือนส่วนกลาง ให้ปลัดกระทรวงทุกกระทรวง
มารับคำสั่งจากข้าพเจ้า ณ กองบัญชาการฝ่ายทหาร หอประชุมกองทัพบก ภายในวันที่
๑๙ กันยายน ๒๕๐๐ เวลา ๐๘.๐๐ น.

ในส่วนที่ชาวเจ้านั้น ได้เคยแถลงและแสดงความบริสุทธิ์ให้เห็นแล้วว่า
ได้ถือเอาความสงบสุขของประชาชนเป็นที่ตั้ง ฉะนั้น เมื่อประชาชนได้รับความทุกข์ยาก
และได้เรียกร้องให้ข้าพเจ้าแก้ไขสถานการณ์ ข้าพเจ้าพร้อมด้วยเพื่อนทหารรวมคายน
ของข้าพเจ้าทั้ง ๓ กองทัพ จึงกลับมารับใช้ท่านอีกวาระหนึ่ง ขอให้ทุกฝ่ายจงอยู่ในความ
สงบ เพื่อความสงบสุขของชาติไทยอันเป็นที่รักของเราต่อไป

จอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์
ผู้รักษาพระนครฝ่ายทหาร
๑๙ กันยายน ๒๕๐๐

(คัดจากหนังสือพิมพ์สยามรัฐรายวัน ฉบับวันที่ ๑๘ กันยายน พ.ศ. ๒๕๐๐)

สารสนผู้รักษาพระนครฝ่ายทหาร

พี่น้องทหารทั้งหลาย

ข้าพเจ้าขอขอบใจที่พวกท่านได้ออกปฏิบัติภารกิจความเรียบร้อย และได้ปฏิบัติภารกิจไปโดยไม่เสียเลือดเนื้อ ถึงขั้นขอให้ท่านได้ปฏิบัติภารกิจต่อประชาชนอย่าให้เป็นที่รังเกียจ

ข้าพเจ้าเคยแถลงมาหลายครั้งแล้วว่า ทหารเป็นมิตรและผู้คุ้มครองของประชาชน ถึงที่พี่น้องทหารได้เคยแสดงมาแล้วในคราวประกาศสถานการณ์ฉุกเฉิน ข้าพเจ้าจึงขอให้ระลึกถึงเกียรติของทหาร ซึ่งประชาชนได้ยอมรับนับถือมาแล้วให้จงหนัก และจงปฏิบัติต่อประชาชนซึ่งเหมือนญาติและมิตรของเราเป็นอย่างดีให้จงหนัก

จอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์
ผู้รักษาพระนครฝ่ายทหาร

๑๗ กันยายน ๒๕๐๐

(คัดจาก ประยุทธ์ สิริพันธ์, ชีวิตและงานของจอมพลสฤษดิ์, ธนบุรี : สำนักพิมพ์กรุงธน, ๒๕๐๗, หน้า ๗๓ - ๗๔)

ประกาศผู้บัญชาการทหารเรือ

เพื่อนทหารเรือทั้งหลาย

โดยที่ได้มีพระบรมราชโองการโปรดเกล้าฯ ให้ประกาศใช้กฎอัยการศึกทั่วประเทศ และตั้งให้จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ เป็นผู้รักษาพระนครฝ่ายทหาร ข้าพเจ้าได้มารายงานกล่าวต่อผู้รักษาพระนครฝ่ายทหาร ได้ทราบสถานการณ์เป็นที่เรียบร้อยแล้ว

ฉะนั้น จึงขอแจ้งให้หน่วยทหารเรือทุกหน่วยจงตั้งอยู่ในความสงบ และพึงคำสั่งจากผู้รักษาพระนครฝ่ายทหารโดยเคร่งครัด

(ลงชื่อ)

จอมพลเรือหลวงยุทธศาสตร์โกศล

๑๗ กันยายน ๒๕๐๐

(คัดจากหนังสือพิมพ์ข่าวไทยรายวัน, ฉบับวันที่ ๑๗ กันยายน พ.ศ. ๒๕๐๐)

คำสั่งกองบัญชาการรักษาระบอบราชการ

๒/๒๕๐๐

ห้ามมิให้หน่วยทหารนาวิกโยธินที่สถานีทหารเรือสัตหีบ และจันทบุรี
เคลื่อนย้ายกำลังออกจากที่ตั้งปกติเป็นอันขาด

(ลงชื่อ)

จอมพล ป.พิบูลย์ ธรรมรักษ์
ผู้รักษาระบอบราชการ
๑๗ กันยายน ๒๕๐๐

(ออกหมายเหตุแห่งชาติ, ประมวลแผนการและประกาศต่าง ๆ ของการรัฐประหาร
๑๖ กันยายน ๒๕๐๐, ฉบับที่ ๑๘, ๒๕๐๐. หน้า ๘)

ประกาศบัญชาการทหารอากาศ

เพื่อทหารอากาศทั้งหลาย

โดยที่ใต้พระบรมราชโองการโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมให้ประกาศ
กฎอัยการศึกทั่วราชอาณาจักร และตั้งจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ เป็นผู้รักษาระบอบราชการ
ทหารแล้ว

ฉะนั้น จึงขอให้ทหารอากาศทุกหน่วยจงตั้งอยู่ในความสงบ และฟังคำสั่ง
จากผู้รักษาระบอบราชการอย่างเคร่งครัด

(ลงชื่อ)

จอมพล ป. ธรรมรักษ์
วันที่ ๑๗ กันยายน ๒๕๐๐

(คัดจากหนังสือพิมพ์ ข่าวไทยรายวัน, ฉบับวันที่ ๑๘ กันยายน พ.ศ. ๒๕๐๐)

ผนวก ก.

รายชื่อคณะรัฐมนตรีชุดที่ ๒๗

ดำรงตำแหน่งตั้งแต่ ๒๑ กันยายน พ.ศ.๒๕๐๐ - ๒๖ ธันวาคม พ.ศ.๒๕๐๐

๑. นายพจน์ สารสิน	นายกรัฐมนตรี
๒. พลโท ถนอม กิตติขจร	รัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหม
๓. นายพจน์ สารสิน	รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการคลัง
๔. พลตรีพระเจ้าวรวงศ์เธอกรมหมื่นนราธิปพงศ์ประพันธ์	รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศ
๕. นายวิบูลย์ ธรรมบุตร	รัฐมนตรีว่าการกระทรวงเกษตร
๖. นายสพรั่ง เทพหัสดิน ณ อยุธยา	รัฐมนตรีว่าการกระทรวงคมนาคม
๗. พลโท ประภาส จารุเสถียร	รัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย
๘. พระยาอรรณการิย์นิพนธ์	รัฐมนตรีว่าการกระทรวงยุติธรรม
๙. หม่อมหลวง ปิ่น มาลากุล	รัฐมนตรีว่าการกระทรวงวัฒนธรรม
๑๐. หม่อมหลวง ปิ่น มาลากุล	รัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการ
๑๑. นายสุกิจ นิมมานเหมินทร์	รัฐมนตรีว่าการกระทรวงเศรษฐการ
๑๒. นายวิบูลย์ ธรรมบุตร	รัฐมนตรีว่าการกระทรวงสหกรณ์
๑๓. นายเฉลิม พรหมมาส	รัฐมนตรีว่าการกระทรวงสาธารณสุข
๑๔. พลเอกหลวงสวัสดิ์กัลยเทพ	รัฐมนตรีว่าการกระทรวงอุตสาหกรรม
๑๕. พลอากาศโท บุญชู จันทรเบกษา	รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงกลาโหม
๑๖. พลเรือโท สอนอง ชนะศักดิ์	รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงกลาโหม
๑๗. พลโท เจียม ญาโณทัย	รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงการคลัง
๑๘. นายวิสูตร อรรถยุกติ	รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงการต่างประเทศ
๑๙. พลตรี กฤษ ปลอดกันต์	รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงเกษตร
๒๐. พลตรี พงษ์ ปลอดกันต์	รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงคมนาคม
๒๑. พลเรือตรี จรุง เฉลิมเกียรติ	รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงคมนาคม
๒๒. พลโทหลวงกำปนาทแสนยากร	รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงมหาดไทย
๒๓. นายทวี แรงขำ	รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงมหาดไทย

๒๔. พลตรี อัมพร จินตกานนท์	รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงยุติธรรม
๒๕. พลตรี เผตัญญู นิมิบุตร	รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงวัฒนธรรม
๒๖. พลตรี เผตัญญู นิมิบุตร	รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงศึกษาธิการ
๒๗. พลโท จิตติ นาวิเสถียร	รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงเศรษฐกิจการ
๒๘. พลตรี ชลอ จารุกุลส์	รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงสหกรณ์
๒๙. นายเจ๊ะ อับดุลลา หลังปูเตะ	รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงสาธารณสุข
๓๐. นายสงวน จันทรสาขา	รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงอุตสาหกรรม

(คัดจาก มนูญ บริสุทธิ์, คณะรัฐมนตรี, พระนคร : โรงพิมพ์สำนักทำเนียบนายกรัฐมนตรี, ๒๕๐๖ หน้า ๑๙๐ - ๑๙๓)

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ผนวก ฎ.

รายชื่อคณะรัฐมนตรี ชุดที่ ๒๙

ดำรงตำแหน่งตั้งแต่วันที่ ๙ กุมภาพันธ์ พ.ศ.๒๕๐๒ - ๘ ธันวาคม พ.ศ.๒๕๐๖

๑. จอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์	นายกรัฐมนตรี
๒. พลเอก ถนอม กิตติขจร	รองนายกรัฐมนตรี
๓. พลตรีพระเจ้าวรวงศ์เธอกรมหมื่นนราธิปพงศ์ประพันธ์	รองนายกรัฐมนตรี
๔. พลเอกถนอม กิตติขจร	รัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหม
๕. นายโชติ คุณะเกษม	รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการคลัง
๖. นายถนงค์ คอมันตร์	รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศ
๗. นายส่วสวัสดิ์ มหาผล	รัฐมนตรีว่าการกระทรวงเกษตร
๘. พลตรีพงษ์ ปุณณกันต์	รัฐมนตรีว่าการกระทรวงคมนาคม
๙. พลโท ประภาส จารุเสถียร	รัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย
๑๐. พระยาอรรธการิย์นิพนธ์	รัฐมนตรีว่าการกระทรวงยุติธรรม
๑๑. หม่อมหลวงปิ่น มาลากุล	รัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการ
๑๒. นายสุนทร หงส์ลดารมย์	รัฐมนตรีว่าการกระทรวงเศรษฐกิจ
๑๓. พระประกาศสหกรณ์	รัฐมนตรีว่าการกระทรวงสหกรณ์
๑๔. พระบำราศนราดูร	รัฐมนตรีว่าการกระทรวงสาธารณสุข
๑๕. นายบุญย เจริญชัย	รัฐมนตรีว่าการกระทรวงอุตสาหกรรม

(คัดจาก มนูญ บริสุทธ์ิ, คณะรัฐมนตรี, พระนคร : โรงพิมพ์สำนักทำเนียบนายกรัฐมนตรี,

๒๕๐๖ หน้า ๒๐๐ - ๒๐๑)

ผนวก ฐ.

รายชื่อสมาชิกสภาาร่างรัฐธรรมนูญ จำนวน ๒๕๐ คน

แต่งตั้งเมื่อวันที่ ๓ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๐๒

๑. พลเรือตรี กมล สีตะกดิน	๒. นาวาเอก กวี สิงหะ
๓. พันตรี กระจวี สุทัศน์ ณ ออยุธยา	๔. นายเกษม ศรีพิชัย
๕. นายเกษม อุทยานิน	๖. นายพลตำรวจจัตวา กระจเชียร ศรีสุทนต์
๗. นาวาอากาศเอก กระจแสร์ อินทรรัตน์	๘. พลโท กฤษ ภูณกันต์
๙. นาวาอากาศตรี กฤษยา สังขพิชัย	๑๐. พลตรี กฤษณ สีวะระ
๑๑. พันเอก เกรียงไกร อัคระนันท์	๑๒. พลจัตวา โกศล อ่อนสุวรรณ
๑๓. นาวาอากาศเอก ไกวัลย์ ถาวรธาร	๑๔. พลโท หลวงกัมปนาทแสนยากร
๑๕. พันตรี ชุนทะยานราญรอน	๑๖. พลตรี ชุนเสนาทิพย์
๑๗. หม่อมราชวงศ์คึกฤทธิ์ ปราโมช	๑๘. พลเอก ครอบัญ สุทธานินทร์
๑๙. พลเรือตรี จรัส บุญยงการ	๒๐. พลเรือตรี จริญ เฉลิมเกียรติ
๒๑. นายเจริญ พันทโร	๒๒. นาวาโท เจริญ รัตชาติ
๒๓. พันเอก จินกา ณ สงขลา	๒๔. พลจัตวา จิตต์ สุนทานนท์
๒๕. พันเอก จิตต์ ธนะโชติ	๒๖. พันโท จิตต์กวี เกษะโกมล
๒๗. พลโท จิตติ นาวิเสถียร	๒๘. นายจิตติ สุจริตกุล
๒๙. พลตรี จำเป็น จารุเสถียร	๓๐. นายพลตำรวจตรี จรัส มณฑุกานนท์
๓๑. นายจำลอง หะรินสุต	๓๒. นายจาง รัตนะรัต
๓๓. พลโท เจียม ญาโนทัย	๓๔. พลเอก หลวงจุลยุทธยรรยง
๓๕. พันเอก จุมพล ทองทาบ	๓๖. นายพลตำรวจตรี ฉัตร หนูนุกัถิ
๓๗. พลโท ฉลอง อุษุโกมล	๓๘. นายฉลอง ปึงตระกูล
๓๙. นายเฉลิม พรหมมาศ	๔๐. พลอากาศเอก เฉลิมเกียรติ วัฒนางกูร
๔๑. พันเอก เฉลิมชัย จารุวัศร์	๔๒. พลโท ชลอ จารุกัลล์
๔๓. พลเรือตรี ชลี สินธุโสภณ	๔๔. นายพลตำรวจจัตวา ชาญ อังสุโชติ
๔๕. นาวาอากาศโท ชาญชาย สังขเนตร	๔๖. พันตรี ชาญชัย วิเศษกุล

๔๗. พลเรือเอก หลวงชำนาญอรุณยุทธ ๔๘. พันตรี ชำนาญ ภูมิวัตร
๔๘. นายชำนาญ บูรณภูมิ ๕๐. นายพลตำรวจเอก หลวงชาติตระการโกศล
๕๑. พลเรือตรี ตัน สนั่นแจ่ม ๕๑. พันเอก เข็มชัย ทองสิงห์
๕๒. นาวาเอก เฉลิมชาย ถมยา ๕๒. พันเอก โชติ นีรัักษ์รัฐิติ
๕๓. นาวาอากาศเอก ชู สุทธิโชติ ๕๓. นายจตุ ฌ ล่วงปาง
๕๔. นายจตุ ประภาสติศย ๕๔. นาวาอากาศเอก ชู เกษ ดวงอุคม
๕๕. พันตรี ชูวิทย์ เก่งถนอมมา ๕๕. พลเรือจัตวา คาว เพชรชาติ
๕๖. นายศิริ เรืองชัยนาม ๕๖. นายเกษชาติ วงศ์โกมลเชษฐ
๕๗. หลวงคำวงศ์วิเศษ ๕๗. นายพันตำรวจเอก คอศักดิ์ ยมมาศ
๕๘. พลตรี ถนอม ปัทมานนท์ ๕๘. นายถวิล สุนทรสารทูล
๕๙. นายเกษ นีละนิธิ ๕๙. พลจัตวา ชงเจิม สังข์งาม
๖๐. นายทวี แรงขำ ๖๐. นายทวี บุญยเกตุ
๖๑. พลตรี ทวี เสเนียงศรี ณ อรุณยา ๖๑. พลอากาศตรี เทพ เกษมฤติ
๖๒. พันตรี เทียนชัย ศิริสัมพันธ์ ๖๒. พลจัตวา ทวนชัย โภคินานนท์
๖๓. หม่อมราชวงศ์ ทองแดง ทองแถม ๖๓. พลอากาศโท นักรบ บิณทร์
๖๔. พันโท นิลนนท์ กระหม่อมทอง ๖๔. พลเรือตรี นัย นพคุณ
๖๕. พลตรี เนตร เขมะโยธิน ๖๕. พลอากาศเอก บุญชู จันทร์เบกษา
๖๖. พลจัตวา บุญชัย บำรุงพงศ์ ๖๖. พันเอก บุญมาก เทศบุตร
๖๗. พันเอก บุญเรือน บัวจรรยา ๖๗. นาวาอากาศตรี บุญเปี่ยม ดวงอุไร
๖๘. นายบุญชนะ อัครถาวร ๖๘. นายบุญรอด บิณฑสันต์
๖๙. นายบรรเจิด ธลวิจารณ์ ๖๙. นายพลตำรวจตรี บันลือ เรืองตระกูล
๗๐. พลโท บุญฤทธิ เทพหัสดิน ณ อรุณยา ๗๐. นายพลตำรวจตรี ประจวบ กิ่งนิมิต
๗๑. พันเอก ประจวบ สุนทรางกูร ๗๑. พลเอก พระประจวบปัจฉิม
๗๒. นายพลตำรวจตรี ประชา บูรณธนิต ๗๒. พลตรี ประทักษ์ จันทราภา
๗๓. พันตรี ประเทียบ เทศวิศาล ๗๓. พันเอก ประเทือง อารีนิจ
๗๔. พลโท ประพันธ์ กุลพิจิตร ๗๔. พลตรี ประมาณ อภิเรณสาร
๗๕. พันตรี ประหยัด รอดโพธิ์ทอง ๗๕. พันเอก ประลอง วีระปรีย
๗๖. พันโท ประยุทธ์ จารุณี ๗๖. นาวาอากาศ ประสาท พรหมประวดี

๑๐๓. พลจัตวา ประยูร หุนนภักดิ์
๑๐๕. นายประสงค บุญเจิม
๑๐๗. พันเอก ประเสริฐ ธรรมศิริ
๑๐๘. พันเอกเปรม ทิดสุวานนท์
๑๑๑. พลโท ประจักษ์ รั้งสยามนันท
๑๑๓. นายปวย อิงภาภรณ์
๑๑๕. พลเรือโท ผนว มีบุญเยี่ยม
๑๑๗. พงโท พจน บุรณกลสิน
๑๑๘. พันเอก พร ธนะภูมิ
๑๒๑. พันเอก พงษ์ เกษะนันท์
๑๒๓. พลอากาศตรี พิธิศ มุขเยเสนา
๑๒๕. นาวาอากาศโท พิน เจริญสุข
๑๒๗. นายพันตำรวจเอก พยงค์ สมบัติ
๑๒๘. นายพงษ์สวัสดิ์ สุวิโยทัย
๑๓๑. นายพิศ ปัญญาลักษณ์
๑๓๓. พลจัตวา เพ็ญ ฤทธาคนี
๑๓๕. นายพันตำรวจเอก ไบตรี บัญเย็น
๑๓๖. พลอากาศโทมณี มหาสันหนะเวชยันตรังสฤษฏี
๑๓๘. นายมาลัย ชูพินิจ
๑๔๑. พันตรี ยุทธศักดิ์ กลองตรวโรด
๑๔๓. พลโท รัศมี รัชนิวัต
๑๔๕. นายเล็ก จุณณานนท์
๑๔๗. พลตรี วิชัย พงศ์อนันต์
๑๔๘. พลเรือตรี วิเชียร พันธโรคา
๑๕๑. นาวาอากาศตรี วิเทพ จิตตะเสนีย์
๑๕๓. พันเอก วิรัช เพ็ชรโยธิน
๑๕๕. นายวิทย์ ศิวะศรียานนท์
๑๕๗. นายวัฒนา อิศรภักดี
๑๐๘. พันตรี ประสงค์ กรีกูล
๑๐๖. นายพลตำรวจโท ประเสริฐ ฤจิรวงศ์
๑๐๘. พันเอก ประเสริฐ วงศ์สุวรรณ
๑๑๐. หม่อมหลวง ปิ่นไทย มาลากุล
๑๑๒. พลตรี ปุณ ภูมยฤทธิเสนีย์
๑๑๔. พลตรี ณ ฤทธิ นิธิบุตร
๑๑๖. จอมพล ฝัน รุณหะวัฒน์
๑๑๘. พลจัตวา พร พิศกนก
๑๒๐. พันตรี ไพศาล รุ่งแสง
๑๒๒. พันเอก พิ่ง พิณฑุโยธิน
๑๒๔. นาวาอากาศเอก พโยม เย็นสุใจ
๑๒๖. นายพันตำรวจเอก พจน เกษะนันท์
๑๒๘. นายพวง สุวรรณรัฐ
๑๓๐. หลวงประภอบนิตินสาร
๑๓๒. พลตรี ฟอง ประมวลรัตน์
๑๓๔. นาวาอากาศโท มานะ สังขวิจิตร
๑๓๖. นายมัญญ บริสุทธิ์
๑๓๘. นายมาลัย หุวะนันท์
๑๔๐. พันเอก ยศ เทพหัสดิน ณ อยุธยา
๑๔๒. นายพลตำรวจตรี เยื่อน ประภาวัต
๑๔๔. พลตรี รมาย อุทยานานนท์
๑๔๖. นายเลง ศรีสมวงศ์
๑๔๘. พันโท วิชัย สังขทัต ณ อยุธยา
๑๕๐. พลอากาศตรี วงศ์ถนอมกุลบุตร
๑๕๒. หลวงวุฒิสักดิ์เนดินาท
๑๕๔. นายวิสูตร อรรถยุกติ
๑๕๖. พันเอก หลวงวิจิตรวาทการ
๑๕๘. พันเอก นายวรการบัญชา

๑๕๘. พันตรี วิชาส โอสถานนท์
๑๖๑. นายวิกิจ วิจารณ์วงศ์
๑๖๓. พันโท ศิริ ธีรพัฒน์
๑๖๕. พลอากาศตรี ศิริ เมืองมณี
๑๖๗. พลเอก สุทธิ สุทธิสารวงษ์
๑๖๘. พลเรือโท สนอง ธนศักดิ์
๑๗๑. พลจัตวา สุรกิจ มัยลาภ
๑๗๓. พลโท สนิท สนิทยุทธการ ไทยานนท์
๑๗๕. พลเอก หลวงสถิตยุทธการ
๑๗๗. พันโท แสง ชมะสุนทร
๑๗๘. พันเอก สมศักดิ์ ปัญจมานนท์
๑๘๑. พันตรี สันต์ ศรีแมน
๑๘๓. พันเอก สิทธิ กิลปสุขุม
๑๘๕. พลจัตวา สุภชัย สุวรรณธนะ
๑๘๗. พลเรือตรี สวัสดิ์ ภูคอินันต์
๑๘๘. นาวาเอก สงัด ชลออยู่
๑๘๑. พลเรือตรี เสงี่ยม บุญมา
๑๘๓. นาวาตรี สมาน กอนแก้ว
๑๘๕. นาวาอากาศตรี สุพจน์ เทพกาญจนา
๑๘๗. นาวาอากาศเอก สุรยุทธ รุ่งแสง
๑๘๘. พันเอก สุข เปรมาวิน
๒๐๑. นายเสกกล บุญยั้งชีวิต
๒๐๓. พันโท สนอง ถมิ่งรักษัสัตว์
๒๐๕. นายพันตำรวจโท สง่า กิตติขจร
๒๐๗. นายสิริ ปกาสิต
๒๐๘. พันตรี สุรินทร์ ชลประเสริฐ
๒๑๑. นายสงวน จันทรสาขา
๒๑๓. หลวงสัมฤทธิ์วิศกรกรม
๑๖๐. นายวิบูล ธรรมบุตร
๑๖๒. พันเอก ศักดิ์ พิเศษพงษ์
๑๖๔. พลเรือตรี ศรี ทวาราย
๑๖๖. นายพันตำรวจเอก ศรีสุข มหินทรเทพ
๑๖๘. พลโท สุรใจ พูลทรัพย์
๑๗๐. พลโท สุรจิต จารุเสรณี
๑๗๒. พลตรี เสถียร พจนานนท์
๑๗๔. พลเอก หลวงสวัสดิ์กัญชุก
๑๗๖. พันตรี สิงห์ นาควัชร
๑๗๘. พันตรี สัมผัส พาสนยังภิญโญ
๑๘๐. พันตรี สุรินทร์ ผลประไพ
๑๘๒. พันโท แสง จาบรรจันทร
๑๘๔. พันเอก สัมฤทธิ์ แพทย์เจริญ
๑๘๖. พันตรี สำราญ ศิริณรงค์
๑๘๘. พลเรือจัตวา สนิท โปชะกฤษณะ
๑๘๐. นาวาเอก สนอง นิสาลักษณ์
๑๘๒. นาวาตรี สวัสดิ์ พูนสุข
๑๘๔. พลอากาศตรี สวัสดิ์ พรจำน
๑๘๖. ว่าที่นายพันตำรวจเอก สำราญ กลัดศิริ
๑๘๘. พลโท ไสว ดวงนที
๒๐๐. นายสัญญา ธรรมศักดิ์
๒๐๒. นายสมภพ ไทกระกิตย
๒๐๔. นายเสริม วินิจฉัยกุล
๒๐๖. พลเรือจัตวา จวบ หงสกุล
๒๐๘. พันเอก แสง เสนาณรงค์
๒๑๐. พันตรี สม ธีตพันธ์
๒๑๒. นายสุกิจ นิมมาเหมินทร์
๒๑๔. พระยาสุนทรพิพิธ

๒๑๕. นายสมัย เรืองไกร
๒๑๗. พันเอก อราม เมนะจงดา
๒๑๘. พลตรี อำนวย ไชยโรจน์
๒๒๑. พันโท เอี่ยม จีรพงษ์
๒๒๓. พันตรี อัมพร ศรีแสง
๒๒๕. พลเรือตรี อนันต์ เนตรโรจน์
๒๒๗. นาวาอากาศเอก เอกชัย มุสิกบุตร
๒๒๘. หลวงอรรถปรีชาชนูปการ
๒๒๙. หลวงอรรถไกรวัลลภ
๒๓๑. พลเรือตรี ถวัลย์ ชำรงนาวาสวัสดิ์
๒๓๕. พระตรีภนสารวิศวกกรม
๒๓๗. พลตำรวจเอก ไสว ไสวแสนยากร
๒๓๘. พันโท กมล พิจิตรคดีพล
๒๑๖. นายสุรจิตร จันทร์สาขา
๒๑๘. พลตรี อัมพร จินตกานนท์
๒๒๐. พลจัตวา อรรถ ศศิประภา
๒๒๒. พันโท อรุณ ทวาทกิน
๒๒๔. พลจัตวา อัครเกษ ยงยุทธ
๒๒๖. นาวาโท โอภาส จามิกรณ
๒๒๘. ว่าที่นาวาอากาศโท อุทัย วัฒนวิจารณ์
๒๓๐. หลวงอรรถโกวิทวิ
๒๓๒. นายอินทร์ จันทร์สถิตย์
๒๓๔. นาวาอากาศเอก ชิตชัย สุวรรณพฤษ
๒๓๖. หลวงถวิล เศรษฐพันธียการ
๒๓๘. นายกมล พหลโยธิน
๒๔๐. นายกมล วรรณประภา

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ผนวก ท.

คำปราศรัยของจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ กล่าวในวันเปิดประชุมสภาร่างรัฐธรรมนูญ

เมื่อวันที่ ๓๐ มีนาคม พ.ศ. ๒๕๐๘

" ท่านประธานที่เคารพและท่านสมาชิกผู้มีเกียรติทั้งหลาย

ก่อนอื่น ข้าพเจ้าขอขอบพระคุณท่านประธานสภา ที่ได้อนุญาตให้ข้าพเจ้าได้
 แสดงข้อความบางประการในโอกาสที่สภานี้จะไ้เริ่มงานร่างรัฐธรรมนูญในวาระแรก ความจริง
 ข้าพเจ้าก็ใคร่ที่ครองมาช้านานแล้ว ในการที่จะไ้แสดงต่อสภานี้เป็นวาระแรกก่อนที่สภาจะไ้
 เริ่มงานร่างรัฐธรรมนูญ ซึ่งจะเป็นการถูกทวงหรือไม่ให้ข้าพเจ้าจะแถลงเรื่องราวต่าง ๆ ให้ท่าน
 สมาชิกผู้มีเกียรติเป็นผู้ซึ่งจะดำเนินงานใคร่ทราบ ไ้มีการพิจารณากันเป็นหลายทาง ในทางหนึ่ง
 ก็เห็นว่าในเวลาซึ่งสภาทำงานร่างรัฐธรรมนูญนั้น บุคคลอื่นนอกจากสมาชิกสภาไม่มีสิทธิที่จะแถลง
 ข้าพเจ้าและคณะรัฐบาลเป็นผู้หนึ่งที่ไม่ไ้ได้เป็นสมาชิกแห่งสภานี้ จึงยอมไม่ป้สิทธิที่จะแถลงข้อความ
 ใด ๆ ในการที่ข้าพเจ้าไม่มีสิทธิในการที่จะแถลงข้อคิดเห็นใด ๆ ใดทั้งสิ้น แต่มีอีกทางหนึ่งก็เห็น
 ว่าสภานี้ก็ยังไม่ไ้ลงมือทำงานร่าง เป็นแค่เพียงเริ่มตน ขณะซึ่งข้าพเจ้ากำลังพูดอยู่นี้ก็ยังไม่เริ่ม
 ก่อการในร่างรัฐธรรมนูญ ในฐานะที่ข้าพเจ้าเป็นหัวหน้าป้วัติและเป็นหัวหน้าคณะรัฐบาล ถ้าหาก
 ว่าข้าพเจ้าไ้มีโอกาสไ้ชี้แจงเจตนาของคณะป้วัติและของรัฐบาลให้ท่านผู้มีเกียรติทั้งหลาย ตลอดจน
 จนประชาชนไ้ทราบไว้ก็จะเป็นการให้ความมั่นใจ และสะดวกใจแก่บรรดามวลสมาชิกผู้มีเกียรติ
 ทั้งหลายที่จะดำเนินการร่างรัฐธรรมนูญต่อไป ความเห็นทั้งสองนี้ ทางไหนจะผิดหรือจะถูกก็ตามที่
 ข้าพเจ้าไม่ทราบแต่ถว้ความเหมาะสมและจะเหมาะสมเพียงไ้ไหน ขอให้ท่านสมาชิกผู้มีเกียรติ
 ทั้งหลายไ้ไปร้พิจารณาถูกไ้แล้วกัน แต่อย่างไรก็ตามเมื่อท่านประธานสภาไ้กรรณาไ้ไปร้คณูภาค
 ให้ข้าพเจ้าไ้มีโอกาสแถลงไ้เช่นนี้แล้ว ก็นับว่าจะเป็นการดีที่ทุกฝ่าย ไ้เห็น ข้าพเจ้าก็ถือว่า
 เป็นการปฏิบัติตามคำสั่งของท่านประธานสภาแห่งนี้ ซึ่งข้าพเจ้าจะไ้ขอแถลงข้อความบางประการ
 ให้ท่านสมาชิกผู้มีเกียรติทั้งหลายไ้ทราบไว้ตามสมควรดังต่อไปนี้ และอาจจะเป็นข้อความที่ยืดยาว
 ไปบ้าง ข้าพเจ้าขออภัยถว้ ประเทศไทยของเราไ้เข้าสู่ระบอบรัฐธรรมนูญด้วยการยึดอำนาจ
 การปกครองเมื่อวันที่ ๒๔ มิถุนายน พ.ศ. ๒๔๙๕ และไ้ประกาศใช้รัฐธรรมนูญฉบับชั่วคราวใน
 วันที่ ๒๗ เดือนเดียวกัน ซึ่งนับมาถึงบัดนี้เป็นเวลาประมาณเกือบ ๒๕ ปีแล้ว ๒๕ ปีและระบอบ
 รัฐธรรมนูญนี้ไ้ไ้คลุมลูกกลูกหลานตลอดมา รัฐธรรมนูญซึ่งไ้ประกาศใช้เมื่อวันที่ ๑๐ ธันวาคม

พ.ศ. ๒๔๗๕ ซึ่งตั้งใจจะให้มันเป็นฉบับถาวรนั้น ใช้ในชั่วเวลาไม่กี่เดือนก็ถูกฉกฉวยไป จนกระทั่ง
 เกิดรัฐประหาร เอาจริงรัฐธรรมนูญฉบับนั้นขึ้นมาใหม่ ต่อมาก็ได้มีการเปลี่ยนแปลงแก้ไขสาระ
 สำคัญเล็กน้อยฉบับใหม่แล้วอีกเล็กน้อยฉบับใหม่นั้นไปอีก ไปเอาฉบับเก่ากลับมาใช้แล้วอีกเล็ก
 น้อย เพื่อทำให้มันเป็นอย่างนี้มาโดยตลอดในเวลาประมาณเกือบ ๒๕ ปี ปัญหาสำคัญที่พวกเราทั้ง
 หลายและขอประหาเออภัยคือ บรรดาสมาชิกทั้งหลายที่จะไปรดคำหนึ่งก็คือว่า อะไรเป็นเหตุที่ทำให้
 ระบบ รัฐธรรมนูญของเราไม่มีมันถาวรอย่างนั้น มีหลายเสียงที่ใกล้เคียงกัน เว้นเสียจากว่า
 เพราะระดับการศึกษาของพลเมืองไทยยังไม่สูงพอที่จะใช้ระบอบรัฐธรรมนูญ บางคนก็ว่าเพราะ
 เราเปลี่ยนระบอบนี้กระทบเห็นกันไป ประชาชนยังไม่รู้ไม่เข้าใจในเรื่องเสรีภาพเพียงพอ จึงมัก
 ใช้เสรีภาพจนเกินขอบเขต บางคนก็ว่าเพราะเหตุว่าราษฎรเลือกผู้แทนเข้ามาไม่ดี บางคนก็ว่า
 เป็นความผิดของคนอื่น เป็นความผิดของคนนี้ ซึ่งข้าพเจ้าเองก็ยากที่จะวินิจฉัยได้ แต่ข้าพเจ้า
 ขอสารภาพว่าข้าพเจ้าไม่อยากจะโทษใคร แต่เราจะต้องยอมรับสภาพของข้อหนึ่งอันนี้อยู่หนึ่ง
 ซึ่งค้ำความนึกคิดของข้าพเจ้าเอง บรรดาท่านผู้มีเกียรติทั้งหลายจะเห็นด้วยหรือไม่เห็นด้วยไม่ทราบ
 ว่าในการสร้างระบอบรัฐธรรมนูญขึ้นมาเช่นนั้น เราสร้างขึ้นมาโดยยังไม่มีเวลาที่จะสร้างรากฐาน
 เราไปสามารถจะหาเหมือนอย่างที่มีบางประเทศเขาทำกัน อาทิเช่น เป็นต้นว่า นี่เป็นเช่นตัวอย่าง
 อันหนึ่งเท่านั้นซึ่งมีอยู่อีกหลายเหตุ เช่น พระมหากษัตริย์โคตรงปร ภาสกรเกล้ารัชกาลที่ ๑๐ ปีข้าง
 หน้า หรืออีก ๑๕ ปีข้างหน้าก็ตาม จะพระราชทานรัฐธรรมนูญปกครองประเทศ ให้ราษฎรทั้งหลาย
 จะต้องชวนชาวยุโรป มาหาความรู้เตรียมตัวให้พร้อมเสร็จสำหรับจะรับระบอบใหม่พลเมืองแห่งชาติ
 นั้น จะต้องเร่งรัดในเรื่องการศึกษากันจริงๆ ที่จะให้รู้เรื่องระบอบประชาธิปไตย พระมหากษัตริย์
 ก็พระราชทานรัฐธรรมนูญจริง ๆ เมื่อถึงกำหนดเวลาที่ให้แก่ประชาชนไว้ ระบอบรัฐธรรมนูญ
 มากจึงดำเนินไปโดยค่อนข้างเรียบร้อยหรือดี ประเทศเราไปสามารถจะทำอย่างนั้นในเหตุการณ์
 แล้วยา เพราะเราได้รับรัฐธรรมนูญเมื่อ พ.ศ. ๒๔๗๕ มาใช้โดยการยึดอำนาจเปลี่ยนแปลงจาก
 การปกครองกันอย่างกะทันหัน และประกาศใช้รัฐธรรมนูญขึ้นมาใช้ทันที การเปลี่ยนแปลงแก้ไข
 และประกาศใช้รัฐธรรมนูญใหม่อีกหลายครั้ง ก็เป็นแต่เปลี่ยนแปลงแก้ไขโครงสร้างของมันเท่านั้น
 มิได้แก่หรือเสริมสร้างรากฐานเพื่อที่จะรับระบอบประชาธิปไตยตามระบอบรัฐธรรมนูญของสมค
 กุลกุลกลาน อย่างที่เราเห็นกันมาแล้ว อันนี้เป็นข้อพิจารณาของข้าพเจ้าในประการตน เรื่องราก
 ฐานของระบอบรัฐธรรมนูญนี้ ก็เช่นเดียวกันว่ามีเรื่องอะไรบางอย่าง ก็ยอมแล้วแต่ความนึกคิดของแต่ละ
 ท่านว่ามีอะไร แต่สำหรับข้าพเจ้าก็มีความคิดอยู่แนวหนึ่งเหมือนกันว่า เป็นของแน่นอนที่เกี่ยว

เป็นของแน่นอนที่สุดที่จะโต้เถียงกันไม่ได้ว่า การศึกษาของพลเมืองเป็นรากฐานที่สำคัญที่สุด เพราะนอกจากที่เราจะต้องเร่งรัดในเรื่องระดับการศึกษา ให้มีรากฐานรองรับรัฐธรรมนูญ นั่นก็คือ แผนการณ์เศรษฐกิจ คือรวมความว่า เราจะต้องปรับปรุงวางผังรากฐานทั้งระบอบ การศึกษาและเร่งรัดในเรื่องเศรษฐกิจ เพื่อที่จะพัฒนาการประเทศของตน คือ รวมความว่าจะต้องมีแผนการณ์เศรษฐกิจ อันนี้เป็นถ้อยคำที่ข้าพเจ้าได้เคยกล่าวมาแล้วหลายครั้งหลายหนหลายสถานที่ ใครสร้างระบอบรัฐธรรมนูญขึ้นมาโดยที่ขาดสิ่งเหล่านี้ไปทั้งสองอย่างโดยไม่มีแผนการณ์เศรษฐกิจอย่างนี้ ยังไม่พร้อมมูลเช่นนั้น เป็นต้น ระบอบรัฐธรรมนูญย่อมจะไม่ได้ถาวร อันนี้ยอมเป็นตัวอย่างสำหรับท่านที่เป็นนักศึกษาที่ใดคนความมาแล้ว เราจะเห็นได้ว่า แม่แตว่าระบอบรัฐธรรมนูญของฝรั่งเศส ซึ่งสร้างขึ้นภายหลังการปฏิวัติครั้งใหญ่ในปี พ.ศ. ๒๓๓๖ ก็โคลมลูกคลุกคลานเช่นเดียวกันนี้ถึง ๓๐ กว่าปี ก็คงเป็นอย่างนี้เช่นเดียวกันกับของเรา เหมือนกัน เพราะผู้สร้างระบอบรัฐธรรมนูญในครั้งนั้นของประเทศฝรั่งเศสมุ่งไปในทางการ เมืองมากกว่าในทางเศรษฐกิจ เราได้ประสบพบเหตุการณ์อย่างเดียวกันในประเทศไทย ผู้ก่อ การเปลี่ยนแปลงการปกครองปี ๒๔๗๕ เป็นผู้ที่มีเจตนาดีแต่มีได้ตกลงกันและไม่ได้วางแผนในเรื่องเหล่านี้กันมาก่อน และไม่ได้เตรียมตัวเลยในเรื่องเศรษฐกิจ ภายหลังที่ได้ยึดอำนาจ ได้แล้วจึงเพียงแต่เริ่มมาปรึกษาหารือกันว่า เราจะดำเนินแนวนโยบายทางเศรษฐกิจไปใน ทางไหน และคราวนี้ก็เกิดความแตกแยกเกิดความเห็นไม่ลงรอยกัน มีแนวนโยบายไม่เหมือนกัน มิตรที่รวมตายเป็นศัตรูกันอย่างแรงร้าย ประเทศไทยก็เลยไม่มีแผนการณ์เศรษฐกิจ เฉพาะอย่างยิ่ง เรื่องโครงการเศรษฐกิจนี้ และในสิ่งต่าง ๆ มาตลอดเวลา ๒๕ ปี ซึ่งผู้ที่ รับผิดชอบก็คือประเทศเท่านั้น ในการที่ไม่มีแผนหรือโครงการเศรษฐกิจมาช้านาน และทำงานกัน โดยซึ่งข้าพเจ้าอยากจะเรียกว่าไปวัน ๆ เช่นนี้ยอมจะมีสภาพการณ์ที่อลเวงเกิดขึ้นบ่อย ๆ รัฐบาลในระบอบรัฐธรรมนูญต้องถูกโจมตีในปัญหาเศรษฐกิจอยู่ตลอดเวลา ใครปรารภจะ มีอำนาจในทางการเมืองก็อ้างตัวอาสาเข้ามาว่าจะเป็นผู้แก้ปัญหาเศรษฐกิจว่า คนนั้นคนนี้ มีความสามารถนักหนา คนที่ปรารภที่จะนำเอาสิทธิแรงร้ายเข้ามาใช้ในประเทศไทยก็แอบ อ้างว่า เพื่อแก้ปัญหาเศรษฐกิจ ความไม่สงบเรียบร้อยจึงเกิดอยู่เช่นนี้เรื่อยมาตั้งแต่เริ่มตน จนถึงปัจจุบันนี้คือ พวกเรานี้ทุกท่านคงจำได้ว่าเมื่อก่อนวันปฏิวัติเมื่อวันที่ ๒๐ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๐๑ นั้น ประเทศไทยเรามีความอลเวงอย่างไรบ้าง ซึ่งข้าพเจ้าอยากจะเรียกว่าเป็นการ อลเวงที่เรียกว่าไม่มีระเบียบ ไม่มีวินัยอยู่ในชาติหยาบคายหลายประการ หลายสถานเป็นโอกาส

ในผู้ที่ทุจริตคิดร้ายต่อประเทศชาติกำเริบเลิบบานและขอภัยที่ข้าพเจ้าต้องกล่าวว่า ถ้าเรา
 ไม่คิดทำการปฏิวัติครั้งนี้ และดำเนินการโดยเข้มงวดกวดขัน โดยใช้อำนาจปฏิวัติกันแล้ว
 บ้านเมืองเราจะประสบอันตรายอย่างมากมาย ซึ่งท่านทั้งหลายถ้าใครคำนึงถึงสภาพการณ์
 ที่ล่วงมาแล้ว ถ้าท่านมีใจเป็นธรรมก็น่าจะมีความรู้สึกเช่นนั้น เพื่อแก้ไขสถานการณ์ดังกล่าว
 ข้างตน เพื่อแก้ความอลเวงและเพื่อขจัดสิ่งซึ่งจะเป็นภัยแก่ชาติ ข้าพเจ้าจึงได้ตกลงใจ
 ทำการปฏิวัติเมื่อวันที่ ๒๐ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๐๑ โดยใช้วิธีการที่ถูกต้องตามหลักรัฐศาสตร์
 โดยก่อให้เกิดอำนาจปฏิวัติที่จะใช้ดำเนินการทุกอย่าง เพื่อความเรียบร้อยของประเทศชาติ
 โดยอาศัยคำสั่งของหัวหน้าคณะปฏิวัติเป็นกฎหมายหัวหน้าปฏิวัติมีอำนาจชนิดที่เรียกกันว่า เค็ดขาด
 ข้าพเจ้าได้รักษาอำนาจปฏิวัตินี้ไว้ด้วยตนเองเป็นเวลา ๕๕ วัน นับจากวันที่ ๒๐ ตุลาคม ถึง
 วันที่ ๒๓ มกราคม จึงได้มีประกาศธรรมนูญการปกครองราชอาณาจักร เมื่อวันที่ ๒๕ มกราคม
 พ.ศ. ๒๕๐๒ แต่ท่านที่เฝ้าฟังทั้งหลาย โปรดพิจารณาเหตุไฉนในที่ที่เราจะมีอำนาจโดยเฉพาะ
 อย่างยิ่งหรือที่เราเรียกว่าอำนาจอย่างเค็ดขาดคนนั้น ถ้าท่านทั้งหลายจะพิจารณาแล้ว หรือคน
 ที่ยังไม่เคยมีอำนาจชนิดนั้น ก็อาจจะมีความรู้สึกนึกว่ามันจะดีมากมาย แต่คนที่เคยมีอำนาจอย่าง
 นั้น คืออย่างที่ข้าพเจ้าได้ใช้อำนาจเค็ดขาดโดยคำสั่งเป็นกฎหมายได้ในเวลา ๕๕ วันนั้น ข้าพ-
 เจ้าขอกราบเรียนท่านสมาชิกทั้งหลายด้วยความบริสุทธิ์ใจ โดยมีได้เสแสร้งแถลงกล่าวด้วยลิ้น
 มารยาอะไรก็หาไม่ได้ ข้าพเจ้าเป็นคนหนึ่งที่เลื่อมใสในระบอบรัฐธรรมนูญ ข้าพเจ้าถือว่าการมี
 รัฐธรรมนูญเป็นหลักปกครองบ้านเมือง ก็เสมือนมีหลังคาคุ้มกันผู้หน้าที่บริหาร ผู้หน้าที่ปกครอง
 บ้านเมือง ใครที่จะปกครองบ้านเมืองโดยถืออำนาจเค็ดขาดแต่ผู้เดียว เสมือนเอาศีรษะของ
 ตนเองทะลุหลังคาขึ้นไป รับแดดรับฝนเสียแต่ผู้เดียว ถ้าเกิดความผิดเสียหายอะไรขึ้น ผู้ถือ
 อำนาจนั้นคนเค็ดขาดจะต้องรับผิดชอบต่อประเทศต่อประชาชน ต่อแพทย์คารักษและต่อสวรรค์
 ซึ่งจะเป็นอันตรายอย่างใหญ่หลวง ซึ่งท่านจะให้เห็นแล้วว่า ในบางประเทศได้ประสบเคราะห์
 กรรมหรือชะตากรรม อย่างนั้นมาแล้วเช่นเดียวกัน สิ่งเหล่านี้ย่อมไม่มีความผาสุกสำหรับข้าพเจ้า
 อย่างแน่นอน ข้าพเจ้าต้องทนรับความไม่ผาสุกเช่นนั้นมาตลอดเวลา ๕๕ วัน เพื่อกลางสิ่งที่
 เลวร้ายต่าง ๆ เพื่อเปลี่ยนแปลงระบบหลายอย่าง ดังที่ท่านได้ทราบอยู่แก่ใจแล้ว ถ้าเรามี
 วิจารณ์ญาณเห็นว่า ทั้ง ๆ ที่ข้าพเจ้ามีอำนาจเค็ดขาดแต่ผู้เดียว ข้าพเจ้าก็ไม่เคยใช้อำนาจนั้น
 ในทางที่ผิด เฉพาะอย่างยิ่งในแง่กฎหมายและศีลธรรมเลย ตั้งแต่เริ่มตนมาจนถึงปัจจุบันและ
 อยากจะพูดว่า มีใช้เฉพาะอาจจะกล่าวได้ว่าถึงปัจจุบันนี้ด้วยซ้ำ ซึ่งในบางครั้งข้าพเจ้าเองได้
 มาสังวรหรือมาคำนึงตัวเองว่า การรักษาเพื่อมิให้เกิดกฎหมายก็ดี การแสดงน้ำใจอันมีศีลธรรม

ต่าง ๆ เหล่านี้ก็คือ คนในบางครั้งชาวเขา รู้สึกว่ามันจะกลายเป็นการอ่อนแอไปเสียด้วยซ้ำ ซึ่งแม้แต่ในปัจจุบันนี้ชาวเขาเคยถามเพื่อนฝูงทุกคนว่ามันเป็นอย่างนั้นจริง ๆ ซึ่งในการที่เราจะเปลี่ยนแปลงสิ่งที่ไม่ดีเหล่านี้ ถ้าอ่อนแอจนอย่างนี้ก็ไม่ไหวเหมือนกัน อันที่จริงงานกวาดล้างอย่างนั้นยังเหลืออยู่อีกมาก แต่ว่าชาวเขา ก็อยากจะมีหลังคาคุ้มกันตัว หรือคณะรัฐบาลนี้ก็ต้องมีหลังคาคุ้มกันตัวเช่นเดียวกัน จึงได้นำความกราบบังคมทูลขอพระราชทาน พระกรุณาประกาศ ธรรมนูญการปกครองราชอาณาจักร ตั้งแต่เมื่อวันที่ ๒๕ มกราคม พ.ศ. ๒๕๐๒ ตั้งสภาร่างรัฐธรรมนูญขึ้นให้อีก หน้าที่เป็นสถานิติบัญญัติด้วย และตั้งคณะรัฐมนตรีขึ้นตามบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญนั้น เรื่องที่ชาวเขาจะต้องรับผิดชอบทุกอย่างแต่ผู้เดียวจึงหมดลงไป ชาวเขาขอขอมอบเทพยดาอารักษ์และสวรรค์ถวายให้ชาวเขามีโชติพิศพลาคะไร หรือช่วยชาวเขาไม่ให้ชาวเขาต้องปฏิบัติในสิ่งที่เลวร้ายอะไรไปตลอดระยะเวลา ๕๕ วันที่แล้วมานั้น ที่ชาวเขาจะต้องรับผิดชอบแต่ผู้เดียว คณะรัฐมนตรีที่แต่งตั้งขึ้นภายใต้ธรรมนูญการปกครองราชอาณาจักรนี้ ยังจะต้องมีการะอีกมากมายหลายประการอย่างที่ชาวเขาได้เรียนแล้ว สำหรับการปฏิวัติในครั้งนี้ เพราะฉะนั้น ก็จำเป็นที่จะต้องจัดรูปรัฐบาลนี้ให้เป็นรัฐบาลปฏิวัติ คือให้มีอำนาจปฏิวัติเหลืออยู่บ้าง จึงได้มีบทบัญญัติไว้ในมาตรา ๑๗ ในธรรมนูญนี้ แต่คราวนี้ไม่ใช่ชาวเขารับผิดชอบแต่ผู้เดียว รัฐมนตรีทั้งคณะจะต้องเป็นผู้รับผิดชอบร่วมกัน จึงจะใช้มาตรา ๑๗ ได้ และเมื่อใช้แล้วจะต้องรายงานต่อสภานี้ให้ทราบไวด้วย การปฏิบัติงานของคณะปฏิวัติและรัฐบาลปฏิวัติตั้งแต่ตนจนมากระทั่งถึงบัดนี้ นอกจากการบริหารงาน การแก้ปัญหาเฉพาะหน้าที่ในเรื่องต่าง ๆ มาแล้ว ชาวเขาและผูรรวมงานทั้งหลายได้ยึดถือหลักสำคัญข้อหนึ่งว่า จะต้องสร้างรากฐานแห่งระบอบรัฐธรรมนูญซึ่งจะทำการร่างในวันต่อไปนั้นให้แน่นหนาถาวรด้วย ให้มีแผนการศึกษาและแผนการเศรษฐกิจ ชาวเขาจึงได้รับแต่งตั้งสภาพพัฒนาการเศรษฐกิจและสภาการศึกษาแห่งชาติขึ้นดังที่ปรากฏอยู่แล้ว ได้รับวางแผนโครงการเศรษฐกิจและการศึกษาขึ้นด้วยวิธีนี้ ชาวเขาเข้าใจว่าจะเป็นเรื่องแก้ความบกพร่องในประวัติศาสตร์ ที่ไคผานพพมาและที่มิมมาแตกกาลก่อน เพราะการศึกษาที่จะต้องก้าวหน้าไปตามรูปแบบใหม่ไปตามวิธีใหม่ และเราก็จะไคไม่ตองมานั่งเถียงกันในเรื่องนโยบายเศรษฐกิจให้เกิดความชุกช่าหรือเกิดความแตกแยกกันอีก รัฐธรรมนูญที่สภาจะร่างขึ้นใหม่นี้ก็คงจะถาวรอย่างแท้จริงไคสมดังปรารถนาของเรา และชาวเขามีความยินดีที่สภานี้จะไคเริ่มงานร่างรัฐธรรมนูญในวันนี้ เริ่มตั้งแต่บัดนี้เป็นต้นไปมา ชาวเขาเชื่อในความสามารถของท่านประธานสภา ท่านรองประธานและท่านสมาชิกผู้มีเกียรติทั้งหลายว่า จะทำงานร่างรัฐธรรมนูญฉบับนี้ให้เป็นฉบับที่ดีที่สุด และเหมาะสมที่สุดสำหรับประเทศไทย ในฐานะที่เป็นหัวหน้ารัฐบาลและหัวหน้าคณะปฏิวัติ

ข้าพเจ้าขอเรียนด้วยความบริสุทธิ์ใจและอย่างเปิดเผยว่า ข้าพเจ้าไม่มีข้อผูกมัดใด ๆ ต่อ
 ท่านผู้มีเกียรติทั้งหลาย หรือต่อสถาบันขอใหท่านทำงานร่างรัฐธรรมนูญอันนี้ด้วยความบริสุทธิ์ใจ
 ของท่านไม่ต้องเกรงจะชก เจตนาหรือความมุ่งหมายของข้าพเจ้า หรือของคณะปฏิวัติ เพราะ
 ว่าเจตนาของข้าพเจ้าหรือของคณะปฏิวัติก็มีอยู่อย่างเดียวกันคือ ขอให้ท่านสร้างสรรค์รัฐธรรมนูญ
 ที่ดีที่สุดให้แก่ประเทศไทย ตัวข้าพเจ้าและบรรดางานปฏิวัติพร้อมที่จะรับด้วยความภาคภูมิใจที่สุด
 ท่านทั้งหลายที่จะร่างรัฐธรรมนูญฉบับใหม่ด้วยความรอบคอบและควยน้ำใจอันกว้างขวาง การ
 ประชุมปรึกษาของสถาบันในเรื่องที่เกี่ยวข้องกับข้อมบังคับที่ได้กำหนดไว้แล้ว ในส่วนงานที่เกี่ยวข้องกับร่าง
 รัฐธรรมนูญว่าใหม่คณะกรรมการ สดับรับฟังมติมหาชนซึ่งแต่ก่อนไม่เคยมี ข้าพเจ้าเชื่อกรร-
 มาธิการคณะนี้จะปฏิบัติหน้าที่อย่างสมบูรณ์ คือหาวิธีที่จะโคทรามมติอันแท้จริงของประชาชนหรือ
 ของมหาชน และนำเขาสู่สถาบันเพื่อการพิจารณาของกรรมาธิการยกร่างของสถาบันเท่ากันว่า
 ใ้ราษฎรทั้งหลายได้มีส่วนเขามานั่งร่างรัฐธรรมนูญฉบับนี้ควยเช่นเดียวกัน ข้าพเจ้าก็หวังเช่น
 นั้น ส่วนสำหรับกรรมาธิการอีก ๒ คณะ ซึ่งจะโคจัดตั้งขึ้นตามระเบียบการประชุมปรึกษาของ
 สภาคือ คณะกรรมาธิการระเบียบวาระกรรมาธิการยกร่าง ซึ่งข้าพเจ้าก็เชื่อใจว่าท่านจะโค
 ไซ่ความรู้ของท่านอย่างกว้างขวาง และวิจารณ์ปัญหาอันรอบคอบซึ่งถ้าโคพิจารณาแล้ว ท่านอาจ
 จะพิจารณาหรือทำงานในทางส่วนตัวของท่านเป็น ๒ ชั้น ชั้นที่หนึ่งการศึกษารัฐธรรมนูญของ
 ประเทศต่าง ๆ ซึ่งเราอาจจะนำเอาเขามาศึกษาโคไม่่นน้อยกว่า ๔๐ ประเทศ ให้เรามีความ
 ูรู้เรื่องรัฐธรรมนูญกันจริง ๆ แล้วจึงถึงชั้นที่ ๒ คือหยิบยกเอาแม่แบบหรือคิดค้นใหม่ให้เหมาะ
 สมแก่ภาวะการณ์ของประเทศไทย การเสาะแสวงหาความรู้ในแบบแผนของประเทศอื่น ๆ นั้น
 เป็นแต่เพียงเครื่องประกอบการพิจารณา ไม่โคหมายความว่าจะต้องเอาแบบอย่างใคร แต่ถา
 เราศึกษาคนควาให้ทั่วถึงว่าใคร เขามีของโคอย่างไร แล้วเอามาคิดและเอามาปรับปรุงแล้วคิด
 ขึ้นใหม่โคให้เหมาะสมกับประเทศเรา ก็คงจะโคดีกว่าของที่เราจะคิดเอาเองโดยโคโค
 ตัวอย่างใครเสียเลย

ในการศึกษาแบบฉบับของประเทศอื่นนั้น ข้าพเจ้าเชื่อใจว่าท่านผู้มีเกียรติ
 ทั้งหลายคงจะโคศึกษา ไม่ใช่เฉพาะตัวบทรัฐธรรมนูญ แต่คงจะศึกษาประวัติความเป็นมาและผล
 แห่งการมีบทบัญญัติอย่างนั้น ๆ ของทุก ๆ ประเทศว่าโคหรือไม้อย่างไร โดยเฉพาะอย่างยิ่งใน
 ประเทศไทยของเราเอง ซึ่งโคมีรัฐธรรมนูญมาแล้วหลายฉบับในเวลาเกือบ ๒๕ ปี พอจะเป็น
 บทเรียนโคว่ามีอะไรดีหรือไม่ดี มีประสพการณ์อะไรขึ้นมาบ้าง ซึ่งท่านก็จะโคศึกษาพิจารณากัน
 ด้วยความเที่ยงธรรม และควยความบริสุทธิ์ใจและท่านไม่จำเป็นต้องเกรงใจใคร โดยเฉพาะ

อย่างยิ่งตัวข้าพเจ้าเอง ข้าพเจ้าขอให้ท่านทั้งหลายตัดสินใจในค่านี้อย่างแน่วแน่ ว่าให้ท่าน สมาชิกผู้มีเกียรติของสภานี้ได้แสดงความคิดเห็นอย่างเต็มที่ โดยไม่ต้องเกรงกลัวอิทธิพลใด ๆ ขออย่างเคี้ยวแต่ให้ความคิดเห็นนั้น ๆ ออกมาจากความบริสุทธิ์ใจของท่านเองโดยปราศจากอคติ มุ่งหวังแต่ที่จะให้ได้รับบทรัฐธรรมนูญที่เหมาะสมที่สุด สำหรับประเทศของชาติของเรา เท่านั้นเป็นยอดปรารถนาของข้าพเจ้า ในการร่างรัฐธรรมนูญนี้ข้าพเจ้าถือว่าเป็นสิ่งสำคัญที่สุดในส่วนที่ข้าพเจ้ามีความนึกคิด เพราะว่าเป็นการยืนยันถ้อยคำซึ่งคณะปฏิวัติได้ให้ไว้ต่อประชาชนว่า จะต้องได้ร่างรัฐธรรมนูญฉบับใหม่ โดยที่จะมีท่าผู้มีเกียรติทั้งหลายร่วมด้วย และจะให้ได้รับรัฐธรรมนูญซึ่งคิดว่าจะให้ดีที่สุดเป็นการรักษาสัจจวาจาที่ข้าพเจ้าได้กล่าวไว้แล้วต่อประชาชน เป็นประการหนึ่งด้วย และนอกจากนี้ก็ขอให้เป็นอย่างยิ่งว่า ยังมีอีกหลายประเทศซึ่งทำการปฏิวัติยังมีได้ร่างรัฐธรรมนูญ และถึงจะร่างแล้วก็ยังมีได้ใช้รัฐธรรมนูญนั้น เพราะฉะนั้นจะเห็นเจตนาได้ว่าคณะรัฐบาลนี้และคณะปฏิวัติมิได้มีเจตนาที่จะยึดถือและควบคุมอำนาจไว้แค่มุเดียว ต้องการที่จะไปให้ถึงประชาชนตามถ้อยคำที่ได้ให้สัตยาบันไว้ต่อเขาเหล่านั้นด้วย

เมื่อกล่าวถึงการร่างรัฐธรรมนูญนี้ ข้าพเจ้าจะกล่าวถึงอีกเพียงเล็กน้อยก็คือว่า รัฐธรรมนูญนั้นเป็นวิชาการอันหนึ่ง กฎหมายรัฐธรรมนูญนั้นเป็นวิชาการอันหนึ่งที่สำคัญในหลักสูตรการศึกษาในทางนิติศาสตร์ หลักการใหญ่ ๆ ในรัฐธรรมนูญเป็นหลักสูตรสำคัญในการศึกษารัฐศาสตร์ เรื่องรัฐธรรมนูญได้รับการศึกษาค้นคว้าจนเป็นหลักวิชาที่ยิ่งใหญ่เรื่องหนึ่ง แต่มีใค้หมายความว่า หลักวิชาที่ค้นคว้ากันมาแล้วหรือที่ครูบาอาจารย์สอนมาแล้วนั้น จะเป็นหลักตายตัวที่แก้ไขไม่ได้ ทฤษฎีของทุกเรื่องจะต้องถูกทดสอบเสมอเป็นบางครั้งบางคราว และในบางกรณีก็พบจากการทดสอบว่าทฤษฎีบางเรื่องนั้น ผิดไปเสียแล้ว ต้องหาทฤษฎีใหม่ บทนิยามหรือคำอธิบายของครูอาจารย์หลายท่านและแต่ละเรื่องก็ไม่เหมือนกัน จนกระทั่งเวลานี้ โลกยังให้สิทธิเลือกตั้งผิดแผกแตกต่างกันไม่เหมือนกันเสมอไป บางประเทศที่เป็นประชาธิปไตยที่สุด และมีการศึกษาที่ดี ความเจริญมากที่สุดยังไม่ให้สิทธิเลือกตั้งแก่สตรี เช่นนี้เป็นต้น ยังมีอีกหลายประเทศซึ่งมีข้อจำกัดเรื่องสิทธิในการเลือกตั้งต่าง ๆ กัน แสดงว่าในแง่ทฤษฎีหรือวิชาการอะไรนั้นไม่มีการตายตัว ฉะนั้นท่านสมาชิกผู้มีเกียรติทั้งหลาย จึงไม่ต้องวิตกว่าจะทำอะไรแล้วจะผิด บทบัญญัติอะไรที่เขาเคยมีมาแล้ว ขอสำคัญแต่เพียงว่าให้เหมาะสมแก่ประเทศไทยอันเป็นที่รักของเราเท่านั้น เป็นแบบฉบับของเราและเป็นแบบฉบับที่ดีที่สุด แล้วข้าพเจ้าเชื่อว่าสิ่งนั้นแหละที่ดีที่สุดสำหรับของเรา ข้าพเจ้าแน่ใจว่าเป็นเช่นนั้น และเป็นเรื่องที่เหมาะสมเช่นนั้น เรา

ทราบกันคืออยู่แล้วว่า ระบบรัฐธรรมนูญนั้นเป็นระบอบที่สร้างตราชูอำนาจ คือให้มีทางเกี่ยวพันกันเหมือนสายโซ่ สภามีวิธีวางการควบคุมรัฐบาล รัฐบาลมีทางเหนี่ยวจูงอำนาจประมุขของชาติ ประมุขของชาติที่มีอำนาจยุบสภาอะไรเหล่านี้ เป็นคน เป็นความเกี่ยวโยงเป็นตราชูแห่งอำนาจที่ฝ่ายหนึ่งฝ่ายใด ไม่สามารถจะทำได้ตามชอใจแต่ฝ่ายเดียว หัวใจของระบบรัฐธรรมนูญ ข้าพเจ้าคิดว่ามีความสำคัญอยู่ตรงนี้และวิธีถ่วงอำนาจหรือวิธีเกี่ยวโยงผูกพันในทางอำนาจกันเช่นนี้เป็นของดี แต่จะอย่างไรจึงจะให้วิธีถ่วงและเกี่ยวโยงกันนั้นให้เป็นธรรมนี้เป็นของสำคัญที่สุดและประการสำคัญอีกประการหนึ่งก็คือว่า จะต้องไม่ให้ใครเอารัฐธรรมนูญเป็นเครื่องมือถ่วงความเจริญของประเทศชาติหรือโค่นล้มทำลายกันเพื่ออำนาจหรือประโยชน์ส่วนตัว ใครใช้สิทธิใช้อำนาจก็ต้องมีความรับผิดชอบขึ้นมาเป็นเงาตามตัว ข้าพเจ้าคิดว่าอย่างนั้น อาทิเช่นเรื่องการเปิดอภิปรายในสภาเช่นนี้ เป็นต้น เพราะว่าเราได้เห็นผลร้ายในย่านเมืองของเราเอง เนื่องจากรัฐธรรมนูญฉบับที่แล้ว ๆ มา ยังสร้างตราชูแห่งอำนาจไม่เพียงพอ เปิดทางให้บางคนบางพวกใช้สิทธิใช้อำนาจโดยไม่ต้องรับผิดชอบต่อ กอความปั่นป่วนวุ่นวายบางครั้งมีพฤติการณ์ที่น่าเสียใจ เสียศักดิ์ศรีของประเทศและของสภาผู้แทนราษฎรเกิดขึ้น ซึ่งต้องถึงแก่ขอประทานอภัยที่ข้าพเจ้าจะต้องกล่าวว่า ต้องเอาเงินมาซื้อความสงบเรียบร้อยในสภาเช่นนี้ เป็นต้น ข้าพเจ้าหวังใจว่า สภาร่างรัฐธรรมนูญของเราจะไต่ค้ำไปถึงเรื่องเหล่านี้ คงจะได้ตระหนักในเรื่องเหล่านี้มาแล้วด้วยตนเอง เพราะเป็นเรื่องซึ่งเกิดขึ้นในปัจจุบันสด ๆ ร้อน ที่แล้วมานี้เอง เพราะฉะนั้น ท่านทั้งหลายจะต้องหาวิธีทางป้องกันเพื่อรักษาศักดิ์ศรีของสภาผู้แทนราษฎรซึ่งจะมีต่อไปให้ดียิ่งขึ้นกว่าที่แลมาแล้ว

ขอความในประการสุดท้ายที่ข้าพเจ้าใคร่แถลงต่อสภานี้ และต่อท่านสมาชิกผู้มีเกียรติทั้งหลายก็คือว่า ในระหว่างที่สภานี้ทำงานร่างรัฐธรรมนูญ ข้าพเจ้าและคณะรัฐบาลก็จะทำงานสร้างรากฐานของรัฐธรรมนูญต่อไปโดยไม่หยุดยั้ง กล่าวคือ การปฏิบัติงานพัฒนาการทางเศรษฐกิจและการศึกษาตามแผน และโครงการที่ทำไว้แล้วให้การศึกษาได้ก้าวหน้าและให้การพัฒนาการเศรษฐกิจได้ลุล่วงไปอย่างมากที่สุดที่สามารถจะทำได้ จึงสรุปรวมความว่าท่านร่างก็ร่างไป ข้าพเจ้าบริหารตามโครงการก็จะบริหารไปไม่หยุดยั้ง ไม่ใช่จะรอจนกว่ารัฐธรรมนูญร่างเสร็จ ซึ่งเป็นเช่นนั้นไม่ได้ เพราะความเจริญของบ้านเมืองเราจะรั้งรออยู่เฉย ๆ นั้นยอมไม่ได้ ยิ่งไปกว่านั้นยังมีความเชื่อถ้อยคำที่ข้าพเจ้าได้กล่าวมาแล้วข้างต้นว่า ระบบรัฐธรรมนูญจะต้องมีการศึกษาและเศรษฐกิจเป็นรากฐาน การศึกษาก้าวหน้าไปเพียงไร การปฏิบัติตามแผนและโครงการเศรษฐกิจก็ลุล่วงไปได้มากเพียงไร รัฐธรรมนูญที่ท่านทั้งหลายจะร่างขึ้นก็จะ

ได้มีรากฐานก็มากขึ้นเพียงนั้น โดยเฉพาะอย่างยิ่ง เรื่องการปฏิบัติตามแผนและโครงการ เศรษฐกิจ ข้าพเจ้าอยากจะได้เห็นความสำเร็จมากพอที่จะยึดแผนและโครงการเป็นหลักปฏิบัติต่อไป โดยไม่ต้องวิตกกังวลว่าถ้ามีสภาใหม่เกิดขึ้นแล้วตามรัฐธรรมนูญฉบับใหม่ที่เกิดขึ้นนี้ จะมารื้อทิ้งแผนหรือโครงการทั้งสองอย่างนี้เสีย ซึ่งถ้าเป็นเช่นนั้นโลกก็จะเป็นสิ่งที่น่าเสียดาย และเพื่อที่จะให้แน่ใจว่าจะไม่เกิดความอดเวงนานาประการดังที่ข้าพเจ้าได้กล่าวมาแล้ว หรือเรียนต่อท่านทั้งหลายมาแล้วตั้งแต่ รัฐธรรมนูญฉบับใหม่ของเรา ก็มีความยั่งยืนถาวรอย่างแท้จริง นี่เป็นถ้อยคำซึ่งข้าพเจ้าขอเรียนต่อท่านสมาชิกผู้มีเกียรติที่เคารพทั้งหลายได้ทราบไว้จากดวงใจอันบริสุทธิ์ของข้าพเจ้าและไม่มีอะไรที่จะกล่าวนอกเหนือไปกว่านี้แล้ว

ฉะนั้น ในที่สุดนี้ข้าพเจ้าขออาราธนาคุณพระศรีรัตนตรัยและสิ่งศักดิ์สิทธิ์ทั้งหลายโดยเฉพาะอย่างยิ่ง เทพยคาญรักษานพภูลเศวตฉัตร ซึ่งประดิษฐานอยู่เบื้องหน้าของเรา นี้ได้โปรดประสาทกำลังใจกำลังปัญญาให้ท่านประธาน ท่านรองประธาน และท่านสมาชิกทั้งหลายของสภาร่างรัฐธรรมนูญนี้ สามารถร่างรัฐธรรมนูญที่เป็นหลักปกครองอย่างเหมาะสมและถาวร เพื่อจะได้เป็นเครื่องจรรโลงประเทศชาติของเรา ยิ่ง ๆ ขึ้นไป ขออำนาจพรให้ทุกท่านประสบแต่ความสุขสวัสดิ์และความสำเร็จในการทำงานที่ยิ่งใหญ่ครั้งนี้ให้ลุกลงไปทุกประการ ขอขอบพระคุณ "

(คัดจาก รัฐมนตรี, คณะ ประมวลสุนทรพจน์ของจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ พ.ศ.๒๕๐๒ - ๒๕๐๘, พระนคร: โรงพิมพ์สำนักทำเนียบนายกรัฐมนตรี, ๒๕๐๗ หน้า ๓๖๖ - ๓๗๒)

บรรณานุกรม

หนังสือภาษาไทย

กมล สมิวีเชียร, วิชาการเมืองไทย, แผนกวิชาการปกครอง คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๑๓.

————. ประชาธิปไตยกับสังคมไทย, กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๑๖.

————. การบ้าน - การเมือง, กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์แพรวพินิตา, ๒๕๑๖

กระทรวงมหาดไทย, รายงานการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร, เล่ม ๑ พระนคร : โรงพิมพ์กระกาชไทย, ๒๕๐๐.

————. รายงานการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร, เล่ม ๒ พระนคร : โรงพิมพ์กระกาชไทย, ๒๕๐๐.

กรมพล หองธรรมชชาติ, (รวมรวม) การเมืองและการปกครอง, แผนกวิชาการปกครอง คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๑๓.

————. รัฐสภาในระบอบการปกครองของไทย, แผนกวิชาการปกครอง คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๑๔

กองทัพบก, อนุสรณ์ฯ จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์, พระนคร : บริษัทธนาคารพิมพ์, ๒๕๐๗.

เกษม อุทยานิน, รัฐศาสตร์, กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๑๖.

เกียรติ (สละ ลิขิตกุล), เรื่องของนายทวง, พระนคร : สำนักพิมพ์พินิจประชา, ๒๕๑๓

คันถ์ชีก อินทชาติ, กฎหมายรัฐธรรมนูญ, คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ๒๕๑๕.

งาน "วิเทศสหการ" ในสมัยฯ จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ (๒๕๐๒ - ๒๕๐๖), พระนคร : บริษัทกณะชาง, ๒๕๐๗.

จารุบุกต์ เรื่องสุวรรณ, การปกครองประเทศ, เล่ม ๑ ขอนแก่น : โรงพิมพ์พระธรรมขันต์ไอสถ, ๒๕๑๔.

จัญญ.สุภาพ, หลักรัฐศาสตร์, พระนคร : สำนักพิมพ์ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๑๔

- . ทฤษฎีการเมือง, พระนคร : สำนักพิมพ์ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๑๔
- . การเมือง, พระนคร : สำนักพิมพ์ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๑๔
- จรรยา สุภาพ, ศัพท์วิชาการทางรัฐศาสตร์, พระนคร : ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๑๖.
- เจอร์ลด์ คัมเบิลยู จอห์นสัน, รัฐบาลอเมริกัน, แปลจาก The American Government
โดย กมล สมวิเชียร, กรุงเทพมหานคร : กรุงเทพมหานครพิมพ์, ๒๕๑๖.
- ฉลาย ชัยศรีกรัต, เมื่อจอมพล ป. ลี้ภัย, พระนคร : โรงพิมพ์ชุมนุมการพิมพ์, ๒๕๐๖.
- เฉียม (จัยสงค์) อัมพันท์, มหาวิทยาลัยของข้าพเจ้า, พระนคร : โรงพิมพ์ไทยสัมพันธ์, ๒๕๐๐.
- ชด หัสบำเรอ และปรีชา สามัคคีธรรม, ๓๕ ปีแห่งยุคประชาธิปไตย, พระนคร : นิตยเจริญการพิมพ์,
๒๕๑๑.
- ชนม์สวัสดิ์ ชุมพูนุช, บ.ร.ว. ชีวิตและงานของสฤษดิ์ ชะวัชต์, กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์
แผนกการเรือน(แผนกการพิมพ์), ๒๕๑๗.
- ชมรมรัฐศาสตร์, การปฏิวัติยังไม่สิ้น, คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ๒๕๑๖.
- จิต วิภาสขวั, เผ่าสารภาพ, พระนคร : โรงพิมพ์ไทยสัมพันธ์, ๒๕๐๓.
- ชัยอนันต์ สมุทวณิช, ความคิดอิสระ, กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ซีเอส, ๒๕๑๗.
- . คณะกรรมการกบฏบวรเดช, ชมรมประวัติศาสตร์ คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย,
๒๕๑๗
- . เกรบรุพร คุณวีพิทักษ์ และแสง รัตนมงคลมาลี (บรรณาธิการ) สัตว์การเมือง,
พระนคร : โรงพิมพ์ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๑๔.
- . และคนอื่น ๆ รัฐธรรมนูญสำหรับชาวบ้าน, กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ซีเอส, ๒๕๑๖.
- . การพัฒนาองค์กรนิติบัญญัติ, คณะรัฐประศาสนศาสตร์ สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์,
๒๕๑๕.
- . เกศินี หงส์นันทน์ และบุรีรักษ์ นามวัฒน์ ผู้ตรวจการรัฐสภา, เอกสารเสนอต่อคณะ
กรรมาธิการวิสามัญพิจารณาปรับปรุงสำนักงานเลขาธิการรัฐสภา, มิถุนายน ๒๕๑๗.
- . แผนพัฒนาการเมืองฉบับแรกของไทย, พระนคร : โรงพิมพ์อักษรสัมพันธ์, ๒๕๑๓.

ชาญวิทย์ เกษตรศิริ, (รวบรวม) ประชาธิปไตยของชาวมลายู, กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์
พิมพ์เจ็ด, ๒๕๑๖.

เชาวนวัศ สุขสถาภา, พรรคการเมือง, กรุงเทพมหานคร : เจริญวิทย์การพิมพ์, ๒๕๑๗.

เกษราดี วงศ์โกมลเชษฐ์, การปกครองสหรัฐอเมริกา, พระนคร : โรงพิมพ์สมาคมสังคมศาสตร์-
แห่งประเทศไทย, ๒๕๑๖.

ถนอม กิตติขจร, ชีวิตที่ผ่านมามีระยะเวลา ๒๐ ปี, พระนคร : โรงพิมพ์กรมแผนที่ทหาร, ๒๕๑๔.

แถลงการณ์เรื่องพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงสละราชสมบัติ, พระนคร : โรงพิมพ์
ลดุไทย, ๒๔๗๕.

ทองใบ ทองเป่า, คอมมิวนิสต์ลาคยาว, กรุงเทพมหานคร : โพรซีสสามัคการพิมพ์, ๒๕๑๗.

ที่ระลึกในงานพระราชทานเพลิงศพนาวาเอกหลวงถวิลลาภย์, พระนคร : โรงพิมพ์การศาสนา,
๒๕๐๘.

ที่ระลึกเนื่องในงานพระราชทานเพลิงศพนาวาตรีหลวงสงวนไตรโก, ชลบุรี : โรงพิมพ์คำทรงธรรม,
๒๕๑๕.

ไทรน้อย (เสลา เวระรุจี) และรุ่งโรจน์ ๓ นคร, เลือกตั้งกึ่งพุทธกาล, พระนคร : โรงพิมพ์
ประเสริฐสิน, ๒๕๐๐.

— และ กมล จันทรส, วอเตอรูลูของจอมพลแปลก, พระนคร : โรงพิมพ์อักษรสัมพันธ์,
๒๕๐๐.

—, ประชาธิปไตย ๘๒ ปี, กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์แพรวพิทยา, ๒๕๑๗.

ธนาคารแห่งประเทศไทย, รายงานประจำปีของธนาคารแห่งประเทศไทย, พ.ศ.๒๕๕๐.

ธีระ ศรีธรรมรักษ์, การประกาศใช้กฎอัยการศึก, คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ๒๕๑๗.
(เอกสารโรเนียว)

บรรณิณี เศรษฐบุตร์ และ โกสินทร์ วงศ์สุววัฒน์, เมืองไทยในระบบรัฐสภา, กรุงเทพมหานคร :
สำนักพิมพ์แพรวพิทยา, ๒๕๑๗.

เนตร เขมะโยธิน, งานไต่สวนของพันเอกโยธี พระนคร : โรงพิมพ์เมืองอักษร, ๒๕๑๐.

บรรณาธิการหนังสือพิมพ์เดลิเมล์, คณะ สุเพื่อประชาธิปไตย, พระนคร : บริษัทแพรวขาว, ๒๕๐๐.

ประยูทธ สิทธิพันธ์, ประวัติการเมืองไทย, พระนคร : โรงพิมพ์มิตรสยาม, ๒๕๑๑.

----- . ชีวิตและงานของจอมพลสฤษดิ์, ชนบุรี : สำนักพิมพ์กรุงธน, ๒๕๐๗.

----- . คันทมวญเลข ๑, พระนคร : พิมพ์การพิมพ์, ๒๕๐๗.

ประยูร พิศนาคะ, ๕ แผ่นดินแห่งกรุงรัตนโกสินทร์, พระนคร : เสริมวิทย์บรรณาการ, ๒๕๐๗.

ประยูร ภมรมนตรี, บันทึกเรื่องการเปลี่ยนแปลงการปกครอง ๒๔๗๕, กรุงเทพมหานคร :

โรงพิมพ์เฟื่องอักษร, ๒๕๑๗.

ปราโมทย์ นาคกรทรรพ, โครงสร้างอำนาจในระบอบสังคมนิยมไทยและบทบาทปัญญาชน, บรรยาย
ในการสัมมนาบัณฑิตไทยในสหรัฐฯ ครั้งที่ ๑ เมื่อวันที่ ๓๑ ตุลาคม ๒๕๑๓ ณ มหาวิทยาลัย
ชิคาโก, ๒๕๑๓.

ปลาทอง (ประจวบ ทองอุไร), พรรคการเมืองไทย, พระนคร : สำนักพิมพ์ก้าวหน้า, ๒๕๐๘.

ผิน ชุณหะวัณ, ชีวิตกับเหตุการณ์ของจอมพลผิน ชุณหะวัณ, พระนคร : โรงพิมพ์ประเสริฐศิริ, ๒๕๑๓.

พงศ์เพ็ญ ศกุนตาทัย, ประชาธิปไตยกับกระบวนการเมืองในประเทศไทย, แผนกวิชาการปกครอง
คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๑๒.

ไพโรจน์ ชัยนาม, รัฐธรรมนูญไทย, พระนคร : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๑๔.

มัญญ บริสุทธิ์, คณะรัฐมนตรี, พระนคร : โรงพิมพ์สำนักทำเนียบนายกรัฐมนตรี, ๒๕๐๖.

เมธา สุขบรรทัด, ประชาธิปไตยและหน้าที่ของผู้แทนราษฎร, กรุงเทพมหานคร : เจริญวิทย์การพิมพ์,
๒๕๑๗.

ระพีพันธ์ โพธิ์ไชยา, จอมพลสฤษดิ์ ชนระวัชต์ นายกรัฐมนตรีคนที่ ๑๑, พระนคร : โรงพิมพ์
เกษมสัมพันธ์, ๒๕๐๗.

รัฐมนตรี, คณะ ประวัติและผลงานของจอมพลสฤษดิ์ ชนระวัชต์, พระนคร : โรงพิมพ์สำนักทำเนียบ
นายกรัฐมนตรี, ๒๕๐๗.

รัฐศาสตร์ : หนังสือฉบับอรุณ ๒๕ ปีการศึกษา ๒๕๑๕, คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย,
๒๕๑๕.

เลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร, สำนักงาน, รวมรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย ๒๔๗๕ - ๒๕๐๒,
พระนคร : โรงพิมพ์วิวัฒนาการ, ๒๕๐๔.

..... รายงานการประชุมสภาผู้แทนราษฎร, สมัยสามัญ (ครั้งแรก) และสมัยสามัญชุดที่ ๒
พ.ศ.๒๕๐๐.

..... รายงานการประชุมสภาผู้แทนราษฎร, สมัยสามัญชุดที่ ๑ พ.ศ.๒๕๐๐.

วิชัย บำรุงฤทธิ์, (บรรณกร), รัฐศาสตร์ ๑๔, คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๑๕.

วิเทศกรณีย์ (สมบุญ คนฉลาด), ความเป็นมาแห่งประชาธิปไตย, พระนคร : สำนักพิมพ์พานฟ้า
พิทยา, ๒๕๑๑.

..... ประวัติศาสตร์ชาติไทย, เล่ม ๑ พระนคร : สำนักพิมพ์ศิลปาบรรณาคาร, ๒๕๑๒.

..... ประวัติศาสตร์ชาติไทย, เล่ม ๒ พระนคร : สำนักพิมพ์ศิลปาบรรณาคาร, ๒๕๑๒.

ศรีพนม สิ่งทอง, ๑๒ จอมพลไทย, พระนคร : สำนักพิมพ์รวมสาสน์, ๒๕๐๖.

ศูนย์กลางนิสิตนักศึกษาแห่งประเทศไทย, รัฐธรรมนูญ, กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ยูไนเต็ดโคป-
กั๊กชั่น, ๒๕๑๖.

ศักดิ์ ผาสุกนิรันดร์, การปกครองของไทย, มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ๒๕๑๔.

สงบ สุริยรินทร์, ประวัติ ๑๑ นายกรัฐมนตรี, พระนคร : โรงพิมพ์ประเสริฐอักษร, ๒๕๐๖.

สมบุญ วรพงษ์, ยึดรัฐบาล, พระนคร : โรงพิมพ์เจริญธรรม, ๒๕๐๐.

สมาน สุวรรณโชติ, ประวัติการต่อสู้ของนักศึกษารวมศาสตร์และการเมือง, กรุงเทพมหานคร :
โรงพิมพ์เจริญวิทยการพิมพ์, ๒๕๑๗.

สมุทร สุรักษะ, ๒๖ การปฏิวัติและรัฐประหารสมัย ๒๐๔๕ - ๒๕๐๗, พระนคร : โรงพิมพ์สื่อการพิมพ์,
๒๕๐๗.

สว่าง ลานเหลือ, ๓๗ ปีแห่งการปฏิวัติ, มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ๒๕๑๔.

สฤษดิ์ ชนะรัชต์, คำปราศรัยในวันครบรอบปีที่ ๕ แห่งการปฏิวัติ ๒๐ ตุลาคม ๒๕๐๒, พระนคร :

สามน กฤษณะ, คึกฤทธิ์กับประชาธิปไตย : ผลงานและชีวิตทางการเมือง, กรุงเทพมหานคร :
สำนักพิมพ์มรรณาการ, ๒๕๑๗.

สุจิต บุญบงการ, ประชาชนกับบทบาททางการเมือง, คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๑๖.

สุจินต์ ทั้งสุขบุตร, จุดอ่อนระบบการเมืองไทย, แผนกวิชาการปกครอง คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๑๔.

สุชิน ตันติกุล, รัฐประหาร พ.ศ.๒๕๕๐, พระนคร : สำนักพิมพ์สมาคมสังคมศาสตร์แห่งประเทศไทย, ๒๕๑๕

สิงห์โต สุริยาอารักษ์, ประวัติและดวงชาติ ๑๑ นายกรัฐมนตรีเมืองไทย, พระนคร : สำนักพิมพ์รวมสาส์น, ๒๕๑๕,

สิริ เปรมจิตต์, ประวัติศาสตร์ไทยในรอบประชาธิปไตย ๓๐ ปี, พระนคร : เกษมบรรณกิจ, ๒๕๐๗.
 ———. และ นราธิปพงศ์ประพันธ์, กรมหมื่น (พระองค์เจ้าวรรณไวทยากร), ประวัติรัฐธรรมนูญไทย, พระนคร : ประจักษ์การพิมพ์, ไม่ปรากฏปีพิมพ์.

เสถียร วิชัยลักษณ์, รวมประกาศของคณะปฏิวัติ, พระนคร : โรงพิมพ์นิติเวช, ๒๕๑๐.

เสนห์ ศรีมงคล, การเมืองเรือธงนายกา, กรุงเทพมหานคร : ห้างหุ้นส่วนจำกัด ศึกษาพันธ์, ๒๕๑๗.

เสนีย์ ปราโมช, ม.ร.ว. แฟ้มการเมือง, จัดพิมพ์โดย บุญสวัสดิ์ ดวงใจเอกราช, ส.ส. เชียงราย, ๒๕๑๓.

หยุด แสงอุทัย, รัฐธรรมนูญเก่าใหม่และความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับประชาธิปไตย, พระนคร : โรงพิมพ์แมบานการเรือง, ๒๕๐๓.

—————. คำอธิบายพระราชบัญญัติพรรคการเมือง พ.ศ.๒๕๑๑, พระนคร : ห้างหุ้นส่วนจำกัด โอเคียนสโตร์, ๒๕๑๒.

—————. พรรคการเมือง, กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์พิมพ์เนก, ๒๕๑๗.

องค์การนักศึกษา, ปีกา ๑๖, สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์, ๒๕๑๗.

อาจารย์ผู้ทำการวิจัย, คณะ รายงานผลการวิจัย : ลักษณะบางประการของสถาบันสังคมไทยที่เป็นอุปสรรคต่อการปกครองระบอบประชาธิปไตย, คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๑๕.

อนุกรรมการจัดทำหนังสือที่ระลึก, คณะ พระราชทานเพลิงศพวีรชน, กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์
คุรุสภา, ๒๕๑๗.

อนุสรณ์ในงานพระราชทานเพลิงศพ น.ต.สุภัทร คันทยาภรณ์ ร.น., กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์
บรรณาคม, ๒๕๑๗.

อนุสรณ์ในงานพระราชทานเพลิงศพ ร.อ.กำดาม กาญจนสกุล ร.น., พระนคร : สหมิตรการพิมพ์,
๒๕๑๕.

อนุสรณ์ในงานพระราชทานเพลิงศพ น.ต.มนัส จารุภา ร.น., กรุงเทพมหานคร ; ห้างหุ้นส่วนจำกัด
จงเจริญการพิมพ์, ๒๕๑๗.

อนุสรณ์ในงานพระราชทานเพลิงศพ พันตรีทอง อภัยวงศ์, พระนคร : โรงพิมพ์ไทยสัมพันธ์, ๒๕๑๑.

อนุสรณ์ในงานรับพระราชทานเพลิงศพ พลโทกาจ กาจสงคราม (เทียน เก่งระดมยิง), พระนคร :
โรงพิมพ์กรมการทหารสื่อสาร, ๒๕๑๐.

อนุสรณ์ในงานพระราชทานเพลิงศพ พลเรือตรีหลวงสังวรยุทธกิจ (สังวร สุวรรณชีพ), พระนคร :
โรงพิมพ์ชวนพิมพ์, ๒๕๑๖.

อนันต์ เสนาจันทร์, อ.ตร. : อันตราয়, กรุงเทพมหานคร : โพรี่สามัคคณาการพิมพ์, ๒๕๑๗.

อมร จันทรสมบูรณ์, กฎหมายกับความเป็นธรรมในสังคม, กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์อักษรสัมพันธ์,
๒๕๑๗.

อมร รัชศาสตร์ และ ชัคคิยา กรรณสูตร, (บรรณาธิการ), ทฤษฎีและแนวความคิดในการพัฒนา
ประเทศ, สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์, ๒๕๑๕.

เออเนสต์ เอส. กริฟฟิธ, ระบบการปกครองของสหรัฐอเมริกา, แปลจาก The American
System of Government โดย นิพนธ์ มาสะวิสุทธิ์, พระนคร : โรงพิมพ์สุมาคม
สังคมศาสตร์แห่งประเทศไทย, ๒๕๑๕.

เอ็ม. เจ. ฮาร์มอน, ความคิดทางการเมืองจากเพลโตถึงปัจจุบัน, แปลจาก Political Thought
: from Plato to the Present โดย เสน่ห์ จามริก, พระนคร : โรงพิมพ์
มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๑๕.

กฎหมายและประกาศของทางราชการ

"แถลงการณ์ของรัฐบาล" ราชกิจจานุเบกษา, เล่มที่ ๕๐, วันที่ ๑ เมษายน ๒๔๗๖.

"พระราชกฤษฎีกาให้ปิดสภาผู้แทนราษฎรและตั้งคณะรัฐมนตรีชุดใหม่" ราชกิจจานุเบกษา, เล่มที่ ๕๐, วันที่ ๑ เมษายน ๒๔๗๖.

"พระราชบัญญัติจัดตั้งศาลพิเศษ" ราชกิจจานุเบกษา, เล่มที่ ๕๐, วันที่ ๒๕ ตุลาคม ๒๔๗๖.

"พระราชบัญญัติจัดการป้องกันรักษารัฐธรรมนูญ พุทธศักราช ๒๔๗๖" ราชกิจจานุเบกษา, เล่มที่ ๕๐, วันที่ ๑๖ พฤศจิกายน ๒๔๗๖.

"พระราชบัญญัติจัดตั้งศาลพิเศษ" ราชกิจจานุเบกษา, เล่มที่ ๕๒, วันที่ ๖ สิงหาคม ๒๔๗๘.

"พระราชบัญญัติจัดตั้งศาลพิเศษ" ราชกิจจานุเบกษา, เล่มที่ ๕๒, วันที่ ๗ กุมภาพันธ์ ๒๔๘๒.

"รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๔๘๕" ราชกิจจานุเบกษา, เล่มที่ ๖๓ ตอนที่ ๓๑, วันที่ ๕ พฤษภาคม ๒๔๘๕.

"รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย (ฉบับชั่วคราว) พุทธศักราช ๒๔๙๐" ราชกิจจานุเบกษา, เล่มที่ ๖๔, ตอนที่ ๕๓ (ฉบับพิเศษ) วันที่ ๕ พฤศจิกายน ๒๔๙๐.

"พระราชบัญญัติคุ้มครองความสงบสุขเพื่อให้การดำเนินไปตามรัฐธรรมนูญ (ฉบับชั่วคราว) พุทธศักราช ๒๔๙๐" ราชกิจจานุเบกษา, เล่มที่ ๖๔, ตอนที่ ๕๖ (ฉบับพิเศษ) วันที่ ๒๒ พฤศจิกายน ๒๔๙๐.

"รัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงคราม แถลงนโยบายต่อสภาเมื่อวันที่ ๒๑ เมษายน พ.ศ. ๒๔๙๑" - ราชกิจจานุเบกษา, เล่มที่ ๖๕, วันที่ ๒๗ เมษายน ๒๔๙๑.

"ประกาศแต่งตั้งข้าราชการ" ราชกิจจานุเบกษา, เล่มที่ ๖๘, ตอนที่ ๔๔, วันที่ ๒ กรกฎาคม ๒๔๙๔.

"ประกาศให้นายทหารรับราชการ" ราชกิจจานุเบกษา, เล่มที่ ๖๘, ตอนที่ ๔๔ วันที่ ๑๐ กรกฎาคม ๒๔๙๔.

"คำแถลงการณ์ฉบับที่ ๑" ราชกิจจานุเบกษา, เล่มที่ ๖๘, ตอนที่ ๗๑ (ฉบับพิเศษ) วันที่ ๓๐ พฤศจิกายน ๒๔๙๔.

- "ประกาศแต่งตั้งคณะผู้บริหารประเทศ" ราชกิจจานุเบกษา, เล่มที่ ๖๘, ตอนที่ ๗๑ (ฉบับพิเศษ) วันที่ ๓๐ พฤศจิกายน ๒๔๘๔.
- "รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๔๗๕ แก้ไขเพิ่มเติมพุทธศักราช ๒๔๘๕" ราชกิจจานุเบกษา, เล่มที่ ๖๘, ตอนที่ ๑๕ วันที่ ๘ มีนาคม ๒๔๘๕.
- "รัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงคราม แถลงนโยบายต่อสภาเมื่อวันที่ ๓ เมษายน พ.ศ.๒๔๘๕" ราชกิจจานุเบกษา, เล่มที่ ๖๘, ตอนที่ ๒๖ วันที่ ๘ เมษายน ๒๔๘๕.
- "พระราชบัญญัติพรกการเมือง พุทธศักราช ๒๔๘๘" ราชกิจจานุเบกษา, เล่มที่ ๗๒, ตอนที่ ๗๗ (ฉบับพิเศษ) วันที่ ๒๘ กันยายน ๒๔๘๘.
- "ประมวลกฎหมายอาญา พุทธศักราช ๒๔๘๘" ราชกิจจานุเบกษา, เล่มที่ ๗๓, ตอนที่ ๘๕ วันที่ ๑๕ พฤศจิกายน ๒๔๘๘
- "แถลงการณ์ฉบับที่ ๑" ราชกิจจานุเบกษา, เล่มที่ ๗๔, ตอนที่ ๒๒ (ฉบับพิเศษ) วันที่ ๒ มีนาคม ๒๕๐๐.
- "ประกาศสถานการณ์ฉุกเฉิน" ราชกิจจานุเบกษา, เล่มที่ ๗๔, ตอนที่ ๒๒ (ฉบับพิเศษ) วันที่ ๒ มีนาคม ๒๕๐๐.
- "ประกาศห้ามชุมนุมสาธารณะและห้ามโฆษณาและพิมพ์เอกสาร" ราชกิจจานุเบกษา, เล่มที่ ๗๔, ตอนที่ ๒๒ (ฉบับพิเศษ) วันที่ ๒ มีนาคม ๒๕๐๐.
- "ประกาศสำนักนายกรัฐมนตรี" ราชกิจจานุเบกษา, เล่มที่ ๗๔, ตอนที่ ๒๒ (ฉบับพิเศษ) วันที่ ๒ มีนาคม ๒๕๐๐.
- "รัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงคราม แถลงนโยบายต่อสภาเมื่อวันที่ ๑ เมษายน พ.ศ.๒๕๐๐" ราชกิจจานุเบกษา, เล่มที่ ๗๔, ตอนที่ ๓๖ วันที่ ๘ เมษายน ๒๕๐๐.
- "ประกาศกระทรวงมหาดไทยเรื่องการจดทะเบียนพรรคสหภูมิ" ราชกิจจานุเบกษา, เล่มที่ ๗๔, ตอนที่ ๕๘ วันที่ ๒ กรกฎาคม ๒๕๐๐.
- "พระราชบัญญัติการไฟฟ้ายันฮี พ.ศ.๒๕๐๐" ราชกิจจานุเบกษา, เล่มที่ ๗๔, ตอนที่ ๗๔ (ฉบับพิเศษ) วันที่ ๗ กันยายน ๒๕๐๐.

"แถลงการณ์ฉบับที่ ๑" ราชกิจจานุเบกษา, เล่มที่ ๓๔, ตอนที่ ๓๖ (ฉบับพิเศษ) วันที่ ๑๖ กันยายน ๒๕๐๐.

"ประกาศพระบรมราชโองการตั้งผู้รักษาพระนครฝ่ายทหาร" ราชกิจจานุเบกษา, เล่มที่ ๓๔, ตอนที่ ๓๖ วันที่ ๑๖ กันยายน ๒๕๐๐.

"ประกาศกฎอัยการศึก" ราชกิจจานุเบกษา, เล่มที่ ๓๔, ตอนที่ ๓๖ (ฉบับพิเศษ) วันที่ ๑๖ กันยายน ๒๕๐๐.

"ประกาศเรื่องการใช้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย" ราชกิจจานุเบกษา, เล่มที่ ๓๔, ตอนที่ ๓๕ (ฉบับพิเศษ) วันที่ ๑๘ กันยายน ๒๕๐๐.

"ประกาศพระบรมราชโองการแต่งตั้งสมาชิกวุฒิสภาประเภทที่ ๕ ของสภาผู้แทนราษฎร" ราชกิจจานุเบกษา, เล่มที่ ๓๔, ตอนที่ ๓๕ (ฉบับพิเศษ) วันที่ ๑๘ กันยายน ๒๕๐๐.

"ประกาศพระบรมราชโองการแต่งตั้งนายกรัฐมนตรี" ราชกิจจานุเบกษา, เล่มที่ ๓๔, ตอนที่ ๓๕ (ฉบับพิเศษ) วันที่ ๒๑ กันยายน ๒๕๐๐.

"ประกาศพระบรมราชโองการแต่งตั้งคณะรัฐมนตรี" ราชกิจจานุเบกษา, เล่มที่ ๓๔, ตอนที่ ๔๐ วันที่ ๒๔ กันยายน ๒๕๐๐.

"ประกาศพระบรมราชโองการแต่งตั้งผู้บัญชาการทหารสูงสุด" ราชกิจจานุเบกษา, เล่มที่ ๓๔, ตอนที่ ๑ วันที่ ๑ ตุลาคม ๒๕๐๐.

"ประกาศพระบรมราชโองการแต่งตั้งนายกรัฐมนตรี" ราชกิจจานุเบกษา, เล่มที่ ๓๕, ตอนที่ ๒ (ฉบับพิเศษ) วันที่ ๒ มกราคม ๒๕๐๑.

"ประกาศของคณะปฏิวัติ ฉบับที่ ๑" ราชกิจจานุเบกษา, เล่มที่ ๓๕, ตอนที่ ๘๑ (ฉบับพิเศษ) วันที่ ๒๐ ตุลาคม ๒๕๐๑.

"ประกาศของคณะปฏิวัติ ฉบับที่ ๒" ราชกิจจานุเบกษา, เล่มที่ ๓๕, ตอนที่ ๘๑ (ฉบับพิเศษ) วันที่ ๒๐ ตุลาคม ๒๕๐๑.

"ประกาศของคณะปฏิวัติ ฉบับที่ ๓" ราชกิจจานุเบกษา, เล่มที่ ๓๕, ตอนที่ ๘๑ (ฉบับพิเศษ) วันที่ ๒๐ ตุลาคม ๒๕๐๑.

- "ประกาศของคณะปฏิวัติ ฉบับที่ ๔" ราชกิจจานุเบกษา, เล่มที่ ๗๔, ตอนที่ ๘๑ (ฉบับพิเศษ)
วันที่ ๒๐ ตุลาคม ๒๕๐๑.
- "ประกาศของคณะปฏิวัติ ฉบับที่ ๘" ราชกิจจานุเบกษา, เล่มที่ ๗๕, ตอนที่ ๘๓ (ฉบับพิเศษ)
วันที่ ๒๑ ตุลาคม ๒๕๐๑.
- "ประกาศของคณะปฏิวัติ ฉบับที่ ๑๑" ราชกิจจานุเบกษา, เล่มที่ ๗๕, ตอนที่ ๘๔ (ฉบับพิเศษ)
วันที่ ๒๒ ตุลาคม ๒๕๐๑.
- "ประกาศของคณะปฏิวัติ ฉบับที่ ๑๓" ราชกิจจานุเบกษา, เล่มที่ ๗๕, ตอนที่ ๘๕ (ฉบับพิเศษ)
วันที่ ๒๒ ตุลาคม ๒๕๐๑.
- "ประกาศของคณะปฏิวัติ ฉบับที่ ๔๓" ราชกิจจานุเบกษา, เล่มที่ ๗๖, ตอนที่ ๕ (ฉบับพิเศษ)
วันที่ ๑๐ มกราคม ๒๕๐๒.
- "ประกาศพระบรมราชโองการแต่งตั้งนายกรัฐมนตรี" ราชกิจจานุเบกษา, เล่มที่ ๗๖, ตอนที่ ๒๒
วันที่ ๑๐ กุมภาพันธ์ ๒๕๐๒.

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

วิทยานิพนธ์ภาษาไทย

เกียรติชัย พงษ์พาณิชย์, ปฏิวัติ ๒๔๗๕, วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต แผนกวิชาการปกครอง
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย พ.ศ.๒๕๑๔ พระนคร : สำนักพิมพ์แพรวพินทยา, ๒๕๑๔.

ชัชฎ์ชัย บุรุษพัฒน์, การเมืองและพรรคการเมืองของไทย, วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต
แผนกวิชาการปกครอง จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, พ.ศ.๒๕๑๑ พระนคร : สำนักพิมพ์
โอเดียนสโตร์, ๒๕๑๑.

รำนานู ยูบุรณ์, การรวมอำนาจและการกระจายอำนาจทางปกครองของกฎหมายไทย, วิทยานิพนธ์
คณะรัฐประศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, พ.ศ.๒๕๔๗ พระนคร : โรงพิมพ์
สวนทองถิ่น, ๒๕๐๓.

บุญเย็น วอทอง, มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์และการเมือง : กำเนิดและความเกี่ยวพันกับระบอบ
ประชาธิปไตย, วิทยานิพนธ์ปริญญาโททางรัฐประศาสนศาสตร์ คณะรัฐประศาสนศาสตร์
มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, พ.ศ.๒๕๐๘ สำนักวิจัย สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์, ๒๕๑๒.

รส พูนกุล, ประวัติศาสตร์การปกครองของประเทศไทย, วิทยานิพนธ์ปริญญาโททางรัฐศาสตร์
มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ พ.ศ.๒๕๔๗ กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์สวนทองถิ่น, ๒๕๑๖.

วิทยา นาศิริกุลกิจ, ระบบพรรคการเมืองไทย : ศึกษาเชิงวิเคราะห์เปรียบเทียบระหว่างยุคก่อน
การปฏิวัติ พ.ศ.๒๕๐๑ กับสมัยปัจจุบัน, วิทยานิพนธ์ปริญญาโททางรัฐศาสตร์ คณะรัฐศาสตร์
มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๑๔.

ศิลป์ชัย ชาญเฉลิม, วิวัฒนาการของคณะปฏิวัติ ๑๓ พฤศจิกายน ๒๕๑๔, วิทยานิพนธ์เสนอต่อวิทยาลัย
การทัพปก, พ.ศ.๒๕๑๕ - ๒๕๑๖.

สุชิน ตันติกุล, ผลสะท้อนทางการเมืองของรัฐประหาร พ.ศ.๒๕๕๐, วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต
แผนกวิชาการปกครอง บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๑๗.

สุคา กำเคอร์, กฎแมนฮัตตัน, วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต แผนกวิชาการปกครอง บัณฑิตวิทยาลัย
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๑๖.

บทความ วารสาร และหนังสือพิมพ์ภาษาไทย

กมล สมวิเชียร, "อุดมการณ์กับสังคมไทยในอนาคต" หนังสือมหาวิทยาลัยฉบับ ๒๓ ตุลาคม ๒๕๑๕,
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๑๕.

———. "วัฒนธรรมการเมืองไทยกับการพัฒนาทางการเมือง" รัฐศาสตร์, สมาคมสังคมศาสตร์
แห่งประเทศไทย พระนคร : โรงพิมพ์ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๑๔.

กระมล ทองธรรมชาติ, "สถาบันการเมืองกับการปกครองสมัยใหม่" ชุมนุมจุฬา, ฉบับที่ ๓ ปีที่ ๒๖,
๕ ธันวาคม, ๒๕๑๖.

———. "พรรคการเมืองกับประชาชนชาวไทย" หนังสือมหาวิทยาลัย ๒๓ ตุลาคม ๒๕๑๑,
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๑๑.

———. "สถานะผู้แทนราษฎรในระบบการปกครองของไทย" วารสารสังคมศาสตร์, ปีที่ ๘
ฉบับที่ ๑, มกราคม ๒๕๑๔.

ควง อภัยวงศ์, "เรื่องราวของพันตรีควง อภัยวงศ์" อนุสรณ์ในงานพระราชทานเพลิงศพ พันตรี
ควง อภัยวงศ์, พระนคร : โรงพิมพ์ไทยสัมพันธ์, ๒๕๑๑.

คึกฤทธิ์ ปราโมช, ม.ร.ว. "การเมืองไทย" วารสารธรรมศาสตร์, ปีที่ ๑ เล่มที่ ๓, เมษายน
๒๕๑๕.

โคทม อาริยา, "ประเทศไทยและทหาร" มหาวิทยาลัย ๒๓ ตุลาคม ๒๕๑๖, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย,
๒๕๑๖

จันทร์ฉาย ภัคอุทัย, "บทบาททางการเมืองของทหารในประเทศที่ค่อยพัฒนาหรือกำลังพัฒนา"
การปฏิวัติยังไม่สิ้น, ชมรมรัฐศาสตร์ คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ๒๕๑๖.

ชุบ กาญจนประกร, "วิธีการศึกษาและวิจัยการบริหารราชการสมัยปฏิวัติ" วารสารรัฐประศาสน-
ศาสตร์, ปีที่ ๑ ฉบับที่ ๒, ตุลาคม ๒๕๐๓.

ชุบพร สังขปรีชา, "การปฏิวัติ" รัฐศาสตร์ ๑๔, คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๑๕.

ชัยนันท์ นันทพันธ์, "พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าฯ กับระบบรัฐธรรมนูญ" วารสารธรรมศาสตร์,
ปีที่ ๓ เล่มที่ ๑, มิถุนายน - ตุลาคม ๒๕๑๖.

- ชัยอนันต์ สมุทวณิช, "รัฐธรรมนูญกับความมั่นคงของชาติ" รัฐธรรมนูญ, ศูนย์กลางนิสิตนักศึกษา
แห่งประเทศไทย กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ยูไนเต็ดโพรคักชัน, ๒๕๑๖.
- . "ความสัมพันธ์ระหว่างฝ่ายบริหารกับฝ่ายนิติบัญญัติของไทย" รัฐธรรมนูญสำหรับชาวบ้าน,
กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์พีแอนด์, ๒๕๑๖.
- . "การสร้างสรรค์สถาบันทางการเมือง" ความคิดอิสระ, กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์
พีแอนด์, ๒๕๑๗.
- : "ชนชั้นปกครอง" ความคิดอิสระ, กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์พีแอนด์, ๒๕๑๗.
- . "การพัฒนาการเมืองกับการสร้างสรรค์สถาบันทางการเมือง" ทฤษฎีและแนวความคิด
ในการพัฒนาประเทศ, อมร รัชศาสตร์ และชัชติยา กรรณสูต (บรรณาธิการ) สถาบัน
บัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์, ๒๕๑๕.
- . "ราชประชาสมาสัย" สยามรัฐ, ฉบับวันที่ ๑๓ ธันวาคม ๒๕๑๖.
- เกษชาติ วงศ์โกมลเชษฐ์, "การพัฒนาทางการเมืองของไทย" ทฤษฎีและแนวความคิดในการพัฒนา
ประเทศ, สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์, ๒๕๑๕
- ทวยหาญ ยมนาค, "ป็นใหญ่กับวัดท่าการ้อง" รวมปาฐกถางานอนุสรณ์อยุธยา, พระนคร : กุรุสภา
๒๕๑๐.
- ทหาร ชำหิรัญ, "ระลึกถึงคุณหลวงสง่าพลไกร" ที่ระลึกเนื่องในงานพระราชทานเพลิงศพ นาวาตรี
หลวงสง่าพลไกร, ธนบุรี : โรงพิมพ์ดำรงธรรม, ๒๕๑๕.
- . "นาวาตรีมันัส จารุภา กับข้าพเจ้า" อนุสรณ์ในงานพระราชทานเพลิงศพ นาวาตรีมันัส
จารุภา, กรุงเทพมหานคร : ห้างหุ้นส่วนจงเจริญการพิมพ์, ๒๕๑๗.
- . "นาวาตรีสุภัทร ตันตยาภรณ์ ทวพรคนาวิกโยธิน" อนุสรณ์ในงานพระราชทาน
เพลิงศพ นาวาตรีสุภัทร ตันตยาภรณ์ ร.น., กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์บรรณาคม,
๒๕๑๗.
- . "กุหลาบเพื่อนกาย ๒๔ มิถุนายน ๒๔๗๕" อนุสรณ์ในงานพระราชทานเพลิงศพ ร.อ.
กำลากล กายจนสกุล ร.น., พระนคร : สหมิตรการพิมพ์, ๒๕๑๕.

- _____ . "ความผิดพลาดที่ทับถมกันเรื่อยมา" อนุสรณ์ผู้ก่อกำเนิดกรุงเทพมหานคร, กรุงเทพมหานคร : การพิมพ์ไชยวัฒน์, ๒๕๑๖.
- ธงชัย วงศ์ชัยสุวรรณ, "การเมืองไทย" วารสารธรรมศาสตร์, ปีที่ ๔ เล่มที่ ๑, มิถุนายน - กันยายน ๒๕๑๗.
- _____ . "การเปลี่ยนแปลงทางการเมืองในประเทศไทย" รัฐศาสตร์สาร, ปีที่ ๑ ฉบับที่ ๖ กันยายน - ธันวาคม ๒๕๑๖.
- ชเนศ อภรณ์สุวรรณ, "ความเป็นอนิจจังของการเมืองไทย" วารสารธรรมศาสตร์, ปีที่ ๔ เล่มที่ ๑, มิถุนายน - กันยายน ๒๕๑๗.
- นเรศ นโรปกรณ์, "เขียน เขียน เขียน เขียน" สยามรัฐ, ฉบับวันที่ ๑๑ มกราคม ๒๕๑๗.
- บุญชนะ อัครถาวร, "งานเกี่ยวกับพัฒนาการที่สำคัญในสมัยจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์" งานวิเทศศึกษา, พระนคร : โรงพิมพ์วิรัชคณะช่าง, ๒๕๐๗.
- ประยุทธ์ สิทธิพันธ์, "เลือกตั้งสกปรก" ประวัติการเมืองไทย, ชนบุรี : โรงพิมพ์นครชน, ๒๕๑๑.
- ประเสริฐ รุจิระวงศ์, "การปราบปรามบุคคลอันธพาล" ประวัติและผลงานของจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์, พระนคร : โรงพิมพ์สำนักทำเนียบนายกรัฐมนตรี, ๒๕๐๗.
- _____ . "การปราบปรามการลอบวางเพลิง" ประวัติและผลงานของจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์, พระนคร : โรงพิมพ์สำนักทำเนียบนายกรัฐมนตรี, ๒๕๐๗.
- _____ . "การเลิกสูบบุหรี่" ประวัติและผลงานของจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์, พระนคร : โรงพิมพ์สำนักทำเนียบนายกรัฐมนตรี, ๒๕๐๗.
- _____ . "งานปราบเฮโรอีน" ประวัติและผลงานของจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์, พระนคร : โรงพิมพ์สำนักทำเนียบนายกรัฐมนตรี, ๒๕๐๗.
- ปราชญา กล้ายัญ, "สภาพความเป็นประชาธิปไตยของไทย" ลัทธิการเมือง, ชัยอนันต์ สมุทวณิช และคนอื่น ๆ (บรรณาธิการ) พระนคร : โรงพิมพ์ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๑๕.
- ปรีชา หงส์ไกรเลิศ, "บทบาทของทหารกับการพัฒนาทางการเมือง" การเมืองและการปกครอง, กระมล ทองธรรมชาติ, (รวบรวม) แผนกวิชาการปกครอง คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๑๓.

ฉิน ชุณหะวัณ, "บันทึกเกี่ยวกับรัฐประหาร ๑๖ กันยายน ๒๕๐๐" ชีวิตที่ผ่านมาในระยะ ๒๐ ปี,
พระนคร : โรงพิมพ์กรมแผนที่ทหาร, ๒๕๑๔.

พงศ์เพ็ญ ศกุนตาทัย, "ประวัติรัฐธรรมนูญไทย" รัฐธรรมนูญสำหรับชาวบ้าน, กรุงเทพมหานคร :
สำนักพิมพ์พีแอนด์, ๒๕๑๖.

————. "รัฐธรรมนูญกับความชอบธรรมแห่งอำนาจ" หนังสือมหาวิทยาลัยฉบับ ๒๓ ตุลาคม
๒๕๑๖, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๑๖.

มนัส จารุภา, "เมื่อข้าพเจ้าจ้จ่อมพล" อนุสรณ์ในงานพระราชทานเพลิงศพ นาวาตรีมนัส จารุภา
ร.น., กรุงเทพมหานคร : จงเจริญการพิมพ์, ๒๕๑๗.

มัทมานตรีศรีรุ่งศรีสมุหะ, พระ "เขียนเป็นอนุสรณ์แก่ท่านผู้ล่วงลับไปสู่สุคติภพแล้ว" ที่ระลึกใน
งานพระราชทานเพลิงศพนาวาเอกหลวงศุภชลาศัย ร.น., พระนคร : โรงพิมพ์การ
ศาสนา, ๒๕๐๘.

ระคม วงษ์นอม, "อุดมการณ์ทางการเมืองของทหารไทย" รัฐศาสตร์นิเทศ, ปีที่ ๗ ฉบับที่ ๓,
กรกฎาคม ๒๕๑๕.

————. "นักเรียน นิสิต นักศึกษา กับการเมืองไทย" มิตรสัมพันธ์, มกราคม - กุมภาพันธ์ ๒๕๑๗.
ลิขิต ธีรเวคิน, "การเมืองไทยกับประชาธิปไตย" รัฐศาสตร์สาร, ปีที่ ๑ ฉบับที่ ๓, มีนาคม -
เมษายน ๒๕๑๖.

————. "การเปรียบเทียบระหว่างทฤษฎีปฏิวัติของอริสโตเติลและทฤษฎีสมัยใหม่" รัฐศาสตร์สาร,
ปีที่ ๑ ฉบับที่ ๖, กันยายน - ธันวาคม ๒๕๑๖.

วิชัย สุวรรณรัตน์, "การปฏิวัติ รัฐประหาร และกบฏภายหลังการเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ.
๒๔๗๕" สัปดาห์การเมือง, ชัยอนันต์ สมุทวณิช และคนอื่น ๆ (บรรณาธิการ), พระนคร :
โรงพิมพ์ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๑๔.

วิสุทธิ โปธิแทน, "การปฏิวัติและสงครามปลดแอกประชาชน" รัฐศาสตร์ ๑๔, คณะรัฐศาสตร์
มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๑๕.

สมบุญ วรพงษ์, "เขาสูเพื่อประชาธิปไตย" ยึดรัฐบาล, พระนคร : โรงพิมพ์เจริญธรรม, ๒๕๐๐.

สมบัติ จันทรวงศ์, "สิทธิในการปฏิวัติของอริสโตเติล" รัฐศาสตร์สาร, ปีที่ ๑ ฉบับที่ ๖ กันยายน - ธันวาคม ๒๕๑๖.

————. "มนุษย์กับการปฏิวัติ" กดหมาย, คณะกรรมการจัดงานวันรพี, คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ๒๕๑๖.

สมพร แสงชัย, "ปัญหาอุคมการทางการเมืองในประเทศไทย" รัฐศาสตร์ ๑๔, คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๑๕.

สุจิต บุญบงการ, "นิสิตนักศึกษากับการพัฒนาทางการเมืองของไทย" รัฐศาสตร์, กรุงเทพมหานคร: สมาคมสังคมศาสตร์แห่งประเทศไทย, ๒๕๑๔.

————. "พลังของประชาชนกับการรักษารัฐธรรมนูญ" รัฐธรรมนูญ, กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ไชน่าเค็คโปรดักชั่น, ๒๕๑๖.

————. "ผู้นำพลเรือนกับประชาธิปไตยในเมืองไทย" รัฐศาสตร์ : หนังสือนำร่องรุ่น ๒๕ ปีการศึกษา ๒๕๑๕, คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๑๕.

สุจินต์ ทังสุบุตร, "พลังการเมือง" การเมืองและการปกครอง, กระทบ ทงธรรมชาติ, (รวบรวม), แผนกวิชาการปกครอง คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๑๓.

สุวิทย์ รุ่งวิสัย, "ประชาธิปไตยในเมืองไทย : อุปสรรคและแนวความคิด" รัฐศาสตร์ ๑๔, คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๑๕.

เสนีย์ ปราโมช, ม.ร.ว. "การเมืองไทย" รัฐศาสตร์ ๑๔, คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๑๕.

เสรี น้อยบัวทิพย์, "อีสานกับการพัฒนา" ปีศาจการเมือง, พระนคร : สำนักพิมพ์บันดาศาสตร์, ไม่ปรากฏปีพิมพ์.

หยุก แสงอุทัย, "พระราชบัญญัติพรรคการเมือง พ.ศ.๒๔๘๔" รัฐสภาสาร, ปีที่ ๓ ฉบับที่ ๔๘, ๒๘ พฤศจิกายน ๒๔๘๔.

อาสา ทรัพย์อนันต์, "สี่สิบปีของสำนักงานเลขาธิการรัฐสภา" รัฐสภาสาร, ปีที่ ๒๐ ฉบับที่ ๗, มิถุนายน ๒๕๑๕.

อนันต์ เสนาจันทร์, และคนอื่น ๆ "คัมภีร์เทศา - บทบาทนิสิตนักศึกษาในทางการเมือง" ชุมนุมจุฬา,
ฉบับที่ ๓ ปีที่ ๒๖, ๕ ธันวาคม ๒๕๑๖.

อำนวยการ วีระกัลป์, "จากความทรงจำ" อนุสรณ์ในงานพระราชทานเพลิงศพ นาวาตรีมนัส จารุภา
ร.น., กรุงเทพมหานคร : จังเจริญการพิมพ์, ๒๕๑๗.

จุดสารโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์, ปีที่ ๑ ฉบับที่ ๑, ๒๕๑๖.

————. ปีที่ ๑ ฉบับที่ ๔, ๒๕๑๖.

————. ปีที่ ๒ ฉบับที่ ๑, กันยายน ๒๕๑๗.

ชุมนุมจุฬา, ฉบับที่ ๓ ปีที่ ๒๖, ๕ ธันวาคม ๒๕๑๖.

พัฒนบริหารศาสตร์, ปีที่ ๑๔ เล่มที่ ๑, มกราคม ๒๕๑๗.

มิตรสัมพันธ์, มกราคม - กุมภาพันธ์ ๒๕๑๗.

รัฐศาสตร์นิเทศ, ปีที่ ๗ ฉบับที่ ๓ กรกฎาคม ๒๕๑๕.

————. ปีที่ ๘ ฉบับที่ ๓, กรกฎาคม - กันยายน ๒๕๑๖.

————. ปีที่ ๘ ฉบับที่ ๔, ตุลาคม - ธันวาคม ๒๕๑๖.

รัฐศาสตร์สาร, ปีที่ ๑ ฉบับที่ ๓, มีนาคม - เมษายน ๒๕๑๖.

————. ปีที่ ๑ ฉบับที่ ๖, กันยายน - ธันวาคม ๒๕๑๖.

————. ปีที่ ๒ ฉบับที่ ๓, พฤษภาคม - ตุลาคม ๒๕๑๗.

รัฐสภาสาร, ปีที่ ๒๐ ฉบับที่ ๗, มิถุนายน ๒๕๑๕.

————. ปีที่ ๒๒ ฉบับที่ ๕, เมษายน ๒๕๑๗.

วารสารธรรมศาสตร์, ปีที่ ๑ เล่มที่ ๓, เมษายน ๒๕๑๕.

————. ปีที่ ๓ เล่มที่ ๑, มิถุนายน - ตุลาคม ๒๕๑๖.

————. ปีที่ ๓ เล่มที่ ๒, กุมภาพันธ์ ๒๕๑๗.

————. ปีที่ ๔ เล่มที่ ๑, มิถุนายน - กันยายน ๒๕๑๗.

————. ปีที่ ๔ เล่มที่ ๒, ตุลาคม ๒๕๑๗ - มกราคม ๒๕๑๘.

วารสารวิภาษศาสตร์, ปีที่ ๑ ฉบับที่ ๒, ตุลาคม ๒๕๐๓.

————. ปีที่ ๑ ฉบับที่ ๔, เมษายน ๒๕๐๔.

วารสารสังคมศาสตร์, ปีที่ ๘ ฉบับที่ ๑, มกราคม ๒๕๑๔.

สารประชาธิปไตย, ฉบับ ๒๙ มิถุนายน ๒๕๑๓.

สยามรัฐสัปดาห์วิจารณ์, ปีที่ ๑๕ ฉบับที่ ๔๘, วันที่ ๒๕ พฤษภาคม ๒๕๑๒.

————. ปีที่ ๑๖ ฉบับที่ ๑, วันที่ ๒๘ มิถุนายน ๒๕๑๒.

————. ปีที่ ๑๖ ฉบับที่ ๒, วันที่ ๖ กรกฎาคม ๒๕๑๒.

————. ปีที่ ๑๖ ฉบับที่ ๓๘, วันที่ ๑๕ มีนาคม ๒๕๑๓.

เกียรติศักดิ์รายวัน, ฉบับวันที่ ๑๘ มีนาคม ๒๕๑๑.

ข่าวพาณิชย์รายวัน, ฉบับวันที่ ๑๗ กันยายน ๒๕๑๐.

————. ฉบับวันที่ ๑๘ กันยายน ๒๕๑๐.

เขารายวัน, ฉบับวันที่ ๒๓ มกราคม ๒๕๑๐.

————. ฉบับวันที่ ๓๑ สิงหาคม ๒๕๑๐.

————. ฉบับวันที่ ๑๒ กันยายน ๒๕๑๐.

ข่าวไทยรายวัน, ฉบับวันที่ ๒ มีนาคม ๒๕๑๐.

————. ฉบับวันที่ ๑๓ มีนาคม ๒๕๑๐.

————. ฉบับวันที่ ๘ กันยายน ๒๕๑๐.

————. ฉบับวันที่ ๑๘ กันยายน ๒๕๑๐.

เคลสินิวส์รายวัน, ฉบับวันที่ ๒๑ พฤษภาคม ๒๕๑๒.

————. ฉบับวันที่ ๑๔ ธันวาคม ๒๕๑๒.

————. ฉบับวันที่ ๒๑ ธันวาคม ๒๕๑๒.

————. ฉบับวันที่ ๒๘ มีนาคม ๒๕๑๓.

_____ . ฉบับวันที่ ๓๑ พฤษภาคม ๒๕๑๓ .

ไทยรัฐรายวัน, ฉบับวันที่ ๑๗ มีนาคม ๒๕๑๑ .

ไทรายวัน, ฉบับวันที่ ๑๖ กันยายน ๒๕๐๐

_____ . ฉบับวันที่ ๑๗ กันยายน ๒๕๐๐ .

_____ . ฉบับวันที่ ๑๘ กันยายน ๒๕๐๐ .

บางกอกนิวส์, ฉบับวันที่ ๒ เมษายน ๒๕๑๔ .

พิมพ์ไทยรายวัน, ฉบับวันที่ ๒๐ กุมภาพันธ์ ๒๕๐๐ .

_____ . ฉบับวันที่ ๒๕ กุมภาพันธ์ ๒๕๐๐ .

_____ . ฉบับวันที่ ๒๗ กุมภาพันธ์ ๒๕๐๐ .

_____ . ฉบับวันที่ ๓ มีนาคม ๒๕๐๐ .

_____ . ฉบับวันที่ ๔ มีนาคม ๒๕๐๐ .

_____ . ฉบับวันที่ ๕ มีนาคม ๒๕๐๐ .

_____ . ฉบับวันที่ ๖ มีนาคม ๒๕๐๐ .

_____ . ฉบับวันที่ ๒๐ มีนาคม ๒๕๐๐ .

_____ . ฉบับวันที่ ๒๗ มีนาคม ๒๕๐๐ .

_____ . ฉบับวันที่ ๑๖ กันยายน ๒๕๐๐ .

_____ . ฉบับวันที่ ๑๘ กันยายน ๒๕๐๐ .

สยามนิกรรายวัน, ฉบับวันที่ ๒๐ กุมภาพันธ์ ๒๕๑๑ .

_____ . ฉบับวันที่ ๒๐ กุมภาพันธ์ ๒๕๐๐ .

_____ . ฉบับวันที่ ๒๔ กุมภาพันธ์ ๒๕๐๐ .

_____ . ฉบับวันที่ ๒๒ สิงหาคม ๒๕๐๐ .

_____ . ฉบับวันที่ ๑ กันยายน ๒๕๐๐ .

_____ . ฉบับวันที่ ๑๘ กันยายน ๒๕๐๐ .

_____ . ฉบับวันที่ ๒๒ กันยายน ๒๕๐๐ .

สยามรัฐรายวัน, ฉบับวันที่ ๒๖ กุมภาพันธ์ ๒๕๐๐ .

_____ . ฉบับวันที่ ๒๘ กุมภาพันธ์ ๒๕๐๐ .

_____ . ฉบับวันที่ ๑ มีนาคม ๒๕๐๐ .

_____ . ฉบับวันที่ ๒ มีนาคม ๒๕๐๐ .

_____ . ฉบับวันที่ ๓ มีนาคม ๒๕๐๐ .

_____ . ฉบับวันที่ ๕ มีนาคม ๒๕๐๐ .

_____ . ฉบับวันที่ ๖ มีนาคม ๒๕๐๐ .

_____ . ฉบับวันที่ ๘ มีนาคม ๒๕๐๐ .

_____ . ฉบับวันที่ ๑๐ มีนาคม ๒๕๐๐ .

_____ . ฉบับวันที่ ๑๓ มีนาคม ๒๕๐๐ .

_____ . ฉบับวันที่ ๑๔ มีนาคม ๒๕๐๐ .

_____ . ฉบับวันที่ ๒๑ มีนาคม ๒๕๐๐ .

_____ . ฉบับวันที่ ๒๕ มีนาคม ๒๕๐๐ .

_____ . ฉบับวันที่ ๒๖ มีนาคม ๒๕๐๐ .

_____ . ฉบับวันที่ ๒๗ มีนาคม ๒๕๐๐ .

_____ . ฉบับวันที่ ๓๐ มีนาคม ๒๕๐๐ .

_____ . ฉบับวันที่ ๑๘ สิงหาคม ๒๕๐๐ .

_____ . ฉบับวันที่ ๒๒ สิงหาคม ๒๕๐๐ .

_____ . ฉบับวันที่ ๒๓ สิงหาคม ๒๕๐๐ .

_____ . ฉบับวันที่ ๒๔ สิงหาคม ๒๕๐๐ .

_____ . ฉบับวันที่ ๒๕ สิงหาคม ๒๕๐๐ .

_____ . ฉบับวันที่ ๒๙ สิงหาคม ๒๕๐๐ .

_____ . ฉบับวันที่ ๓๐ สิงหาคม ๒๕๐๐ .

_____ . ฉบับวันที่ ๖ กันยายน ๒๕๐๐ .

_____ . ฉบับวันที่ ๙ กันยายน ๒๕๐๐ .

_____ . ฉบับวันที่ ๑๑ กันยายน ๒๕๐๐ .

_____ . ฉบับวันที่ ๑๒ กันยายน ๒๕๐๐ .

_____ . ฉบับวันที่ ๑๓ กันยายน ๒๕๐๐ .

_____ . ฉบับวันที่ ๑๔ กันยายน ๒๕๐๐ .

_____ . ฉบับวันที่ ๑๕ กันยายน ๒๕๐๐ .

_____ . ฉบับวันที่ ๑๗ กันยายน ๒๕๐๐ .

_____ . ฉบับวันที่ ๑๘ กันยายน ๒๕๐๐ .

_____ . ฉบับวันที่ ๒๒ กันยายน ๒๕๐๐ .

_____ . ฉบับวันที่ ๒๙ กันยายน ๒๕๐๐ .

_____ . ฉบับวันที่ ๑๕ มีนาคม ๒๕๑๑ .

_____ . ฉบับวันที่ ๑๕ มีนาคม ๒๕๑๔ .

_____ . ฉบับวันที่ ๘ พฤษภาคม ๒๕๑๔ .

_____ . ฉบับวันที่ ๒๖ ตุลาคม ๒๕๑๖ .

_____ . ฉบับวันที่ ๑๓ ธันวาคม ๒๕๑๖ .

_____ . ฉบับวันที่ ๑ มกราคม ๒๕๑๗ .

สารเสวีรายวัน, ฉบับวันที่ ๒๒ สิงหาคม ๒๕๐๐ .

_____ . ฉบับวันที่ ๙ กันยายน ๒๕๐๐ .

- _____ . ฉบับวันที่ ๑๑ กันยายน ๒๕๐๐ .
- _____ . ฉบับวันที่ ๑๓ กันยายน ๒๕๐๐ .
- _____ . ฉบับวันที่ ๑๔ กันยายน ๒๕๐๐ .
- _____ . ฉบับวันที่ ๑๕ กันยายน ๒๕๐๐ .
- _____ . ฉบับวันที่ ๑๗ กันยายน ๒๕๐๐ .
- _____ . ฉบับวันที่ ๑๘ กันยายน ๒๕๐๐ .
- _____ . "ฉบับประวัติศาสตร์" วันที่ ๒๒ กันยายน ๒๕๐๐ .
- หนังสือพิมพ์ศรีกรุง , ฉบับวันที่ ๑๕ พฤศจิกายน ๒๕๕๐ .
- หนังสือพิมพ์ ๒๕๐๐ , ฉบับวันที่ ๑๕ กันยายน ๒๕๐๐ .
- _____ . ฉบับวันที่ ๑๖ กันยายน ๒๕๐๐ .

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

หนังสือภาษาอังกฤษ

- Almond, Gabriel A. and Coleman, James S. The Politics of the Developing Areas, Princeton, New Jersey : Princeton University Press, 1966.
- . Powel, Ir. and Bingham, G. Comparative Politics : A Developmental Approach, Boston : Little Brown Company, 1966.
- Arendt, Hannah On Revolution, New York : The Viking Press, 1965.
- Bailey, Sydney D. British Parliamentary Democracy, Boston: Houghton Mifflin Company, 1966.
- Blanchard, Wendell. Thailand: Its people, its society, its culture, New Haven: Hraf Press, 1958.
- Bluhm, William T. Theories of the Political System: Classics of Political Thought and Modern Political Analysis, Eaglewood Cliffs, New Jersey: Prentice - Hall, Inc., 1971.
- Brinton, Crane. The Anatomy of Revolution, New York: Alfred A. Knopf, Inc. and Random House, Inc., 1965.
- Coast, John. Some Aspects of Siamese Politics, New York: Institute of Pacific Relations, 1953.
- Darling, Frank C. Thailand and the United States, Washington, D.C. : Public Affairs Press, 1965.
- Dionisopoulos, P. Allan The Government of the United States, New York: Charles Scribners's Sons, 1970.
- Dye, Thomas R. Politics in States and Communities, Englewood Cliffs, New Jersey: Prentice - Hall, Inc., 1969.
- Friedrich, Carl J. (ed.) Revolution, New York: Atherton Press, 1969.

- , An Introduction to Political Theory, New York: Harper and Row, 1957.
- Hornby, A.S., Gatenby, E.V. and Wakefield, H. The Advanced learner's Dictionary of Current English, London: Oxford University Press, 1968.
- Huntington, Samuel P. Political Order Changing Societies, : Yale University Press, 1968.
- Ingram, James C. Economic Change in Thailand 1850 - 1970, : Oxford University Press, 1971.
- Insor, D. Thailand: A Political, Social and Economic Analysis, New York: Frederick A. Praeger, 1963.
- Janowitz, Morris. The Military in the Political Development of New Nations, Chicago and London: The University of Chicago Press, 1964.
- Johnson, Chalmers. Revolution and the Social System, Stanford: Mover Institution, 1964.
- Kahin, Gorge M. (ed.) Governments and Politics of Southeast Asia, Ithaca and London: Cornell University Press, 1969.
- Kousoulas, D. George On Government: A Comparative Introduction, Belmont, California: Wadsworth Publishing Company, Inc. 1963.
- Key, Jr. V.O. Public Opinion and American Democracy, New York: Alfred A. Knopf, 1963.
- Lakoff, Sanford A. Equality in Political Philosophy, Honolulu: East - West Center Press, 1964.
- Macridis, Roy C. and Ward, Robert E. (ed.) Modern Political Systems: Europe, Englewood, New Jersey: Prentice - Hall, Inc., 1963.
- Macdonald, Alexander Bangkok Editor, New York: Macmillan Company, 1949.

- Meehan, Eugene J., Roche, John P. and Stedmand, Jr. Murray S. The Dynamics of Modern Government, New York: McGraw - Hill Book Company, 1966. ,
- Palombara, La and Weiner, (eds), Political Party and Political Development, Princeton, New Jersey: Princeton University Press, 1966.
- Prizzia, Ross and Sinsawasdi, Narong Thailand: Student Activism and Political Change, Bangkok: Doung Kamol Press, 1974.
- Pye, Lucian W. Aspects of Political Development, Boston: Little, Brown and Company, 1966.
- Riggs, Fred W. Thailand: The Modernization of a Bureaucratic Polity, Honolulu: East - West Center Press, 1966.
- Roche, John P. Courts and Rights, New York: Random House, Inc., 1955. .
- Scott, Roger The Politics of New States: A General Analysis with Case Studies from Eastern Asia, New York: Harper & Row, Publishers, Inc., 1971.
- Seligman, Edwin R.A. (Editor - in - chief), Encyclopaedia of the Social Sciences, MCM XXXV New York: The Macmillan Company, 1934.
- Siffin, William J. The Thai Bureaucracy: Institutional Change and Development, Honolulu: East - West Center Press, 1966.
- Tse - tsung, Chow The May Fourth Movement, Cambridge, Mass., : Harvard University Press, 1960. .
- Vella, Walter F. The Impact of the West on Government in Thailand, California: University of California Press, 1955.
- Wilson, David A. Politics in Thailand, Ithaca, New York: Cornell University Press, 1967.

Zadrozny, John T. Dictionary of Social Science, Washington D.C., :
Public Affairs Press, 1959.

วิทยานิพนธ์ภาษาอังกฤษ

Mokarapong, Thawatt History of the Thai Revolution, Bangkok: Chalermnit
Press, 1972.

บทความ วารสาร และหนังสือพิมพ์ภาษาอังกฤษ

The Bangkok Post, January, 27, 1959.

The Bangkok Post, February 26, 1957.

The Bangkok Post, October 10, 1957.

Friedrich, Carl J. "An Introductory Note on Revolution" Revolution,
Edited by Friedrich, Carl J. New York: Atherton Press, 1969.

Kamenka, Eugene "The Concept of a Political Revolution" Revolution,
Edited by Friedrich, Carl J. New York: Atherton Press, 1969.

Macpherson, C.B. "Revolution and Ideology in The Late Twentieth Century"
Revolution, Edited by Friedrich, Carl J. New York: Atherton Press,
1969.

Perlmutter, Amos "The Praetorian State and the Praetorian Army" Comparative
Politics, April, 1969.

Pickerell, Albert and Moore, Daniel E. "Election in Thailand" Far Eastern
Survey, June, 1957.

Rapoport, David C. "Coup d' Etat: The View of the Men Firing Pistol"
Revolution, Edited by Friedrich, Carl J. New York: Atherton Press
1969.

"The Siamese Elections of February 1957" The World Today, May, 1957.

Wilson, David A. "Thailand" Governments and Politics of Southeast Asia,
Edited by Kahin, George M. Ithaca and London: Cornell University
Press, 1969.

----- and Phillips, Herbert P. "Elections and Parties in Thailand"
Far Eastern Survey, August, 1958.

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย